

UCHWAŁA NR LXX/894/2023
RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ

z dnia 14 grudnia 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2024-2027 dla gminy Środa Wielkopolska

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zmianami), art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840 ze zmianami) Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej, po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2024-2027 dla gminy Środa Wielkopolska, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Środa Wielkopolska.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Paweł Wullert

*Załącznik do uchwały nr LXX/894/2023
Rady Miejskiej w Środzie Wielkopolskiej
z dnia 14 grudnia 2023 r.
w sprawie przyjęcia Gminnego Programu
Opieki nad Zabytkami na lata 2024 – 2027
dla Gminy Środa Wielkopolska.*

**GMINNY
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2024 – 2027
DLA GMINY ŚRODA WIELKOPOLSKA**

**Wykonany na zlecenie Urzędu Miejskiego w Środzie Wielkopolskiej
Zofia Piotrowska
Puszczykowo, październik 2023 rok.**

Spis treści:

1.	Wstęp.	6
1.1.	Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	6
1.2.	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	8
1.2.1.	Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym.	8
1.2.2.	Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	9
1.2.3.	Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.	19
1.2.4.	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku, o ochronie przyrody.	19
1.2.5.	Rozporządzenie ministra kultury i dziedzictwa narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.	20
2.	Uwarunkowania zewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.	21
2.1.	Zakres opieki nad zabytkami sprawowanej na obszarze gminy, określony przez opracowania odnoszące się do Polski.	21
2.1.1.	Krajowy programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023 – 2026.	21
2.1.2.	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.	22
2.1.3.	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).	25
2.1.4.	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030.	27
2.1.5.	Polski Ład	28
2.2.	Zakres opieki nad zabytkami sprawowanej na obszarze gminy, określony przez opracowania odnoszące się do Wielkopolski.	29

2.2.1.	Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021 – 2024.	29
2.2.2.	Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku.	31
2.2.3.	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+	32
2.2.4.	Raport o stanie województwa wielkopolskiego za 2021 rok.	34
2.2.5.	Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2021 – 2027	35
2.2.6.	Krajobraz w poznańskim obszarze metropolitalnym – definicja, typologia i zasady ochrony.	38
2.2.7.	Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego	41
2.3.	Zakres opieki nad zabytkami sprawowanej na obszarze gminy, określony przez opracowania odnoszące się do powiatu średzkiego.	42
2.3.1.	Strategia rozwoju powiatu średzkiego na lata 2015 – 2024.	42
3.	Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Środa Wielkopolska.	43
3.1.	Zabytki nieruchome.	44
3.2.	Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla Gminy Środa Wielkopolska. (wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków).	45
3.3.	Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków będące własnością Gminy Środa Wielkopolska.	49
3.4.	Obiekty zabytkowe nieruchome z terenu Gminy Środa Wielkopolska (wykaz obiektów znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków).	49
3.5.	Zabytki ruchome.	78
3.6.	Krajobraz kulturowy (obszarowe wpisy do rejestru zabytków).	78
3.7.	Zabytki archeologiczne.	83
3.7.1.	Gminna ewidencja zabytków archeologicznych.	83
3.7.2.	Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.	85
3.7.3.	Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej.	86

3.7.4.	Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne).	87
4.	Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa i krajobrazu kulturowego na obszarze Gminy Środa Wielkopolska.	89
4.1.	Stan zachowania zabytków w Gminie Środa Wielkopolska	89
4.1.1.	Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.	89
4.1.2.	Stan zachowania zabytków ruchomych.	102
4.1.3.	Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.	103
4.2.	Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Środa Wielkopolska 2021 – 2030.	108
4.3.	Uwarunkowania wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Środa Wielkopolska.	110
4.4.	Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na terenie Gminy Środa Wielkopolska.	112
4.5.	Uwarunkowania wynikające z Programu Rewitalizacji dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2018 – 2023.	140
4.6.	Uwarunkowania wynikające z zasad określonych w Programie ochrony środowiska dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2022 – 2025.	142
4.7.	Uwarunkowania wynikające z zasady udzielania i rozliczania pomocy finansowej udzielanej przez Gminę Środa Wielkopolska na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i nie stanowiących własność Gminy – 2023 rok.	143
4.8.	Najważniejsze zasady ochrony zabytków archeologicznych.	144
4.9.	Zasady ochrony zabytków (dobre praktyki).	145

5.	Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).	147
6.	Kierunki realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.	148
6.1.	Gminna ewidencja zabytków.	148
6.1.1.	Działanie – weryfikacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych (architektura i budownictwo).	148
6.1.2.	Działanie – weryfikacja gminnej ewidencji zabytków archeologicznych	149
6.2.	Plany ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	150
6.2.1.	Działanie – weryfikacja aktualnego stanu przygotowania indywidualnych Planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz sporządzenie Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Gminy Środa Wielkopolska.	150
6.3.	Promocja regionu i edukacja przez prezentację lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego.	150
6.3.1.	Działanie – udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych.	150
6.3.2.	Działanie – edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.	151
6.4.	Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami w regionie.	152
6.4.1.	Działanie – zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	152
6.4.2.	Działanie – sporządzenie wykazu zasobów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy Środa Wielkopolska w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych.	156
7.	Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	157
8.	Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.	159
9.	Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	159

1. Wstęp.

1.1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podstawowym celem przedstawionego poniżej Programu opieki nad zabytkami dla gminy Środa Wielkopolska na lata 2024 – 2027, jest wypracowanie działań lokalnego samorządu, mających na celu dalszą poprawę stanu zachowania i utrzymania w przestrzeni kulturowej zabytków nieruchomych (architektury, budownictwa, pradziejowych artefaktów i form przestrzennych) oraz ruchomych (obiektów nie powiązanych trwale z miejscem występowania lub przechowywania). Realizując te zadania, w ostatnich latach wypracowano szereg inicjatyw, które zaowocowały dobrą współpracą z administracją państwową, samorządową oraz z lokalnymi środowiskami zrzeszonymi w różnego rodzaju organizacjach i stowarzyszeniach. Dotychczasowe doświadczenia w dziedzinie opieki nad zachowanymi zabytkami są dobrym fundamentem dla dalszych prac na rzecz budowy nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego, które dostrzega potrzebę pogłębiania samoświadomości w oparciu o miejscową tradycję, składającą się ze splotu wydarzeń, a w tym historii poszczególnych ludzi, rodzin, grup społecznych itp. W powiązaniu z zachowanymi pamiątkami – zabytkami. Opieka nad tak rozumianym dziedzictwem kulturowym leży u podstaw budowy społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, co w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową, jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

W dobie globalnych przemian, które obserwujemy w ostatnich latach, bardzo istotnym motywem dopingującym ośrodki decyzyjne, takie jak: samorządy lokalne, a w tym ich instytucje kultury, czy organizacje społeczne, jest wydobywanie z przeszłości i udostępnianie tych wątków naszej historii, które budują postawy patriotyczne wyrażające się w formie szacunku do własnej historii i otwarte na bogactwo świata zewnętrznego, mogącego ubogacić lokalną przestrzeń kulturową. Zachowane zabytki są zresztą materialnym dowodem praktykowania w przeszłości takiego patriotyzmu. Dawna architektura oraz jej historyczne wyposażenie ukazują nam dzisiaj bogactwo umiejętnego wykorzystania zasobów cywilizacyjnych przyswajanych przez kolejne pokolenia mieszkających tu ludzi. Opieka nad zabytkami, pomimo licznych przeszkód, takich jak:

polityka zaborców, wojny itp. była, jest i powinna być zobowiązaniem dla kolejnych pokoleń, które doceniają swoją wartość i wkład w ogólnoludzki dorobek cywilizacyjny.

Obecnie w odniesieniu do zachowanych zabytków, aktywność lokalnego samorządu, jako kontynuacja owej troski, powinna polegać między innymi na pomocy, koordynacji i stymulowaniu aktywności organizacji społecznych, poszczególnych mieszkańców oraz lokalnej przedsiębiorczości. Działania te powinny obejmować następujące zagadnienia merytoryczne:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych przeznaczonych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W obecnym systemie prawnym wszelkie działania mające na celu ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami w Wielkopolsce, a w tym na terenie gminy Środa Wielkopolska, realizuje Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków, kierując Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Niniejszy dokument jest piątym opracowaniem tego typu. Pierwszy Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2008 – 2011 został

powołany przez Radę Miejską Gminy w Środzie Wielkopolskiej uchwałą nr XXII/324/2008 z dnia 27 października 2008 roku i opublikowaną następnie w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego Nr 211 w dniu 1 grudnia 2008 roku. Program został sporządzony zgodnie z zaleceniami Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zawierał część wprowadzającą, krótką charakterystykę uwarunkowań zewnętrznych opieki nad dziedzictwem kulturowym mikroregionu średzkiego, opis zachowanych zabytków oraz uwarunkowania wewnętrzne opieki nad nimi. Następnie wskazał cele i główne kierunki działań, a także przewidywane sposoby ich realizacji.

Drugi dokument, o nazwie Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2012 – 2015 został przyjęty przez Radę Miejską w dniu 15 grudnia 2011 roku uchwałą nr XVII/219/2011, ogłoszonym w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego z 24 stycznia 2012 roku, poz. 146.

Trzeci Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2016 – 2019 przyjęto uchwałą Nr XVIII/354/2015 Rady Miejskiej w dniu 17 grudnia 2015 roku.

Czwarty Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2020 – 2023 przyjęto uchwałą nr XVI/274/2019 Rady Miejskiej w dniu 19 grudnia 2019 roku.

Niniejszy program został sporządzony zgodnie z zaleceniami Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

1.2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

1.2.1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. 2017 poz. 1875, 2232 ze zm.).

Art. 7.

1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1.2.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
(Dz. U. 2022 poz. 840 ze zm.).

Art. 4.

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 6.

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 1998 nr 85, poz. 539, 2001 nr 106, poz. 668, 2002 nr 129, poz. 1440 oraz nr 113, poz. 984),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7.

Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 18.

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji (...) strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, (...)
2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: (...)
 - 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
 - 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

Na podstawie nowelizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przestaną obowiązywać studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania

przestrzennego gmin. Ich miejsce zajmą plan ogólny. Na tę zmianę samorządy będą miały 2,5 roku.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, (...) uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20.

Projekty i zmiany (...) miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 22.

(...)

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.¹

Art. 32.

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.

Art. 33.

1. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

¹ Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. „...w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości poprzez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia...”, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. 2023 poz. 951).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1. (...)

Art. 36.

1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2015 poz. 199, 443 i 774) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania. (...)

2a. Wojewódzki konserwator zabytków może uzależnić podjęcie działań objętych pozwoleniem, o którym mowa w ust. 1, od przekazania przez wnioskodawcę w oznaczonym terminie określonych informacji dotyczących działań wymienionych w pozwoleniu, zastrzegając odpowiedni warunek w treści pozwolenia. Do warunku stosuje się art. 162 § 1 Kodeksu postępowania administracyjnego. (...)

3. Pozwolenia, o których mowa w ust. 1 i 1a, mogą określać warunki, które zapobiegną uszkodzeniu lub zniszczeniu zabytku.
4. Wojewódzki konserwator zabytków może uzależnić wydanie pozwolenia na podejmowanie działań, o których mowa w ust. 1 pkt 6, 9 i 11, od przeprowadzenia, na koszt wnioskodawcy, niezbędnych badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych. Egzemplarz dokumentacji badań jest przekazywany nieodpłatnie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. (...)
5. Pozwolenia, o których mowa w ust. 1 i 1a, wydaje się na wniosek osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego.
6. Pozwolenie na prowadzenie badań archeologicznych wydaje się na wniosek osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z nieruchomości, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego.
7. Pozwolenie na prowadzenie badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, badań konserwatorskich i architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru albo badań archeologicznych lub poszukiwań ukrytych bądź porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, wydaje się również na wniosek osób fizycznych albo jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić te badania lub poszukiwania. W przypadku nieuzyskania zgody właściciela lub posiadacza nieruchomości na przeprowadzenie tych badań lub poszukiwań przepisy art. 30 ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio.
8. Uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami Prawa budowlanego.

Art. 36a.

1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna występująca z wnioskiem o pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, prac restauratorskich lub badań konserwatorskich

przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa albo na prowadzenie prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru albo badań archeologicznych jest obowiązana zapewnić kierowanie tymi pracami oraz badaniami albo samodzielne ich wykonywanie przez osoby spełniające odpowiednio wymagania, o których mowa w art. 37a ust. 1 i 2, art. 37b ust. 1 i 3, art. 37d ust. 1 albo art. 37e ust. 1.

2. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna występująca z wnioskiem o pozwolenie na prowadzenie robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru jest obowiązana zapewnić kierowanie tymi robotami oraz wykonywanie nadzoru inwestorskiego przez osoby spełniające wymagania, o których mowa w art. 37c.

Art. 81.

1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 87.

1. (...) wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat (...) gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. (...) gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje (...) rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów (...) wójt (burmistrz, prezydent miasta sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

Art. 107a.

1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:
- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
 - 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
 - 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,
 - 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości
- podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.
2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić.

Art. 107b.

1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która otrzymała pozwolenie na czasowy wywóz zabytku za granicę, a która w terminie 14 dni od dnia upływu ważności tego pozwolenia nie powiadomiła właściwego organu o przywiezieniu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.
2. Tej samej karze podlega jednostka organizacyjna, która w przypadku, o którym mowa w art. 56a ust. 8, w terminie 14 dni od dnia przywiezienia zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie powiadomiła wojewódzkiego konserwatora zabytków o przywiezieniu tego zabytku.
3. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ, który wydał pozwolenie na wywóz zabytku za granicę.

Art. 107c.

1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.
2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku.

Art. 107d.

1. Kto bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.
2. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.
3. Kto bez pozwolenia ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1a, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.
4. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1a, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony

dziedzictwa narodowego, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.
(...)

1.2.3. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 2018 poz. 121, 50 ze zm.).

Art. 13.

5. Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.”.

1.2.4. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku, o ochronie przyrody (Dz. U. 2018 poz. 142,10 ze zm.).

Podstawowe normy prawne określające zakres ochrony przyrody zawarte są w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 roku, o ochronie przyrody (Dz. U. 2018 poz. 142,10 ze zm.).

1. Do obszarów chronionego krajobrazu mają zastosowanie m.in. art. 23 i 24. Powołanie i funkcjonowanie obszarów chronionego krajobrazu angażuje zarówno administrację państwową (wojewodę) jak i samorząd gminny. Z ogólnych zapisów związanych z ochroną tych obszarów na szczególną uwagę zasługują wskazania zawarte w art. 24, w podpunktach 3, 5 i 9, w których pośrednio chronione są zabytkowe zadrzewienia śródpolne, czy inne zabytkowe formy ziemne.

2. Największa zależność między ochroną przyrody i opieką nad zabytkami występuje w odniesieniu do ochrony pomników przyrody. W art. 40, jest mowa o ochronie przyrody z uwzględnieniem wartości przyrodniczych, naukowych, kulturowych, historycznych lub krajobrazowych. Dzięki takiej formule, omawiana ustawa w istotny sposób włącza się w obszar ochrony zabytkowych kompleksów zieleni.

1.2.5. Rozporządzenie ministra kultury i dziedzictwa narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2021 poz. 56).

§ 1.

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

§ 17.

1. Karta adresowa zabytku nieruchomego zawiera następujące rubryki: 1) nazwa; 2) czas powstania; 3) miejscowość; 4) adres; 5) przynależność administracyjna; 6) formy ochrony; 7) opracowanie karty adresowej; 8) fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym.

2. Wzór karty adresowej zabytku nieruchomego określa załącznik nr 6 do rozporządzenia.

§ 18.

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) włącza kartę adresową zabytku nieruchomego do gminnej ewidencji zabytków po sprawdzeniu, czy dane zawarte w karcie adresowej są wyczerpujące i zgodne ze stanem faktycznym.

§ 20.

Z dniem wejścia w życie rozporządzenia: 3) dotychczas wykonane karty adresowe zabytku nieruchomego stają się kartami adresowymi zabytku nieruchomego w rozumieniu niniejszego rozporządzenia; 4) dotychczas prowadzony krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem staje się krajowym wykazem zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem w rozumieniu niniejszego rozporządzenia.

2. Uwarunkowania zewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.

2.1. Zakres opieki nad zabytkami sprawowanej na obszarze gminy, określony przez opracowania odnoszące się do Polski.

2.1.1. Krajowy programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023 - 2026.

1 grudnia 2023 roku Rada Ministrów przyjęła strategiczny dla Polski dokument – Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026. Wyznacza on kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany w Departamencie Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na użytek generalnego konserwatora zabytków Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026, jest przygotowywany co 4 lata i realizuje przepis art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Omawiany Program ma zapewnić efektywną ochronę i opiekę nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych, czy zwiększenie zastosowania nowych technologii. W szczególności Program wskazuje sposoby ochrony i opieki nad zabytkami poprzez definiowanie modelu i systemu wartościowania zabytków, plany zarządzania dla pomników historii, wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych, poprzez tworzenie systemu bezpieczeństwa zabytków oraz projektowanie konserwatorskie.

W odniesieniu do cyfryzacji i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych założono rozwój cyfryzacji procesu inwestycyjno – budowlanego w zakresie ochrony zabytków, opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Program wskazał również potrzebę zwiększenia zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.: wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+), digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego, oraz rozwój portalu zabytek.pl.

W ramach zagadnień związanych z edukacją i podnoszeniem świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego zaproponowano: włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach, prowadzenie kampanii społeczno – edukacyjnych dotyczących zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego, wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych odbywać się będzie poprzez m.in.: wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami, prowadzenie warsztatów konserwatorskich – praktyk prac konserwatorskich, wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych, a także poprzez inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Ponadto w programie wskazano zagrożenia wynikające z intensyfikacji procesów budowlanych, modernizacyjnych czy adaptacyjnych, co jest efektem ciągłego rozwoju Polski. Uznano m.in. za konieczne, przyspieszenie postępowań administracyjnych w zakresie decyzji odnośnie do praw do konkretnego zabytku lub obszaru chronionego wokół niego.

Głównym realizatorem programu jest państwowa instytucja kultury Narodowy Instytut Dziedzictwa ...”.²

2.1.2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.

Rada Ministrów przyjęła uchwałę w sprawie przyjęcia „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030”, przedłożoną przez ministra inwestycji i rozwoju.

² Powyższy zapis pochodzi z oficjalnej strony Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

„Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030” (KSRR 2030) to podstawowy dokument strategiczny polityki regionalnej państwa.

W przyjętej przez rząd „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)” wskazano nowy model rozwoju regionalnego Polski. Przewidziano w nim rozwój naszego kraju jako społecznie i terytorialnie zrównoważony, dzięki któremu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich regionów. Celem takiego modelu jest wspomaganie w szczególności obszarów, które nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego, bo utraciły swoje funkcje społeczno-gospodarcze (np. przestały być miastami wojewódzkimi) przez co stały się mniej odporne na różne zjawiska kryzysowe (np. negatywne skutki procesów demograficznych).

W KSRR 2030 odzwierciedlenie znajdują postanowienia SOR określone w filarze rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony. Projekt KSRR 2030 został poddany szerokim konsultacjom społecznym. W okresie od 17 grudnia 2018 r. do 31 stycznia 2019 r. zorganizowano spotkania konsultacyjne we wszystkich województwach (w sumie 16 spotkań). Posłużyły one prezentacji proponowanych działań na rzecz rozwoju regionalnego oraz zebraniu uwag i komentarzy uczestników procesu konsultacji. Łącznie we wszystkich spotkaniach uczestniczyło ok. 1700 osób.

Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030.

KSRR 2030 jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Strategia ta jest zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalne. Odegra on w nadchodzących latach ważną rolę w procesie programowania środków publicznych, w tym funduszy UE.

- KSSR 2030 r. kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich.
- W strategii przewidziano skuteczniejszą identyfikację potrzeb rozwojowych wszystkich obszarów kraju, a także efektywniejsze rozpoznanie zasobów jakimi dysponują, wskazanie wyzwań i barier rozwojowych. Takie podejście przełoży się na lepsze dopasowanie narzędzi interwencji (np. programów) do możliwości i potencjałów rozwojowych poszczególnych obszarów kraju.
- Jednym z celów KSRR jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo. Dlatego w dokumencie wskazano *obszary strategicznej interwencji* (OSI), które otrzymają szczególne wsparcie (będą to obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej).
- Strategia wspiera konkurencyjność regionów i zakłada kontynuację działań zmierzających do podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. W związku z tym wspierane będą lokalne przedsiębiorstwa.
- W strategii istotny nacisk położono na rozwijanie kompetencji administracji publicznej. Chodzi o umiejętności niezbędne do prowadzenia skutecznej polityki rozwoju, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym, a zwłaszcza wspieranie powiązań między lokalnym i regionalnym sektorem publicznym a światem biznesu i nauki.
- W dokumencie przewidziano zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej. Strategia tworzy warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnymi.

Ponadto KSRR 2030 prezentuje:

- jak dostosować się do zmian, które dzieją się wokół nas, by Polska była świadomym, odnoszącym korzyści uczestnikiem procesu globalizacji;

- jak wykorzystać atuty regionu – w tym zasoby ludzkie i naturalne, zalety lokalizacyjne i instytucjonalne - do jego rozwoju;
- mechanizmy współpracy pomiędzy: rządem, samorządem regionalnym, lokalnym, które umożliwiają ukierunkowanie krajowych i regionalnych strumieni finansowych na realizację powstających oddolnie wizji i planów rozwoju.³

2.1.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) – SOR – została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. SOR jest aktualizacją średniookresowej strategii rozwoju kraju, tj. Strategii Rozwoju Kraju 2020. Jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Dokument ten stanowi rozwinięcie i operacjonalizację tzw. Planu Morawieckiego, w którym została sformułowana nowa wizja i model rozwoju kraju będące odpowiedzią na wyzwania stojące przed polską gospodarką. Wyzwania te określono formułą pięciu pułapek rozwojowych: średniego dochodu, braku równowagi, przeciętnego produktu, demograficznej oraz słabości instytucjonalnej. Niezależnie od nich za bariery dla rozwoju Państwa uznano rozwarstwienie społeczne i utrzymujące się zróżnicowania przestrzenne w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego.

W Strategii zawarto rekomendacje dla polityk publicznych. Stanowiła ona też podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem oraz aktualizacji lub sporządzenia nowych dokumentów strategicznych takich jak np. strategie zintegrowane i programy rozwoju.

Strategia określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2030. SOR przedstawia nowy model rozwoju – rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Jest on oparty o indywidualny potencjał terytorialny, inwestycje, innowacje, rozwój, eksport oraz wysoko przetworzone produkty.

³ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>.

Nowy model rozwoju zakłada odchodzenie od dotychczasowego wspierania wszystkich sektorów/branż na rzecz wspierania sektorów strategicznych, mogących stać się motorami polskiej gospodarki. Jego fundamentalnym wyzwaniem jest przebudowanie modelu gospodarczego tak, żeby służył on całemu społeczeństwu.

SOR zmierza do zmiany struktury gospodarki na rzecz uczynienia jej bardziej innowacyjną, efektywnie wykorzystującą zasoby kapitału rzeczowego i ludzkiego. Na podkreślenie zasługuje dążenie do zwiększenia odpowiedzialności instytucji państwa za kształtowanie procesów gospodarczych, społecznych i terytorialnych.

Polityka regionalna doprowadzić ma do zwiększenia efektywności interwencji publicznej, w szczególności w odniesieniu do słabszych regionów, podregionów, miast i obszarów wiejskich, nie rezygnując jednak z wykorzystania potencjałów terytoriów wysoko rozwiniętych.

Głównym celem SOR jest „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”. Oczekiwanym efektem realizacji Strategii będzie wzrost zamożności Polaków oraz zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Najważniejszym zakładanym rezultatem jest zwiększenie przeciętnego dochodu gospodarstw domowych do 76-80% średniej UE do roku 2020 (cel został osiągnięty), a do roku 2030 r. zbliżenie do poziomu średniej UE, przy jednoczesnym dążeniu do zmniejszania dysproporcji w dochodach między poszczególnymi regionami.

W Strategii wyszczególniono także cele szczegółowe:

- Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: Reindustrializacja, Rozwój innowacyjnych firm, Małe i średnie przedsiębiorstwa, Kapitał dla rozwoju, Ekspansja zagraniczna);
- Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: Spójność społeczna, Rozwój zrównoważony terytorialnie);
- Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce, Instytucje

prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, E-państwo, Finanse publiczne, Efektywność wykorzystania środków UE) oraz obszary wpływające na osiągnięcie

celów Strategii: Kapitał ludzki i społeczny, Cyfryzacja, Transport, Energia, Środowisko, Bezpieczeństwo Narodowe.

Strategia jest realizowana z wykorzystaniem podejścia projektowego. Dokument wprowadził szeroką gamę inicjatyw, łącznie z ponad 180 projektami strategicznymi i flagowymi, które służą realizacji celów strategicznych. Ustalił również system koordynacji i realizacji, wyznaczając role poszczególnym podmiotom publicznym oraz sposoby współpracy ze światem biznesu, nauki oraz społeczeństwem.

Oczekiwanym efektem realizacji SOR będzie wzrost zamożności Polaków oraz zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Z punktu widzenia całej gospodarki najważniejsze oczekiwane efekty długookresowe to przede wszystkim zmiana struktury PKB Polski w wyniku zwiększenia roli innowacji w jego tworzeniu, co powinno przyczynić się do szybszej konwergencji dochodów Polaków do poziomu średniej UE.

2.1.4. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030.

Cel główny Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 stanowi wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków, który odnosi się do zagadnień jednego z obszarów wpływających na osiągnięcie celów SOR: Kapitał ludzki i społeczny. Jest on również powiązany z realizacją działań wskazanych w poszczególnych obszarach dla wszystkich trzech celów szczegółowych Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Cel główny SRKS2030 doprecyzowują trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1: Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne;
- Cel szczegółowy 2: Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich;
- Cel szczegółowy 3: Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego przyjęto, że digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie zbiorów dziedzictwa kulturowego za pomocą Internetu należą do najważniejszych przedsięwzięć prowadzących do rozwoju kultury cyfrowej w Polsce. Szczególnie istotne dla tej koncepcji będzie podnoszenie kompetencji cyfrowych kadr instytucji kultury i archiwów, unowocześnianie usług wraz z wzmacnianiem ich zaplecza technologicznego oraz upowszechnianie rozwiązań cyfrowych wśród instytucji kultury zlokalizowanych poza obszarem działalności ośrodków wiodących.

SRKS2030 kładzie nacisk na promowanie nowych technologii takich, jak sztuczna inteligencja lub automatyzacja - możliwych do wykorzystania w sztuce i branżach kreatywnych. Podkreślana jest także potrzeba archiwizacji wybranej grupy stron internetowych jako rzetelnego źródła wiedzy i referencji.

Ponadto, jako kluczową określono rolę archiwów państwowych w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną i przetwarzania informacji o potencjalnej wartości historycznej, co wynika z wykorzystywania systemów teleinformatycznych do świadczenia usług drogą elektroniczną w administracji publicznej.

2.1.5. Polski Ład.

Polski Ład to plan odbudowy polskiej gospodarki po pandemii COVID-19. Ma zmniejszyć nierówności społeczne i stworzyć lepsze warunki do życia dla wszystkich obywateli. Plan odbudowy Polski Ład zasadniczo jest kompleksową operacją finansową zakrojoną na skale całego kraju kreując nowe kierunki przepływu finansów w zakresie wpływów i dystrybucji środków finansowych. W tym sensie Polski Ład jest, nie tylko wielką operacją finansową, ale również, a może przede wszystkim ma charakter strategiczny. Wszystkie projekty w ramach Polskiego Ładu mają być realizowane do 2030 roku.

Plan opiera się na 5 fundamentach:

- Niższe podatki
- Więcej na zdrowie
- Własne cztery kąty
- Wyższa emerytura

- 500 tys. nowych miejsc pracy

Polski Ład obejmuje również zadania związane z funkcjonowaniem sfery kultury, a w tym szeroko rozumiane zagadnienia obejmujące odbudowę i odnowę zabytków.⁴

Rada Ministrów 23 listopada 2023 roku, Uchwałą nr 232/2022 powołała Rządowy Program Odbudowy Zabytków. Program ten ma na celu odbudować blask zabytków w całej Polsce. Program realizowany jest poprzez promesy inwestycyjne udzielane przez BGK.⁵ Rządowy Program Odbudowy Zabytków to specjalny fundusz przeznaczony dla jednostek samorządu terytorialnego na prace konserwatorskie i restauratorskie oraz roboty budowlane w należących do nich obiektach zabytkowych. Program realizowany jest od 2022 roku. W pierwszym etapie Programu ustalono termin składania wniosków na dzień 31 października 2023 roku. Prace wymienione w tych wnioskach zaplanowano do realizacji w 2024 roku.

2.2. Zakres opieki nad zabytkami sprawowanej na obszarze gminy, określony przez opracowania odnoszące się do Wielkopolski.

2.2.1. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021 – 2024.

Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 20 grudnia 2021 roku przyjął uchwałę nr XXXVII/714/21 powołując do życia czwartą edycję Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021 – 2024. Dokument omówił w sposób wyczerpujący prawne i strategiczne uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami, a w tym podstawy prawne oraz główne kierunki strategiczne państwa w tym zakresie. Program zdefiniował najważniejsze wojewódzkie uwarunkowania ochrony

⁴ „Zabytki tworzą naszą tożsamość, poprawiają jakość naszego otoczenia, ale także są wielkim, bardzo istotnym kołem zamachowym gospodarki i rozwoju. Dlatego inwestycje w zabytki, podobnie jak inwestycje w kulturze, to są najbardziej efektywne inwestycje, jakie możemy sobie wyobrazić. Tyle tylko, że one przynoszą efekty na ogół w średnim i długim okresie zwrotu, nie tylko w sensie ekonomicznym, ale także zwrotu w sensie kulturowym, podniesienia aspiracji, świadomości, edukacji” – wypowiedź ministra kultury i dziedzictwa naukowego, prof. Piotra Glińskiego.

⁵ Zapis pochodzi ze strony głównej Banku Gospodarstwa Krajowego: <https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze>

zabytków i opieki. Następnie scharakteryzowano zasoby dziedzictwa kulturowego Wielkopolski, a w tym: historię regionu i jego zabytki, wyszczególniając zabytki wpisane do rejestru zabytków. Ogólnie scharakteryzowano założenia przestrzenne, architekturę sakralną, obronną, rezydencjonalną i budownictwo użyteczności publicznej, dalej zieleń i zabudowę folwarczną, budynki mieszkalne i przemysłowe oraz cmentarze.

Następnie scharakteryzowano strukturę Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. W ramach omówienia zasobu pomników historii w Wielkopolsce, wymieniono zespół dworsko – parkowy w Koszutach.

Omawiając zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zabytki ruchome i archeologiczne, a także parki kulturowe. Omówiono także zasoby dóbr kultury współczesnej. Mając na względzie szeroki kontekst opieki nad zabytkami, opisano również wielkość i strukturę działających w województwie instytucji kultury. W dalszej części Programu wymieniono i opisano szczegółowo zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i będące w posiadaniu Województwa Wielkopolskiego i Wojewódzkich Samorządowych Jednostek Organizacyjnych.

W dalszej części dokumentu określono cele i zadania, Samorządu Województwa Wielkopolskiego w odniesieniu do opieki nad zabytkami. W celu 1, Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego. W ramach tego celu wymieniono zadanie 1, Podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków, poprzez realizację prac remontowych, renowacyjnych, konserwatorskich obiektów zabytkowych zapewniając w budżecie Samorządu Województwa środki finansowe na prowadzenie prac konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane zabytków nieruchomych i ruchomych, będących własnością różnych podmiotów, a znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego. W celu 2, podjęto zagadnienia polegające na budowaniu tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego. Następnie w celu 3, omówiono włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy

i ekonomiczny województwa. Na uwagę zasługuje również celu 5, Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych.

W końcowej części dokumentu sformułowano kierunki działań programu oraz źródła finansowania, a w szczególności: źródła samorządowe, programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dofinansowania Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków, programy Funduszy Europejskich dla Wielkopolski na lata 2021-2027, dofinansowania Samorządu Województwa Wielkopolskiego, Fundusz Kościelny i inne.

2.2.2. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku.

W dniu 27 stycznia 2020 r. Radni Województwa Wielkopolskiego przyjęli uchwałą nr XVI/287/20 Strategię rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku. W Strategii wskazuje się na nowy model rozwoju regionalnego, zwany modelem funkcjonalnym. Ma on przyczynić się do zrównoważonego rozwoju naszego województwa i opowiadać na zidentyfikowane wyzwania, które stoją przed Wielkopolską w najbliższym czasie. Został on tak zaprojektowany, aby zapewnić rozwój naszego województwa jako społecznie, gospodarczo i terytorialnie zrównoważony oraz, dzięki któremu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów województwa.

Zgodnie z zamysłem opracowanie przyjęło bardziej operacyjną formę. Dzięki czemu już na poziomie dokumentu strategicznego wskazuje się na kluczowe działania prorozwojowe istotne dla poprawy jakości życia Wielkopolan.

W Strategii mocno akcentuje się aspekt współpracy. Była ona podjęta już na etapie przygotowania dokumentu i będzie kontynuowana na etapie jej wdrażania i monitorowania. Jak pokazuje doświadczenie, wielowymiarowa współpraca aktywizuje, inspiruje i wspiera w osiągnięciu celów, przyczynia się do tworzenia dobrej jakości dokumentów i projektów.

Do projektu Strategii została wykonana Prognoza oddziaływania na środowisko (będąca elementem Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko). W ramach Prognozy dokonano oceny istniejącego stanu środowiska, oraz jego potencjalnej zmiany w przypadku niezrealizowania Strategii, zidentyfikowano problemy związane z ochroną

obszarów chronionych, istotnych z punktu widzenia realizacji Strategii i celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym, unijnym oraz krajowym.

2.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+

W dniu 25 marca 2019 r. Uchwałą Nr V/70/19, Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu, w tym dla miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego. Plan określa model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

Dokument zawiera część tekstową, w której zagadnienia zabytków zajmuje wyróżniające się miejsce. W rozdziale 3.3. Dziedzictwo kulturowe zapisano „Dziedzictwo kulturowe Wielkopolski nosi w sobie bogactwo wielu narodów zamieszkujących ją przez wieki, zarówno w postaci obiektów zabytkowych, jak i dziedzictwa niematerialnego. Ważnym elementem świadczącym o zróżnicowaniu kulturowym regionu są mniejszości narodowe i wyznaniowe (kultura żydowska, protestancka, prawosławna) oraz grupy etnograficzne, których wartości zachowały się przede wszystkim w postaci kultywowanych do dziś tradycji i obrzędów, szczególnie o charakterze ludowym i religijnym. Efektem wielowiekowej historii rozwoju osadniczego Wielkopolski są licznie zachowane zabytki w postaci dzieł architektury, reprezentujących wszystkie style, całych założeń przestrzennych miast i wsi, zabytków ruchomych, dóbr kultury współczesnej, a także dziedzictwa niematerialnego. (...) Województwo wielkopolskie charakteryzuje się występowaniem licznych obszarów i obiektów zabytkowych...”. (s. 37.) Wśród pomników historii wymieniono Zespół dworsko –

parkowy w Koszutach. (s. 37.) Następnie scharakteryzowano strukturę zachowanych zabytków w Wielkopolsce. W tym miejscu można stwierdzić, że pod tym względem Środa Wielkopolska oraz okoliczne wsie nie różnią się od pozostałych regionów naszego województwa.

W dokumencie scharakteryzowano również zagrożenia obciążające dziedzictwo kulturowe, a w szczególności zachowane zabytki. „Zachowanie wartości kulturowych województwa, oprócz działań ochronnych, wymaga także eliminacji zjawisk zagrażających zachowaniu i utrudniających dostępność dziedzictwa kulturowego (zabytków nieruchomych, w tym archeologicznych, ruchomych i niematerialnych), do których należą m.in.: a) intensywne procesy suburbanizacji w otoczeniu dużych i średnich miast – wyludnianie się centrów miast, a w konsekwencji ich degradacja przestrzenna i społeczno-gospodarcza, b) zainwestowanie przestrzeni na terenach otwartych oraz obszarów atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo, c) konflikty przestrzenne wynikające z przebiegu szlaków transportowych (...), d) konflikty przestrzenne wynikające z potrzeb rozwoju naziemnych sieci infrastruktury technicznej, w tym instalacji do pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych, e) zagrożenia wynikające z lokowania w sąsiedztwie zabytków obiektów niedostosowanych do skali otoczenia, często stwarzających kolizję widokową w obszarach stanowiących przedpolą ekspozycji dla obiektów cennych kulturowo oraz wynikające z nieodpowiedniej dbałości o estetykę nowych obiektów niedostosowaną do wartości przestrzeni, w której są realizowane, f) konflikty wynikające z prowadzonej działalności gospodarczej rolniczej i wydobywczej oraz wynikające z przeprowadzanych inwestycji budowlanych m.in. budowy nowych szlaków komunikacyjnych, linii energetycznych, zbiorników wodnych czy budownictwa w ujęciu ogólnym, wymagających prac ziemnych, zagrażające przede wszystkim zabytkom archeologicznym...” (s. 42.).

W tekście szeroko scharakteryzowano umiejscowienie zabytków w przestrzeni poszczególnych subregionach Wielkopolski. Podjęto również zagadnienie ochrony zabytkowych terenów zielonych, jako cennych zarówno pod względem przyrodniczym jak również historycznym.

W dokumencie omówiono również szeroko zagadnienie ochrony poszczególnych obiektów zabytkowych oraz obszarów o cechach zabytkowych poprzez działania

administracyjne będące w gestii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. (ss. 99 – 100).

W rozdziale 4.7., Obszary Ochrony Krajobrazów kulturowych wymieniono Środę Wielkopolską, charakteryzując ją jako historyczny układ przestrzenny proponowany do objęcia ochroną w formie parku kulturowego. (ss. 174 – 175).

Do części tekstowej załączono plansze, m.in. pt.: Kultura, Turystyka, Rekreacja.

2.2.4. Raport o stanie województwa wielkopolskiego za 2021 rok.

Przygotowanie Raportu o stanie Województwa Wielkopolskiego za 2021 rok wynika z przepisów ustawy z 5 czerwca 1998r. o samorządzie województwa. Raport obejmuje podsumowanie działalności Zarządu Województwa Wielkopolskiego za 2021 rok, w szczególności realizacji polityk, programów, strategii i uchwał Sejmiku Województwa. Struktura Raportu, przyjęta Uchwałą nr V/81/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z 25 marca 2019 roku, składa się z trzech zasadniczych części.

Część pierwsza, przedstawia w sposób syntetyczny, sytuację społeczno-gospodarczą województwa w 2021 roku, obejmuje wnioski z analizy danych zastanych (głównie z 2020 roku, a w przypadku ich braku z lat poprzedzających, na podstawie danych GUS; w przypadku informacji z raportów specjalistycznych wskazano źródła). W ten sposób zarysowany jest kontekst działań podejmowanych przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w ubiegłych latach. Dla większej przejrzystości wnioski z analizy uporządkowano w cztery bloki tematyczne, tj.: społeczeństwo, gospodarka, środowisko oraz komunikacja, zawierające także elementy charakteryzujące przestrzeń regionu. Analiza statystyczna oraz opracowanie grafik zostały wykonane przez Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne (WROT).

W drugiej części opisane zostały zrealizowane w 2021 roku działania i ich efekty przyczyniające się do osiągnięcia celów Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku (SRWW 2030). Działania powiązano z instrumentami programowymi, takimi jak regionalne strategie, plany i programy przyjęte przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego lub Zarząd Województwa Wielkopolskiego, uszczegóławiające cele

rozwojowe SRWW 2030. Przedstawiono także ocenę działań i efektów oraz oszacowano środki finansowe przeznaczone na opisane działania.

Trzecia część Raportu zawiera informacje na temat stanu wykonania uchwał Sejmiku Województwa Wielkopolskiego przekazanych do realizacji Zarządowi Województwa Wielkopolskiego. Informacje w formie tabelarycznej przedstawione są zgodnie ze stanem na koniec 2021 roku.

Adresatami Raportu są wszystkie podmioty zainteresowane rozwojem województwa, w szczególności Radni Województwa Wielkopolskiego oraz mieszkańcy regionu.

2.2.5. Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2021 – 2027.

5 grudnia 2022 roku Komisja Europejska przyjęła ostateczną wersję Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021-2027, natomiast 21 września 2023 roku, Zarząd Województwa Wielkopolskiego przyjął zmiany do Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021 – 2027. Dokument zawierał tabelę przyjętych zmian w stosunku do poprzedniej wersji 007 oraz aktualną wersję dokumentu (008) wraz z załącznikiem. Dokument obowiązuje od dnia 21 września 2023 roku.

W bardzo obszernym dokumencie, szczególnie interesujący dla niniejszego Programu, jest działanie FEWP.07.03 Kultura i turystyka, a w nim Cele szczegółowe: EFRR.CP5.I - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich oraz EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.

Następnie określono zakres interwencji: Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych i Ochrona, rozwój i promowanie

dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury. Następnie opisano kolejne działania.

1. Działania na rzecz dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury na obszarach miejskich:

a) Zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego:

- rewitalizacja, rewaloryzacja, konserwacja, renowacja, restauracja, zachowanie, zabezpieczenie, adaptacja na cele kulturalne, obiektów dziedzictwa kulturowego oraz obszarów i obiektów zabytkowych (w tym obiektów przemysłowych i powojaskowych o wartościach historycznych) oraz zespołów pałacowo-ogrodowych czy zespołów folwarcznych ulegających degradacji;
- przebudowa, modernizacja i adaptacja na cele kulturalne obiektów użyteczności publicznej wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków;
- zabezpieczenie zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem (wyłącznie element projektowych).
- zagospodarowanie otoczenia ww. obiektów;
- ochrona i rozwój infrastruktury zabytków w celu podniesienia jej atrakcyjności turystycznej;
- poprawa dostępności poprzez likwidację barier fizycznych dla osób niepełnosprawnych.

b) Udostępnianie i ułatwianie dostępu do dóbr kultury oraz zastosowanie nowoczesnych technologii:

- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie.
- Ułatwienie dostępu do zabytków, instytucji kultury:

c) Rozwój i zwiększanie dostępności infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej:

- dostosowanie instytucji kultury lub obiektów do pełnienia funkcji instytucji kultury, do nowych funkcji edukacyjnych i kulturalnych np. poprzez rozbudowę, przebudowę, prace adaptacyjne, remontowe, budowlane i modernizacyjne;

- wyposażenie ww. obiektów w nowoczesny sprzęt, rozwijanie usług i aplikacji cyfrowych;
- tworzenie przestrzeni aktywności społecznej inspirowanej działalnością kulturalną, np. do organizacji m.in. spotkań, warsztatów, szkoleń, edukacji kulturalnych i artystycznych, inspiracji twórczej, w tym dla grup wymagających działań włączających,
- realizacja komplementarnych działań miękkich, w szczególności w zakresie budowania kompetencji kadr kultury, a także promowanie oferty kulturalnej i innowacji społecznych.

2. Działania na rzecz dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury na obszarach innych niż miejskie:

Interwencja analogiczna jak w typie 1

Informacje dodatkowe dotyczące typów projektów 1 i 2:

1. Projekty muszą zapewnić zróżnicowaną ofertę kulturalną i edukacyjną, odpowiednią na potrzeby różnych odbiorców lub pozwalają na różnorodne wykorzystanie wspieranej infrastruktury;
2. Projekty muszą wynikać ze strategii sektorowej Rozwoju Kapitału Społ. 2030, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 i strategii rozwoju województwa i właściwych strategii lokalnych oraz być komplementarny z założeniami Komunikatu Komisji do Rady, PE, Europejskiego Komitetu Gospodarczego i Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 25 listopada 2003 r. – Podstawowe kierunki dotyczące zrównoważonego rozwoju turystyki europejskiej;
3. Projekty muszą realizować zapisy dok. strat. UE tj. Nowego europejskiego programu na rzecz kultury w zakresie wykorzystania wagi kultury i różnorodności kulturowej do celów spójności społecznej i dobrostanu oraz wspierania kreatywności opartej na kulturze w obszarze edukacji i innowacji oraz w zakresie miejsc pracy i wzrostu gospodarczego, jak również ochrony dziedzictwa kulturalnego i podnoszenia jego wartości;
4. Projekty muszą być zgodne z zapisami dok. „Europejskie Zasady Jakości dla finansowania przez UE interwencji o potencjalnym wpływie na dziedzictwie kultur.” i z najlepszymi praktykami;
5. W projektach obejmujących prace budowlane należy stosować rozwiązania zmniejszające energochłonność obiektów, co wpłynie na zmniejszenie kosztów utrzymania instytucji kultury;

3. Działania na rzecz publikacji walorów turystycznych i usług turystycznych na obszarach miejskich:

a) Turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne:

- zachowanie i modernizacja obiektów turystyki kwalifikowanej poprzez inwestycje w obiekty/miejsca tworzące turystyczne szlaki tematyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych) lub turystyczne szlaki rodzajowe (np. kajakowe, rowerowe), mające na celu ulepszenie infrastruktury turystycznej i poprawę ich dostępności dla osób ze szczególnych potrzeb;
- tworzenie i rozwój systemów oznakowania obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo;
- wsparcie dla projektów zrównoważonej turystyki w celu zwiększenia zatrudnienia i stworzenia wysokiej jakości miejsc pracy, zwłaszcza dla społeczeństwa znajdującego się w trudnej sytuacji, z wykorzystaniem potencjału podmiotów ekonomicznych społ. PES;
- rozwój ekoturystyki na obszarach innych niż Natura 2000.

b) Ułatwienie dostępu do szlaków turystycznych:

- działania związane z wykorzystaniem i rozwojem aplikacji i usług teleinformatycznych;
- rozwój turystyki związanej z treściami cyfrowymi oraz zwiększenia znaczenia oferty on-line.

4. Działania na rzecz publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych na obszarach innych niż miejskie:

Interwencja analogiczna jak w typie 3

Informacje dodatkowe dotyczące typów proj. 3 i 4:

1. Zgodnie z rekomendacją raportu ETO (Sprawozdanie spec. 27/2021: Wsparcie UE na rzecz turystyki – potrzeba nowej orientacji strategicznej i lepszego podejścia do finansów) wsparcie finansowe powinno być skierowane na projekty: wspierane odpowiednią analizą popytu i oceną potrzeb w celu ograniczenia ryzyka nieefektywności; skoordynowane z projektami w sąsiednich obszarach, unikając nakładania się i konkurencji i mające wpływ wykraczający poza sam projekt na stymulowanie aktywności turystycznej w regionie, oraz są trwałe i będą utrzymywane po ich zakończeniu;
2. Projekty muszą mieć charakter zintegrowany, tj. zakładać oddziaływanie na lokalną gospodarkę, środowisko i życie społeczne.

2.2.6. Krajobraz w poznańskim obszarze metropolitalnym – delimitacja, typologia i zasady ochrony.

Rzeczywistość przestrzenna, w której obecnie żyjemy jest zdominowana przez intensywne procesy inwestycyjne. Presji podlegają w szczególności tereny otaczające miasta oraz tereny atrakcyjne przyrodniczo. Przyczynia się to często do degradacji jakości krajobrazu. Dochodzi do bezpowrotnej utraty charakterystycznych cech stanowiących o odrębności (tożsamości) danego miejsca. Ochrona i kształtowanie krajobrazu powinna być zatem jednym z priorytetowych zagadnień w procesie planowania i zarządzania przestrzenią.

Niniejszy artykuł koncentruje się na analizie krajobrazu w ujęciu regionalnym i wykorzystuje informacje zawarte w Studium ochrony i kształtowania krajobrazu w Poznańskim Obszarze Metropolitalnym, opracowane w Wielkopolskim Biurze Planowania Przestrzennego w Poznaniu. W dokumencie wyszczególniono i zdefiniowano różnorodność krajobrazową wraz z elementami historycznymi takimi jak: obiekty sakralne, ratusze i obiekty techniczne. Następnie opisano wyróżniające się charakterystyczne elementy krajobrazu w przestrzeniach miejskich, zespołach rezydencjonalnych, zespoły wiatraków, cmentarzy, doliny rzek i jezior, osie i punkty widokowe.

W zakończeniu opisano zasady ochrony krajobrazu. „Ochrona krajobrazu to całokształt działań na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu, zapewnienie ich trwałości oraz odnawianie naturalnych lub kulturowych walorów środowiska. Podstawowym celem ochrony krajobrazu w Poznańskim Obszarze Metropolitalnym jest zachowanie najcenniejszych przestrzeni, poprzez ukierunkowane działania. W obrębie każdego z typów krajobrazu przyszłe rozwiązania planistyczne muszą uwzględniać nie tylko uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe czy społeczno – gospodarcze, ale także swoisty układ elementów wyróżniających się w krajobrazie: ważne widoki, dominanty, ciągi i osie widokowe, które stanowią o indywidualności miejsca. Istotna jest ochrona rozległych widoków przed przypadkowymi i

nieprzemyślanymi formami działalności człowieka, które mogłyby zakłócić istniejący ład przestrzenny i pozbawić te przestrzenie ponad czasowej wartości dodanej. Według Europejskiej Konwencji Krajobrazowej ochrona krajobrazu to „działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych”. Definicja ta obejmuje podstawowe podejścia do ochrony krajobrazu: bierne – związane z jego zachowaniem i utrzymywaniem oraz czynne – polegające na ukierunkowywaniu i harmonizowaniu zmian krajobrazu. Ochrona bierna polega na zachowaniu dziedzictwa krajobrazowego, a właściwą ochronę powinny zapewniać prawne formy ochrony krajobrazu. Według Ustawy o ochronie przyrody są to w szczególności parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu i zespoły przyrodniczo – krajobrazowe, a w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami²¹ to parki kulturowe oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Ochrona czynna to działania zmierzające do kształtowania przestrzeni z poszanowaniem walorów krajobrazowych. Potrzeba czynnej ochrony krajobrazu wynika z definicji zawartych w Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, które dotyczą gospodarowania krajobrazem i planowania krajobrazu. Gospodarowanie krajobrazem to: „działania prowadzone z perspektywy trwałego i zrównoważonego rozwoju, w celu zapewnienia regularnego podtrzymania krajobrazu tak, aby kierować i harmonizować jego zmiany wynikające z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych”. Planowanie krajobrazu to „skuteczne działania perspektywiczne mające na celu powiększenie, odtworzenie lub utworzenie krajobrazów”. Opierając się na powyższych definicjach, dla terenu Poznańskiego Obszaru Metropolitalnego zaproponowano katalog zasad w obrębie ochrony biernej oraz ochrony czynnej. Główne zasady ochrony biernej to:

- ochrona historycznych układów przestrzennych miast i wsi,
- ochrona ekspozycji zespołów dworsko – i pałacowo – parkowych jako dominant widokowych,
- ochrona zieleni komponowanej (parki, skwery, zieleń wzdłuż ciągów komunikacyjnych, zieleni stanowiącej tło dla obiektów zabytkowych),

- ochrona struktury ekologicznej krajobrazu rolniczego (zadrzewienia, wyspy leśne, oczka, wodne, miedze),
- zachowanie naturalnego krajobrazu w obrębie dolin rzecznych i teras zalewowych. Główne zasady ochrony czynnej to:
- kształtowanie ekspozycji obiektów zabytkowych oraz innych wartościowych, wyróżniających się w krajobrazie (ochrona widokowa, kształtowanie otoczenia),
- kształtowanie nowej zabudowy poprzez kontynuowanie historyczno – regionalnej skali i formy zabudowy, specyficznej dla danej miejscowości,
- kształtowanie nowej zieleni o funkcji podkreślającej
- walory krajobrazu lub korygujące elementy niekorzystne,
- ograniczenie wprowadzania elementów wysokościowych, jako dominant technicznych na terenach otwartych oraz w pobliżu jednostek osadniczych,
- wprowadzanie zieleni śródpolnej w krajobrazie wiejskim.

2.2.7. Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego.

Uchwałą nr LI/1000/23 z 27 marca 2023 roku, na podstawie art. 38 b ust. 4 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2022 poz. 503, ze zm.), Sejmik Województwa Wielkopolskiego powołał Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego.

Audyt krajobrazowy to opracowanie sporządzane dla obszaru województwa, identyfikujące, charakteryzujące i waloryzujące oraz wskazujące sposoby kształtowania i ochrony krajobrazu (w tym kulturowego). Zgodnie ze wskazaną wyżej ustawą, przeprowadzenie audytu krajobrazowego jest obowiązkowe przynajmniej raz na 20 lat. W ramach audytu powinny też zostać wyznaczone tzw. krajobrazy priorytetowe, czyli obszary szczególnie cenne dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno – widokowe. Wskazania, co do kształtowania i ochrony tych krajobrazów, będą uwzględniane w dokumentach planistycznych szczebla gminnego. W wyniku opracowania audytu mogą także zostać wychwycone: obiekty nie będące zabytkami, o

ważnych wartościach estetycznych, emocjonalnych lub obiekty unikatowe, cenne dla jakości przestrzeni miejskiej; zagrożenia dla krajobrazów w postaci chaosu wizualnego, w tym reklamowego w przestrzeniach publicznych i w pasach dróg, mogą również zostać sformułowane wskazania dla ustaleń uchwały krajobrazowej, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych, w tym dla przestrzeni dostępnych publicznie.

Dla obszaru Gminy Środa Wielkopolska wspomniany audyt w tekście wprowadzającym ogranicza się do wymienienia bagien średzkich, oznaczonych w dokumentacji ID 2141 (s. 64), jako terenów podlegających ochronie przyrody. Osobno wymieniono zespół dworsko – parkowy w Koszutach ID 1425 (s. 16 – rozdział 4. Syntetyczna charakterystyka krajobrazu województwa wielkopolskiego, akapit pomniki historii i 49 - Tabela 16. Szczegółowe zestawienie krajobrazów priorytetowych - 102 8C 1425). Zespół dworsko – parkowy w Koszutach, jako pomnik historii, uwidoczniony został na osobnej planszy tematycznej.

Ogólna struktura krajobrazu Gminy Środa Wielkopolska uwidoczniła została na mapie zamieszczonej w dokumencie pod nazwą - Mapa zidentyfikowanych krajobrazów. Krajobraz Gminy Środa Wielkopolska ma charakter rolniczy. Zdominowany jest przez średniej wielkości pola uprawne. W zachodniej części Gminy przeważają pola o niewielkich areałach. Natomiast w części południowej teren podzielony jest na małe pola. W krajobrazie Gminy prawie nie ma lasów. Jedynie dwa niewielkie skupiska porastają północną część jej obszaru. W części południowej uwidoczniono większe skupisko boru. Z północnego zachodu Gminy, w kierunku południowego wschodu przebiega pas szuwarów, który związany jest z przepływem Strugi Średzkiej wraz z dopływami. Część zachodnia Gminy związana jest ze zlewnią jeziora Bnińskiego. W centrum zaznaczono zabudowę miejską Środy Wielkopolskiej o historycznym charakterze. W części zachodniej Gminy zaznaczono cztery niewielkie skupiska zabudowy jednorodzinnej o nierolniczym charakterze (w tym Koszuty). Zabudowa ta związana jest z bliskim sąsiedztwem obszaru metropolitalnego Poznania.

Dokument nie wyszczególnił żadnego elementu krajobrazu Gminy Środa Wielkopolska z sugestią ochrony UNESCO.

2.3. Zakres opieki nad zabytkami sprawowanej na obszarze gminy, określony przez opracowania odnoszące się do powiatu średzkiego.

2.3.1. Strategia rozwoju powiatu średzkiego na lata 2015 – 2024.

W dniu 28 października 2014 roku Rada Powiatu Średzkiego uchwałą Nr LV/317/2014 przyjęła dokument pod nazwą: Strategia rozwoju powiatu średzkiego na 2015 – 2024. Jest to jeden z najważniejszych dokumentów programowych samorządu powiatowego. Na jego podstawie tworzone są dokumenty o charakterze operacyjnym – plan rozwoju lokalnego i inne dokumenty branżowe.

W dokumencie określono wizję jaką ma wypełnić powiat średzki w życiu publicznym mikroregionu. „Powiat średzki [to] obszar zrównoważonego rozwoju, centrum gospodarcze i rekreacyjne o dobrej infrastrukturze sprzyjającej rozwojowi małej i średniej przedsiębiorczości, z dobrze rozwiniętą siecią usług, bezpieczny powiat z dobrą bazą kulturalną i oświatową, we wzajemnym oddziaływaniu z aglomeracją poznańską i obszarem tradycji i kultury wielkopolskiej”. (s. 16.) Natomiast misją powiatu średzkiego „jest skuteczna i efektywna realizacja zadań wszystkich jego jednostek organizacyjnych oraz inicjowanie i koordynacja współpracy samorządów gminnych i podmiotów z różnych sektorów na rzecz trwałego rozwoju całego powiatu”. (s. 17.)

Strategia powiatu średzkiego 2015 – 2024 wymienia 8 celów strategicznych. Wśród nich na 6 pozycji podano cel – ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego. W rozwinięciu tego zagadnienia autorzy napisali „...Powiat średzki położony jest na obszarach, na których powstawało państwo polskie, a ludność tego regionu aktywnie uczestniczyła w ówczesnych procesach organizacji państwa. Gród piastowski w Gieczu (obecnie gmina Dominowo) stanowił ważny element systemu obronnego w państwie pierwszych Piastów. Do ważniejszych wydarzeń historycznych należało odparcie napaści krzyżackiej w 1331 roku, w rejonie Zaniemyśla. Tak bogate dziedzictwo kulturowe musi być zachowane, kultywowane oraz promowane. Do realizacji tych zadań włączy się również samorząd powiatowy....”. (s. 23.) Na karcie projektu strategicznego nr 6.1, wśród działań w pkt. 2, wymieniono m.in. rewitalizację dworca i parowozowni w Środzie Wlkp. Realizację tego zadania uzależniono od

pozyskania środków finansowych z zewnątrz. W pkt. 3, wymieniono wspieranie różnych form ochrony zabytków i dóbr kultury. Zadanie to ma mieć charakter ciągły.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Środa Wielkopolska.

Gmina zajmuje północno - wschodnią część powiatu średzkiego. Dominującą miejscowością Gminy jest miasto Środa Wielkopolska, któremu przyporządkowana jest przestrzeń okolicznych wsi. Teren Gminy ma zdecydowanie rolniczy charakter, chociaż w ostatnich latach widoczny jest rozwój budownictwa przemysłowego (głównie przemysł rolno – spożywczy oraz usługowego, w tym magazyny) oraz wielorodzinnego i jednorodzinnego w mieście i jednorodzinnego na terenach wiejskich, niezwiązanego z produkcją rolną. Na terenie Gminy występuje niewielka ilość lasów. Miasto jest położone po wschodniej stronie drogi krajowej nr 11 Poznań – Katowice, nad rzeką Moskawą.

3.1. Zabytki nieruchome.

Środa Wielkopolska, ze względu na odbywające się w niej sejmiki ziemskie była od XIV wieku jednym ze znaczniejszych miast w Wielkopolsce. Historyczny układ urbanistyczny miasta kształtował się od XIII do końca XIX wieku. Czytelne do dziś średniowieczne rozplanowanie centrum miasta, z dużym kwadratowym rynkiem pośrodku i położoną w pobliżu piętnastowieczną kolegiatą otoczone było systemem obwarowań, po których pozostał kolista układ ulic Dolnej, Limanowskiego, Wałowej oraz planty przy ulicach Kościuszki i ks. Kegla. Wokół miasta średniowiecznego powstała zabudowa nowożytna, głównie dziewiętnastowieczna.

Zabudowa miasta, składa się głównie z kamienic o wielkości i formach typowych dla architektury XIX i 1 połowy XX wieku, budowli sakralnych oraz budynków użyteczności publicznej (ratusz, starostwo, sąd, poczta, szkoła powszechna, szkoła katolicka, liceum). W zespole zabudowy miasta zachowały się szczególnie cenne obiekty: gotycki kościół kolegiacki p.w. Wniebowzięcia NMP (obecnie bazylika mniejsza) w raz z neogotyckim otoczeniem (organistówka, dzwonnica i ogrodzenie), plebania przy ulicy Jażdżewskiego, zespół cmentarza katolickiego (z kaplicą, licznymi grobowcami i

nagrobkami oraz ogrodzeniem w części południowej), pozostałości kościoła dominikanów (obecnie mieszkania o charakterze chronionym i wspomagany z innymi funkcjami z zakresu pomocy społecznej), kościół ewangelicki – obecnie katolicki p.w. Najświętszego Serca Jezusa, ratusz, starostwo, wodociągowa wieża ciśnień, zespół dworsko – parkowy w Żrenicy w obrębie Środy Wlkp. oraz 13 budynków mieszkalnych przy ulicach Dąbrowskiego 2, 12 i 20, Kilińskiego 7 i 13, Kolegiackiej 4, Krótkiej 5, Niedziałkowskiego 32, Szamarzewskiego 20 i przy Rynku 9, 13, 14, i 15.

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy należą: kościół w Mącznikach oraz kościół i zespół pałacowo – parkowy w Winnej Górze (siedziba instytucji kultury – Pałac Dąbrowski). W Szlachcinie zachował się cenny zespół pałacowo – parkowy. Ponadto zespoły dworsko – parkowe znajdujące się w Dębiczu, Jarosławcu, Połazejewie, Słupi Wielkiej, Trzebisławkach i Ulejniu. Najcenniejszym zabytkiem części wiejskiej Gminy Środa Wielkopolska w skali całego kraju jest zespół dworsko – parkowy w Koszutach (siedziba Muzeum Ziemi Średzkiej „Dwór w Koszutach”). Zespół w 2018 roku, od Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, otrzymał godność pomnika historii. W gronie ponad stu wyróżnionych w ten sposób zabytków w Polsce, a Wielkopolsce spośród 11, zespół dworsko – parkowy w Koszutach jest jedynym tego typu obiektem. Zachowany dwór w Koszutach, wzniesiony około roku 1760 jest bardzo dobrym przykładem barokowego budownictwa rezydencjonalnego w nowożytnej Polsce. Niewielka skala budowli, jak również cechy stylistyczne, odwołujące się do kultury dworskiej promieniującej z Francji, w doskonały sposób ilustrują strukturę społeczną Polski w XVIII wieku. Nadzwyczajna, w skali Europy, liczna szlachty w porównaniu do innych grup społecznych, pozostawiła po sobie ślad w postaci takich dworów, jak w Koszutach. Niestety liczne wojny oraz przemiany rewolucyjne spowodowały znaczny zanik tego typu zabytków w całym kraju. Powołanie zespołu dworsko – parkowego w Koszutach do rangi pomnika historii jest więc, nie tylko uhonorowaniem jakości zachowanej architektury, ale również wyróżnieniem pozostałości, po nieistniejącym już wizerunku przestrzeni Pierwszej Rzeczypospolitej. W Koszutach znajduje się również zespół wiatraków przeniesionych z Jarosławca, Pałczyna koło Miłosławia i Pięczkowa.

3.2. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla Gminy Środa Wielkopolska (wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków).

Część miejska.

Miejscowość	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków - data	Rejestr zabytków - numer
ŚRODA WIELKOPOLSKA			UKŁAD URBANISTYCZNY XIII - XIX w.	XIII – XIX wieku.	2005-09-06	247/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	17 Września	6	KOŚCIÓŁ EWANGELICKO - UNIJNY, ob. kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Jezusowego	lata 1881 – 1888.	1996-06-10	2594/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	2	DOM	1800 rok.	1969-12-12	806/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	12	DOM	początek XIX wieku.	1969-12-12	807/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	20	DOM	1 połowa XIX wieku.	2013-05-27	811/A; 891/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego		WIEŻA CIŚNIENI	lata 1910 – 1911.	1985-06-28	2006/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	PARK KRAJOBRAZOWY	około połowy XIX wieku.	1977-05-16	1758/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	45	STAJNIA	2 połowa XIX wieku.	1986-09-10	2098/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	45	DOM "KLASZTORÓWKA"	2 połowa XIX wieku.	1986-09-10	2098/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	7	DOM	1833 rok.	1970-01-26	816/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	13	DOM	1 połowa XIX wieku.	1970-02-03	817/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Kolegiacka	4	DOM, PIEKARNIA	około połowy XIX wieku.	1970-02-03	823/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	5	DOM	początek XIX wieku.	1970-02-03	818/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	20	DOM	1 połowa XIX wieku.	1970-04-27	1085/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	3	PLEBANIA	początek XIX wieku, przebudowany na początku XX wieku.	2014-09-25	820/A; 934/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mała Klasztorna	3	KLASZTOR DOMINIKANÓW, ob. nie jest użytkowany	lata 1411 – 1417 i około 1890 rok.	1970-01-26	815/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	32	DOM	koniec XIX wieku.	1994-04-06	2300/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		CMENTARZ rzymskokatolicki parafii pw. Wniebowzięcia NMP	1792 rok.	2014-09-25	2652/A; 935/Wlkp./A

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		KAPLICA	lata 1913 – 1916.	2014-09-25	2652/A; 935/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		OGRODZENIE Z BRAMAMI	koniec XIX wieku.	2014-09-25	2652/A; 935/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	KOŚCIÓŁ parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	lata około 1423 – 1428, rozbudowany XV/XVI wiek.	2014-09-19	163 St.; 2444/A; 933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	DZWONNICA Z BRAMAMI BOCZNYMI przy kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	1869 rok.	2014-09-19	933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	OGRODZENIE CMENTARZA PROCESYJNEGO Z BRAMĄ GŁÓWNĄ przy kościelnie parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	2 połowa XIX wieku.	2014-09-19	933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	ORGANISTÓWKA przy kościelnie parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	1869 rok.	2014-09-19	933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	CMENTARZ PROCESYJNY przy kościelnie parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	2 połowa XIX wieku.	2014-09-19	933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Zamkowy	1	RATUSZ, SĄD POWIATOWY	około 1836 roku.	1970-03-11	1017/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	9	DOM	1 połowa XIX wieku.	1970-02-03	821/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	13	DOM	koniec XVIII wieku.	1970-01-26	814/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	14	DOM	XVIII wieku.	1970-01-26	813/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	15	DOM	XVIII wieku.	1970-01-26	812/A

Część wiejska

Miejscowość	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków - data	Rejestr zabytków - numer
BABIN			PARK KRAJOBRAZOWY	XIX wiek.	1977-05-16	1761 / A
BRODOWO	Poznańska	14	PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX wieku.	1977-05-16	1762 / A
CHUDZICE			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX wieku.	1979-02-14	1783 / A
CHWAŁKOWO			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX wieku.	1981-02-20	1828 / A
DĘBICZ			PAŁAC	połowa XIX wieku.	1993-02-22	2261 / A
JAROSŁAWIEC			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX wieku.	1995-03-30	2349 / A
JAROSŁAWIEC			DWÓR	koniec XIX wieku.	1995-03-30	2349 / A
KIJEWO		31	PARK DWORSKI	2 połowa XIX wieku.	2011-05-18	839/Wlkp./A
KIJEWO		31	DWÓR	1880 rok.	2011-05-18	839/Wlkp./A
KOSZUTY		27	PARK DWORSKI	początek XIX wieku.	1981-02-20	1829 / A

KOSZUTY			CMENTARZ kościelny	XIV wiek.	2004-01-21	153/Wlkp./A
KOSZUTY			KOŚCIÓŁ parafialny pw. św. Katarzyny i Najświętszego Serca Jezusowego	lata 1926 – 1930.	2004-01-21	153/Wlkp./A
KOSZUTY			DWÓR	około 1760 roku, XIX wiek, 1905 rok.	1935-09-03	2471/A
KOSZUTY			WIATRAK KOŻŁAK z Jarosławca	1783 rok.	2003-12-17	149/1-3/Wlkp./A
KOSZUTY			WIATRAK KOŻŁAK z Pałczyna	połowa XVIII wieku.	2003-12-17	149/1-3/Wlkp./A
KOSZUTY			WIATRAK KOŻŁAK z Pięchłowa	1755 rok.	2003-12-17	149/1-3/Wlkp./A
MĄCZNIKI			KOŚCIÓŁ parafialny pw. św. Wawrzyńca	1700 rok, 1903 rok.	1932-12-22	2438/A
NADZIEJEWO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX wieku.	1981-02-20	1830/A
NIETRZANOWO			OGRODZENIE Z BRAMĄ kościoła parafialnego pw. Wszystkich Świętych w Nietrzanowie	XIX / XX wiek.	2004-05-31	174/Wlkp./A
NIETRZANOWO			CMENTARZ rzymskokatolicki kościelny	XVII wiek.	2004-05-31	174/Wlkp./A
NIETRZANOWO			KOŚCIÓŁ parafialny pw. Wszystkich Świętych	lata 1664 – 1666, dobudowa kaplicy południowej 1887 rok.	2004-05-31	174/Wlkp./A
PĘTKOWO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX wieku.	1980-06-27	1788/A
PIERZCHNO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XVIII wieku, przekształcony w XIX wieku.	1981-02-20	1831/A
PŁAWCE			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX wieku.	1977-05-16	1760/A
POŁĄŻEJEWO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX wieku.	2000-04-07	23/Wlkp./A
POŁĄŻEJEWO			PAŁAC	3 ćwierć XIX wieku, przybudówka zachodnia z początku XX wieku.	1986-05-30	2090/A
SŁUPIA WIELKA			PARK KRAJOBRAZOWY	początek XIX wieku.	1974-07-02	1536/A
SŁUPIA WIELKA			PAŁAC	około 1880 roku.	1974-07-02	1536/A
STRZESZKI			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX wieku, przekształcony w 1932 roku.	1980-06-27	1791/A
SZLACHCIN			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XVIII wieku, przekształcony XIX / XX wiek	1974-07-02	1537/A
SZLACHCIN			PAŁAC	początek XIX wieku, rozbudowany w 1899 i 1910 roku.	1974-07-02	1537/A
TRZEBISŁAWKI		11	DWÓR	lata 1900 – 1909.	1987-12-01	2140/A

ULEJNO			OBORA I	1885 rok.	2002-02-07	77/Wlkp./A
ULEJNO			OBORA II	koniec XIX wieku.	2002-02-07	77/Wlkp./A
ULEJNO			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XVIII wieku i XIX / XX wiek.	2002-02-07	1789/A; 77/Wlkp./A
ULEJNO			DWÓR	1910 rok.	2002-02-07	1438/A; 77/Wlkp./A
WINNA GÓRA			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XVIII wieku, połowa XIX wieku.	1980-06-27	1789/A
WINNA GÓRA			PAŁAC	1910 rok.	1973-04-12	1438/A
WINNA GÓRA			KOŚCIÓŁ PARAFIALNY pw. św. Michała Archanioła	1766 rok.	1953-12-11	2502/A
ZDZIECHOWICE			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX wieku, przekształcony na początku XX wieku.	2013-06-05	1759/A; 858/Wlkp./A

3.3. Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków będące własnością Gminy Środa Wielkopolska.

Miejscowość	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków - data	Rejestr zabytków - numer
CHWAŁKOWO			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX wieku.	1981-02-20	1828/A
KOSZUTY		27	DWÓR	około 1760 rok, XIX wiek, 1905 rok.	1935-09-03	2471/A
KOSZUTY		27	PARK DWORSKI	początek XIX wieku.	1981-02-20	1829/A
PŁAWCE			PARK KRAJOBRAZOWY udział	koniec XIX wieku.	1977-05-16	1760/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA			UKŁAD URBANISTYCZNY XIII - XIX w. zarząd	XIII – XIX wieku.	2005-09-06	247/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego		WIEŻA CIŚNIENI	około 1910 – 1911 roku.	1985-06-28	2006/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	PARK KRAJOBRAZOWY	około połowy XIX wieku.	1977-05-16	1758/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	5	DOM zarząd	początek XIX wieku.	1970-02-03	818/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Zamkowy	1	RATUSZ, SĄD POWIATOWY	około 1836 roku.	1970-03-11	1017/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	14	DOM udział	XVIII wiek.	1970-01-26	813/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	15	DOM udział	XVIII wiek.	1970-01-26	812/A

3.4. Obiekty zabytkowe nieruchome z terenu Gminy Środa Wielkopolska (wykaz obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków).

Na podstawie zarządzenia Nr 148/2019 Burmistrza Miasta Środa Wielkopolska z dnia 17 października 2019 r. w sprawie prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Nieruchomych, ze zmianami wprowadzonymi zarządzeniami Nr 25/2023 Burmistrza Miasta Środa Wielkopolska z dnia 03 marca 2023 r. i Nr 55/2023 Burmistrza Miasta Środa Wielkopolska z dnia 14 kwietnia 2023 r.

Część miejska.

Miejscowość	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków - data	Rejestr zabytków - numer
ŚRODA WIELKOPOLSKA			UKŁAD URBANISTYCZNY XIII - XIX w.	XIII - XIX w.	2005-09-06	247/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	17 Września	6	KOŚCIÓŁ EWANGELICKO - UNIJNY, ob. kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Jezusowego	1881 - 1888 r.	1996-06-10	2594/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	17 Września	6	PASTORÓWKA, ob. plebania	około 1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	17 Września	5	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	17 Września	5	ZAKŁAD KOWALSKI	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	17 Września	1	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	17 Września	3	DOM rabina średzkiej gminy żydowskiej	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	17 Września	10	SZKOŁA EWANGELICKA, ob. przedszkole	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	1	DOM	1912 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	16	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	19	DOM	około 1920 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	34	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	39	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	41	DOM	1932 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	45	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	68	DOM	1908 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	18	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	18	BUDYNEK GOSPODARCZY	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	23	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	20 Października	25	DOM	początek XX w.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Bartosza Głowackiego	10	DOM	1933 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Bartosza Głowackiego	12	DOM	1930 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Bartosza Głowackiego	14	DOM	1932 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Bartosza Głowackiego	6/8	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Bolesława Limanowskiego	1	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Bolesława Limanowskiego	2	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Bolesława Limanowskiego	3	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Brodowska	9	DOM	1936 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Brodowska	1	WARSZTAT	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Brodowska	1	WARSZTAT	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Brodowska	1	WARSZTAT	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Brodowska		SKLEP	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Cechowa	1	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Cechowa	1 a	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Cechowa	3	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Cechowa	2	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Cypriana Kamila Norwida	2	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Cypriana Kamila Norwida	5	DOM	1932 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Cypriana Kamila Norwida	7	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Cypriana Kamila Norwida	9	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Cypriana Kamila Norwida	6	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Dolna	2	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Dolna	4	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Dolna	6	DOM	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Dolna	13	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Dworcowa	1	BUDYNEK GOSPODARCZY	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Dworcowa	3	WIEŻA CIŚNIEŃ	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Dworcowa	3	RAMPA KOLEJOWA	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Dworcowa	2	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Emilii Szczenieckiej	5	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Garncarska	8	DOM	XVIII w.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	31	POCZTA	1895 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	1a	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	1	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	1 b	DOM	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	2	DOM	1800 r.	1969-12-12	806/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	3	DOM	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	4	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	5	DOM, DRUKARNIA	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	6	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	7	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	8	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	10	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	11	DOM	1890 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	12	DOM	początek XIX w.	1969-12-12	807/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	14	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	16	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	17	DOM	1933 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	18	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	19	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	20	DOM	1 połowa XIX w.	2013-05-27	811/A; 891/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	21	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	22	DOM	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	23	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	24	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	25	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	27	DOM	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	29	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	30	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	32	DOM	1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	33	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	35	DOM	koniec XIX w.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	35 b	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	38	DOM	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	39	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	42	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	44	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	47	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego	48	DOM	1905 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Jana Henryka Dąbrowskiego		WIEŻA CIŚNIEN	około 1910 – 1911 r.	1985-06-28	2006/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Józefa Hallera	18	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Józefa Hallera	20	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Józefa Hallera	22	DOM	1933 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Józefa Hallera	24	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Józefa Hallera	26	DOM	1933 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Józefa Hallera	34	DOM	1927 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	gen. Józefa Hallera	36	DOM	1927 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	DWÓR	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	OFICYNA	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	PARK KRAJOBRAZOWY	około połowy XIX w.	1977-05-16	1758/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	OBORA 1	1885 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	OBORA 2	1929 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	STODOŁA	1930 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	KUŹNIA	1924 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	WARSZTAT	1929 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22	BUDYNEK GOSPODARCZY	około 1929 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	45	STAJNIA	2 połowa XIX w.	1986-09-10	2098/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22 c	CZWORAK	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	22 e	CZWORAK	1870 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	3	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska		MOST DROGOWY	1907 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	5	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	45	DOM "KLASZTORÓWKA"	2 połowa XIX w.	1986-09-10	2098/A

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska		MOST KOLEJOWY	1902 - 1903 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska		MOST DROGOWY	1907 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Harcerska	36	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	5	STAROSTWO	początek XX w., lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	11	DWÓR	1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	11	OFICyna	1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	11	STRÓŻÓWKA	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	11	PARK DWORSKI	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	11	SPICHLERZ	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	2	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	4	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	7	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	10	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	12	DOM	1906 -1907 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	14 a	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	16	DOM	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	18	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	22	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	22	DOM	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	28	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	30	DOM	około 1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	9	MLECZARNIA	1907 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	14	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	32	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	34	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	8	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	20	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Ignacego Daszyńskiego	19	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	2	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	3	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	4	DOM	początek XX w.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	5	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	6	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	7	DOM	1833 r.	1970-01-26	816/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	9	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	11	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	12	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	13	DOM	1 połowa XIX w.	1970-02-03	817/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	15	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	16	DOM	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	17	DOM	1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	18	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	19	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	20	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	21	DOM	4 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	22	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	24	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	27	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	39	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	41	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	43	DOM	4 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	33	BUDYNEK GOSPODARCZY	1914 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego		MŁYN	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	23	STODOŁA	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	53	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Jana Kilińskiego	38	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Karola Marcinkowskiego	7	MŁYN	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Kolegiacka	2	BANK	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Kolegiacka	4	DOM, PIEKARNIA	około połowy XIX w.	1970-02-03	823/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Kórnicka		MOST KOLEJOWY	1909 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Kórnicka		PRZEPOMPOWNIA I STACJA UZDATNIANIA WODY	około 1910 – 1911 r.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	2 a	BANK	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	2 b	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	4	DOM	koniec XVIII w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	5	DOM	początek XIX w.	1970-02-03	818/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	6	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	8	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	9	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	3	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krótką	11	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Krzyżowa	1	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	18	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	18	BUDYNEK GOSPODARCZY	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	1	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	2 a	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	3	BUDYNEK GOSPODARCZY	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	14	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	16 i 16a	DOM	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	18	BUDYNEK GOSPODARCZY	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	20	DOM	1 połowa XIX w.	1970-04-27	1085/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Augustyna Szamarzewskiego	2	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	3	PLEBANIA	początek XIX w., przebudowany na początku XX w.	2014-09-25	820/A; 934/Wlkp/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	6	WIKARIAT	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	1	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	2	DOM	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	4	DOM	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	9	DOM	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	9 a	DOM	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	11	DOM	1935 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	12	DOM	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	14	DOM	około połowy XIX w.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	17	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	22	DOM	około 1920 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Ludwika Jażdżewskiego	8	DOM	połowa XIX w. i lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Teofila Kegla	17	WYŻSZA SZKOŁA MIEJSKA, ob. liceum ogólnokształcące	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Teofila Kegla	1	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Teofila Kegla	2	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Teofila Kegla	4	DOM	1900 – 1910r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Teofila Kegla	5	DOM	1913 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Teofila Kegla	6	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	ks. Teofila Kegla	8	DOM	1 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	9/11	SZKOŁA	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	11a	SZKOŁA	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	5	DOM	4 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	7	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	25	DOM	lata 1900 – 1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	24	DOM	lata 1910 – 1920 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	1	MAGAZYN	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	3	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	18	DOM	lata 40. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	4	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	6	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	12	DOM	lata 40. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	14	DOM	lata 40. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	16	DOM	lata 40. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	15	DOM	lata 40. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	20	DOM	lata 40. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	19	DOM	lata 40. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	22	DOM	lata 40. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Lipowa	17	DOM	lata 40. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łąkowa	9	BUDYNEK GOSPODARCZY	lata 20. XX w.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łąkowa		MOST KOLEJOWY	1909 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łąkowa	1	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łąkowa	4	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łąkowa	4	BUDYNEK GOSPODARCZY	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	22	DOM	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	1	DOM	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	2	DOM	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	2 a	DOM	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	2 d	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	4	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	6	DOM	1867 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	7	DOM	3 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	8	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	9	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	10	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	11	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	12	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	13	DOM	1905 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	14	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	15	DOM	3 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	16	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	17	DOM	3 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	20 a	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	20	BUDYNEK GOSPODARCZY	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	21	DOM	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	23	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	27	DOM	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	19	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Łukasza Górki	25	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mała Klasztorna	3	KLASZTOR DOMINIKANÓW, ob. zakład przemysłowy	1411-1417 r. około 1890 r.	1970-01-26	815/A

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mała Klasztorna	1	DOM	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mała Klasztorna	2	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mała Klasztorna	4	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	1	DOM	1935 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	3	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	5	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	7	DOM	1928 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	9	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	11	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	12	DOM	1928 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	13	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	14	DOM	1928 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	15	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	17	DOM	1928 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	marsz. Józefa Piłsudskiego	19	DOM	1928 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	30	DOM PRACOWNIKÓW KOLEI	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	25	BIURO ZARZĄDU KOLEI	1902 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	25	PAROWOZOWNIA	1902 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	2	DOM	około 1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	3	DOM	1897 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	4	DOM	1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	5	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	32	DOM	koniec XIX w.	1994-04-06	2300/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	34	DOM PRACOWNIKÓW KOLEI	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	27	BRAMA WJAZDOWA	1880 – 1927 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskiego	27 a	BUDYNEK MIESZKALNY 1	1880 r., przebudowany 1926 – 1927 r.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskieg o	27 b	BUDYNEK MIESZKALNY 2	1880 r., przebudowany 1926 – 1927 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskieg o	27 c	BUDYNEK MIESZKALNY 3	1880 r., przebudowany 1926 – 1927 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskieg o	11	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskieg o	12	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskieg o	14	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskieg o	16	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskieg o	18	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskieg o	20	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Mieczysława Niedziałkowskieg o	25	STACJA KOLEI WĄSKOTOROWEJ	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		CMENTARZ rzymskokatolicki parafii pw. Wniebowzięcia NMP	1792 r.	2014-09-25	2652/A; 935/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		KAPLICA	1913 - 1916 r.	2014-09-25	2652/A; 935/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		OGRODZENIE	koniec XIX w.	2014-09-25	2652/A; 935/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		BRAMA	koniec XIX w.	2014-09-25	2652/A; 935/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		CMENTARZ engelicko - unijny	XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		KAPLICA	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		OGRODZENIE	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Nekielska		CMENTARZ żydowski	koniec XVIII w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Armii "Poznań"	1	DOM	1905 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Armii "Poznań"	2	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Armii "Poznań"	7	DOM	4 ćwierć XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Armii "Poznań"	9	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Armii "Poznań"	9 a	DOM	1898 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	KOŚCIÓŁ parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	około 1423- 1428 r., rozbudowany XV/XVI w.	2014-09-19	163 St.; 2444/A; 933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	DZWONNICA przy kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	1869 r.	2014-09-19	933/Wlkp./A

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	OGRODZENIE CMENTARZA PROCESYJNEGO przy kościółce parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	2 połowa XIX w.	2014-09-19	933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	BRAMA OGRODZENIA CMENTARZA PROCESYJNEGO przy kościółce parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	2 połowa XIX w.	2014-09-19	933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	ORGANISTÓWKA przy kościółce parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	koniec XIX w.	2014-09-19	933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	CMENTARZ przy kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	1 połowa XV w.	2014-09-19	933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	4	DOM	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	6	DOM	przełom XVIII na XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Kościelny	1	BRAMY OGRODZENIA CMENTARZA PROCESYJNEGO przy kościółce parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP	2 połowa XIX w.	2014-09-19	933/Wlkp./A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Zamkowy	1	RATUSZ, SĄD POWIATOWY	około 1836 r.	1970-03-11	1017/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Zamkowy	3	DOM	4 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Zamkowy	4	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Zamkowy	5	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Plac Zamkowy	6	DOM	3 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Powstańców	1	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Powstańców	3	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Powstańców	5	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Powstańców	5 a	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Powstańców	9	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Powstańców	14	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Powstańców	16	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Powstańców	18	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Powstańców	20	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sejmikowa	1	DOM	4 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sejmikowa	2a	DOM	Koniec		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sejmikowa	3	DOM	4 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sejmikowa	5	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sejmikowa	6	DOM	około połowy XIX w.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sejmikowa	7	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sejmikowa	13	DOM	około 1880 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sejmikowa	9	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sejmikowa	11	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sportowa	4	DOM	1924 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sportowa	6	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Sportowa	8	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stanisława Chudoby	15	DOM	1930 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	6	SĄD GRODZKI	1867 r.,		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	8	BANK SPÓŁDZIELCZY	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	1	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	2	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	3	DOM	1897 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	4	DOM	1935 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	9	DOM	1 połowa XIX w.	1970-02-03	821/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	11	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	12	HOTEL, ob. dom	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	13	DOM	koniec XVIII w.	1970-01-26	814/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	14	DOM	XVIII w.	1970-01-26	813/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	15	DOM	XVIII w.	1970-01-26	812/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	16	DOM	1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	18	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	17	DOM	1897 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	5	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	14	OFICYNA	XIX w.	1970-01-26	813/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	15	BUDYNEK GOSPODARCZY	XIX w.	1970-01-26	812/A
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	17	DOM	1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	12	DOM	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Stary Rynek	8	BANK SPÓŁDZIELCZY	1866 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Szkolna	2	SZKOŁA KATOLICKA, ob. dom pomocy społecznej	około 1845 r.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Szkolna	1	DOM	4 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Szkolna	3	DOM	2 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Szpitalna	10	PRZYTULEK DLA STARCÓW, ob. dom pogodnej jesieni	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Szpitalna	3	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Szpitalna	8	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Szpitalna	4	DOM	XIX/XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Szpitalna	6	DOM	XIX/XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	1	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	3	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	5	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	7 a	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	9	DOM	1873 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	11	DOM	1839 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	25	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	27/29	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	31	DOM	1911 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	33	DOM	1911 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	35	DOM	1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	37	DOM	1927 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	41	DOM	1912 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	59	DOM	1921 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	13	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	17	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	19	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	21	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	7 b	DOM	1 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	43	DOM	około 1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	45/47	DOM	około 1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	49/51	DOM	około 1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	53/55	DOM	około 1910 r.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki	57	DOM	około 1910 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tadeusza Kościuszki		PLANTY MIEJSKIE	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tylina	3	DOM	połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Tylina	7	DOM	początek XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wałowa	1	DOM	około połowy XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wałowa	3	HOTEL	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wielka Św. Ducha	1	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wielka Św. Ducha	3	DOM	1 połowa XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wielka Św. Ducha	5	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wielka Św. Ducha	7	DOM	XVIII w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wielka Św. Ducha	9	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wielka Św. Ducha	15	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wielka Św. Ducha	11	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wielka Św. Ducha	4	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wiosny Ludów	1	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wiosny Ludów	2	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wiosny Ludów	2a	DOM	koniec XIX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wiosny Ludów	3	DOM	4 ćwierć XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wiosny Ludów	4	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wrzesińska	7	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Wrzesińska	9	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Zamojskich	3	DOM	lata 30. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Zamojskich	8	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	10	SZPITAL	1914 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	10	KAPLICA SZPITALNA	1914 – 1916 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	2	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	4	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	6	DOM	około 1900 r.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	9	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	11	DOM	1929 r.		

ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	29	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	23	DOM	początek XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	25	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	28	DOM	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	32	DOM, STOLARNIA	lata 20. XX w.		
ŚRODA WIELKOPOLSKA	Żwirki i Wigury	35	DOM	lata 20. XX w.		

Część wiejska.

Miejscowość	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków - data	Rejestr zabytków - numer
ANNOPOLE		8	DOM	początek XX w.		
ANNOPOLE		10	DOM	1910 r.		
ANNOPOLE		8	OBORA	początek XX w.		
ANNOPOLE		10	OBORA	początek XX w.		
ANNOPOLE		7	SZKOŁA, obecnie dom	lata 30. XX w.		
BABIN		10	CZWORAK, obecnie dom	1890 r.		
BABIN			PARK KRAJOBRAZOWY	XIX w.	1977-05-16	1761/A
BABIN		14	CZWORAK, obecnie dom	1890 r.		
BABIN			DWÓR	przełom XIX na XX w.		
BABIN			KUŹNIA	przełom XIX na XX w.		
BABIN			MAGAZYN	1910 r.		
BABIN			OBORA I	1860 r.		
BABIN			OBORA II	1910 r.		
BABIN			STODOŁA	przełom XIX na XX w.		
BABIN		6	CZWORAK, obecnie dom	1900 r.		
BABIN		15	CZWORAK, obecnie dom	1900 r.		
BABIN		7	CZWORAK, obecnie dom	1890 r.		
BABIN		5	CZWORAK, obecnie dom	1890 r.		
BIEGANOWO		12 / 15	CZWORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
BIEGANOWO			PARK KRAJOBRAZOWY	początek XX w.		
BIEGANOWO			OBORA, obecnie świetlica wiejska	koniec XIX w.		
BIEGANOWO		7	CZWORAK, obecnie dom	1897 r.		

BIEGANOWO		8 / 10	CZWORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
BIEGANOWO		6	CZWORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
BRODOWO	Św. Walentego	10	BUDYNEK GOSPODARCZY	około połowy XIX w.		
BRODOWO			BUDYNEK GOSPODARCZY	1910 – 1920 r.		
BRODOWO	Poznańska	5 / 8	DOM	koniec XIX w.		
BRODOWO	Kwiatowa	23	DOM	lata 20. XX w.		
BRODOWO	Św. Walentego	12	DOM	1898 r.		
BRODOWO	Św. Walentego	10	DOM	około połowy XIX w.		
BRODOWO	Poznańska	4	DOM	koniec XIX w.		
BRODOWO			LEŚNICZÓWKA	koniec XIX w.		
BRODOWO	Św. Walentego	10	OBORA	1931 r.		
BRODOWO	Św. Walentego	6	STODOŁA	koniec XIX w.		
BRODOWO			SZKOŁA	początek XX w.		
BRODOWO	Poznańska	14	PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX w.	1977-05-16	1762/A
BRODOWO	Poznańska	14	DWÓR	koniec XIX w.		
BRODOWO		43	KUŹNIA, obecnie warsztat	koniec XIX w.		
BRODOWO		43	SPICHLERZ	koniec XIX w.		
BRODOWO		43	STODOŁA	koniec XIX w.		
BRZEZIE		22	BUDYNEK GOSPODARCZY	1910 – 1920 r.		
BRZEZIE		2	DOM	1925 r.		
BRZEZIE		3	DOM	1910 r.		
BRZEZIE		5	DOM	koniec XIX w.		
BRZEZIE		17	DOM	1900 - 1910 r.		
BRZEZIE		8	DOM	koniec XIX w.		
BRZEZIE		22	DOM	2 połowa XIX w., lata 20. XX w.		
BRZEZIE		7	DOM	koniec XIX w.		
BRZEZIE		32	DOM	4 ćwierć XIX w.		
BRZEZIE		33	DOM	1900 – 1910 r.		
BRZEZIE		2	OBORA	1922 r.		
BRZEZIE		25	SZKOŁA, obecnie dom	1900 – 1910 r.		
BRZEZINY			BUDYNEK GOSPODARCZY	początek XX w.		
BRZEZINY			DOM	1900 - 1910 r.		
BRZEZINY			DOM	początek XX w.		
BRZEZINY			OBORA	1900 - 1910 r.		
CHOCICZA			RZĄDCÓWKA	koniec XIX w.		

CHOCICZA		4	DWOJAK, obecnie dom	1917 r.		
CHOCICZA		5	DWOJAK, obecnie dom	1902 r.		
CHOCICZA		6	DWOJAK, obecnie dom	1902 r.		
CHOCICZA		8	DWOJAK, obecnie dom	początek XX w.		
CHOCICZA		9	DWOJAK, obecnie dom	1908 r.		
CHOCICZA			OBORA	początek XX w.		
CHUDZICE			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX w.	1979-02-14	1783/A
CHUDZICE			DWÓR	1870 r.		
CHUDZICE		1	DWOJAK, obecnie dom	1870 r.		
CHUDZICE			KUŹNIA	początek XX w.		
CHUDZICE			OBORA	1929 r.		
CHUDZICE			SPICHLERZ	1905 r.		
CHUDZICE		3	DWOJAK, obecnie dom	2 połowa XIX w.		
CHUDZICE		4 / 1 i 4 / 2	DWOJAK, obecnie dom	2 połowa XIX w.		
CHWAŁKOWO			CHLEWNIA	1910 r.		
CHWAŁKOWO		4	CZWORAK, obecnie dom	1900 – 1910 r.		
CHWAŁKOWO		5	DWOJAK, obecnie dom	1910 – 1920 r.		
CHWAŁKOWO		6	DWOJAK, obecnie dom	1910 – 1920 r.		
CHWAŁKOWO			MAGAZYN	1910 r.		
CHWAŁKOWO		18	SZKOŁA	około 1910 r.		
CHWAŁKOWO			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX w.	1981-02-20	1828/A
CHWAŁKOWO		2	DOM RZĄDCY	około 1910 r.		
CHWAŁKOWO		1	DWÓR	1910 r.		
CHWAŁKOWO CZARTKI		19	DOM DRÓŹNIKA	około 1910 r.		
CZARNE PIĄTKOWO		8	DOM	połowa XIX w.		
CZARNE PIĄTKOWO		9	DOM	koniec XIX w.		
CZARNE PIĄTKOWO		10	DOM	koniec XIX w.		
CZARNE PIĄTKOWO		7	SZKOŁA	4 ćwierć XIX w.		
DĘBICZ			DOM OGRODNIKA	koniec XIX w.		
DĘBICZ		1	SZKOŁA, obecnie dom	początek XX w.		
DĘBICZ			PARK KRAJOBRAZOWY	przełom XIX na XX w.		
DĘBICZ			OFICyna	połowa XIX w.		
DĘBICZ			PAŁAC	połowa XIX w.	1993-02-22	2261/A
DĘBICZ			MOST kolejki wąskotorowej	1902 – 1903 r.		
DĘBICZ			MAGAZYN	połowa XIX w.		

DĘBICZ			OBORA II	połowa XIX w.		
DĘBICZ			OBORA III	XIX / XX w.		
DĘBICZ			OBORA IV	XIX / XX w.		
DĘBICZ			RZĄDCÓWKA	połowa XIX w.		
DĘBICZ			STODOŁA	połowa XIX w.		
DĘBICZ		16	OSMIORAK, obecnie dom	przełom XIX na XX w.		
DĘBICZEK		4	DOM	1910 – 1920 r.		
GRÓJEC		11	DOM	około 1910 r.		
GRÓJEC		5	DOM	koniec XIX w.		
GRÓJEC		1	DOM	lata 20. XX w.		
HENRYKOWO		1	DOM	początek XX w.		
HENRYKOWO		1	OBORA I	1912 r.		
HENRYKOWO		1	OBORA II	początek XX w.		
JANOWO		1	DOM	lata 20. XX w.		
JANOWO		19	DOM	początek XX w.		
JANOWO		12	DOM	1910 – 1920 r.		
JANOWO		14	DOM	1909 r.		
JANOWO		15	DOM	1908 r.		
JANOWO		15	DOM, obecnie obora	początek XX w.		
JANOWO		15	OBORA	1913 r.		
JANUSZEWO		9	DOM	lata 20. XX w.		
JANUSZEWO		10	DOM	koniec XIX w.		
JANUSZEWO		12	DOM	koniec XIX w.		
JANUSZEWO		18	DOM	4 ćwierć XIX w.		
JANUSZEWO		6	DWOJAK, obecnie dom	początek XX w.		
JANUSZEWO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX w.		
JANUSZEWO			DWÓR	koniec XIX w., rozbudowany w początku XX w.		
JANUSZEWO		4	DWOJAK, obecnie dom	1903 r.		
JANUSZEWO		3	DWOJAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
JANUSZEWO		2	OŚMIORAK, obecnie dom	1840 r.		
JANUSZEWO			STAJNIA	koniec XIX w.		
JANUSZEWO			CHLEWNIA	koniec XIX w.		
JAROSŁAWIEC		11	DOM	1890 r.		
JAROSŁAWIEC		1 / 3	DWOJAK, obecnie dom	4 ćwierć XIX w.		
JAROSŁAWIEC			MAGAZYN	koniec XIX w.		

JAROSŁAWIEC			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX w.	1995-03-30	2349/A
JAROSŁAWIEC			DWÓR	koniec XIX w.	1995-03-30	2349/A
JAROSŁAWIEC			OBORA I	1909 r.		
JAROSŁAWIEC			OBORA II	koniec XIX w.		
JAROSŁAWIEC			SPICHLERZ	koniec XIX w.		
JAROSŁAWIEC		4 / 5	DWOJAK, obecnie dom	4 ćwierć XIX w.		
JAROSŁAWIEC		6	DWOJAK, obecnie dom	4 ćwierć XIX w.		
JAROSŁAWIEC		7	SZKOŁA	początek XX w.		
JAROSŁAWIEC			CHLEWNIA I	koniec XIX w.		
JAROSŁAWIEC			DWÓR "NAPOLEONÓWKA"	1802 r.		
KIJEWO			CHLEWNIA	początek XX w.		
KIJEWO		1	DOM	1912 r.		
KIJEWO		4	DOM	1923 r.		
KIJEWO		5	DOM	początek XX w.		
KIJEWO		22	DOM	początek XX w.		
KIJEWO		23	DOM	1910 r.		
KIJEWO		14	DOM DRÓŻNIKA	początek XX w.		
KIJEWO			OBORA	1895 r.		
KIJEWO		4	OBORA	1911 r.		
KIJEWO		5	OBORA	początek XX w.		
KIJEWO		24	OBORA	około 1910 r.		
KIJEWO		4	STODOŁA	1930 r.		
KIJEWO		4	WARSZTAT	1911 r.		
KIJEWO		31	PARK DWORSKI	2 połowa XIX w.	2011-05-18	839/Włkp./A
KIJEWO		31	DWÓR	1880 r.	2011-05-18	839/Włkp./A
KOSZUTY			CHLEWNIA	koniec XIX w.		
KOSZUTY			CZWORAK (fragment)	koniec XIX w.		
KOSZUTY		66	DOM	około 1925 r.		
KOSZUTY		67	DOM	1923 r.		
KOSZUTY		55	DOM	1930 r.		
KOSZUTY			GARAŻE	koniec XIX w.		
KOSZUTY		26	KUŹNIA	koniec XIX w.		
KOSZUTY		60	SZKOŁA	koniec XIX wieku		
KOSZUTY		27	PARK DWORSKI	początek XIX w.	1981-02-20	1829/A
KOSZUTY			CMENTARZ parafialny	XX w.		
KOSZUTY			CMENTARZ przykościelny	XIV w.	2004-01-21	153/Włkp./A
KOSZUTY			KOŚCIÓŁ parafialny pw. św. Katarzyny i Najświętszego Serca Jezusowego	1926 – 1930 r.	2004-01-21	153/Włkp./A
KOSZUTY		26	OFICYNA, obecnie dom	4 ćwierć XVIII w.		

KOSZUTY			PLEBANIA kościoła parafialnego pw. św. Katarzyny i Najświętszego Serca Jezusowego	koniec XIX w.		
KOSZUTY			DWÓR	około 1760 r., XIX w., 1905 r.	1935-09-03	2471/A
KOSZUTY			WIATRAK KOŻLAK z Jarosławca	1783 r.	2003-12-17	149/1-3/Wlkp./A
KOSZUTY			WIATRAK KOŻLAK z Pałczyzna	połowa XVIII w.	2003-12-17	149/1-3/Wlkp./A
KOSZUTY			WIATRAK KOŻLAK z Pięczkowa	1755 r.	2003-12-17	149/1-3/Wlkp./A
KOSZUTY HUBY		1	DOM	4 ćwierć XIX w.		
KOSZUTY HUBY		5	DOM	1909 r.		
KOSZUTY HUBY		9	DOM	1900 - 1910 r.		
KOSZUTY HUBY		1	OBORA	4 ćwierć XIX w.		
MARCELIN			DOM	początek XX w.		
MARIANOWO BRODOWSKIE		12	BUDYNEK GOSPODARCZY	początek XX w.		
MARIANOWO BRODOWSKIE		12	DOM	początek XX w.		
MĄCZNIKI			GROBOWIEC rodziny Madalińskich	4 ćwierć XIX w.		
MĄCZNIKI			GROBOWIEC rodziny Sarazzin	4 ćwierć XIX w.		
MĄCZNIKI			OBORA II	2 połowa XIX w.		
MĄCZNIKI			OBORA III	2 połowa XIX w.		
MĄCZNIKI			OGRODZENIE kościoła parafialnego p. w. Św. Wawrzyńca	koniec XIX w.		
MĄCZNIKI			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX w.		
MĄCZNIKI			CMENTARZ	koniec XIX w.		
MĄCZNIKI			CMENTARZ rzymsko - katolicki przykościelny	XV w.		
MĄCZNIKI		5	DWÓR	połowa XIX w.		
MĄCZNIKI			KOŚCIÓŁ parafialny p.w. św. Wawrzyńca	1700 r., 1903 r.	1932-12-22	2438/A
MĄCZNIKI			PLEBANIA kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca	początek XX w.		
MĄCZNIKI		4	CZWORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
MĄCZNIKI			OBORA	1900 - 1910 r.		
MĄCZNIKI			OBORA I	2 połowa XIX w.		
MĄCZNIKI			SPICHLERZ	2 połowa XIX w.		
MĄCZNIKI			OBORA	2 połowa XIX w.		
NADZIEJEWO		4	CZWORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		

NADZIEJEWO		3	DWOJAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
NADZIEJEWO			POMPA PAROWA	koniec XIX w.		
NADZIEJEWO		2	RZĄDCÓWKA, obecnie dom	koniec XIX w.		
NADZIEJEWO		5	SZEŚCIORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
NADZIEJEWO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX w.	1981-02-20	1830/A
NADZIEJEWO			DWÓR	1887 r.		
NIETRZANOWO			BRAMA w ogrodzeniu kościoła parafialnego p. w. Wszystkich Świętych w Nietrzanowie	1900 – 1910 r.	2004-05-31	174/Włkp./A
NIETRZANOWO			CMENTARZ rzymskokatolicki grzebalny	XIX w.		
NIETRZANOWO		2	CZWORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
NIETRZANOWO			CZWORAK, obecnie dom	XIX w.		
NIETRZANOWO			OBORA	koniec XIX w.		
NIETRZANOWO			OGRODZENIE kościoła parafialnego pw. Wszystkich Świętych w Nietrzanowie	początek XX w.	2004-05-31	174/Włkp./A
NIETRZANOWO			PARK KRAJOBRAZOWY	XIX w.	1975-04-23	1721/A
NIETRZANOWO			CMENTARZ rzymskokatolicki	koniec XIX w.		
NIETRZANOWO			CMENTARZ rzymskokatolicki przykościelny	XVII w.	2004-05-31	174/Włkp./A
NIETRZANOWO			KOŚCIÓŁ parafialny pw. Wszystkich Świętych	1664 - 1666 r., dobudowa kaplicy południowej 1887 r.	2004-05-31	174/Włkp./A
NIETRZANOWO			PLEBANIA kościoła parafialnego pw. Wszystkich Świętych w Nietrzanowie	1 połowa XIX w., przebudowana w końcu XIX w.		
NIETRZANOWO		7	WIKARIAT przy kościele parafialnym pw. Wszystkich Świętych w Nietrzanowie	początek XX w.		
OLSZEWO		3	DOM	około 1910 r.		
OLSZEWO		4	DOM	około 1910 r.		
OLSZEWO		5	DOM	3 ćwierć XIX w.		
OLSZEWO		11	DOM	1910 – 1920 r.		
OŁACZEWO		2	DOM	1910 – 1920 r.		
PĘTKOWO		8	DOM	1928 r.		
PĘTKOWO		12	DOM	1910 r.		
PĘTKOWO			GARAŻ	około 1910 r.		
PĘTKOWO		11	OBORA	1921 r.		
PĘTKOWO		8	OBORA	1929 r.		
PĘTKOWO		10	SZKOŁA	początek XX w.		
PĘTKOWO		11	WOZOWNIA	około 1930 r.		

PĘTKOWO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX w.	1980-06-27	1788/A
PĘTKOWO			DWOJAK, obecnie dom	około 1910 r.		
PĘTKOWO			DWOJAK, obecnie dom	około 1910 r.		
PĘTKOWO			KUZNIA	około 1910 r.		
PĘTKOWO			SPICHLERZ	około 1910 r.		
PĘTKOWO			STODOŁA	około 1910 r.		
PĘTKOWO			DWÓR	około 1910 r.		
PIERZCHNICA		5 B	DOM	początek XX w.		
PIERZCHNICA		5 A	DOM	początek XX w.		
PIERZCHNICA		6	DOM	1910 – 1920 r.		
PIERZCHNO			OBORA II	początek XX w.		
PIERZCHNO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XVIII w., przekształcony w XIX w.	1981-02-20	1831/A
PIERZCHNO			DWÓR	2 połowa XVIII w., rozbudowany koniec XIX w.		
PIERZCHNO			CZWORAK, obecnie dom	1908 r.		
PIERZCHNO			OBORA I	1903 r.		
PIERZCHNO			OŚMIORAK, obecnie dom	1899 r.		
PIERZCHNO			SPICHLERZ	początek XX w.		
PIERZCHNO			SZEŚCIORAK, obecnie dom	1912 r.		
PŁAWCE			BRAMA GOSPODARCZA	koniec XIX w.		
PŁAWCE			BRAMA PARKOWA	koniec XIX w.		
PŁAWCE		2	CZWORAK, obecnie dom	połowa XIX w.		
PŁAWCE		19	DOM	1910 – 1920 r.		
PŁAWCE		5	DOM MIESZKALNO - GOSPODARCZY	koniec XIX w.		
PŁAWCE			OGRODZENIE	około 1900 r.		
PŁAWCE			SPICHLERZ	koniec XIX w.		
PŁAWCE			STODOŁA, obecnie magazyn	koniec XIX w.		
PŁAWCE		1	SZEŚCIORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
PŁAWCE		4	SZEŚCIORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
PŁAWCE			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX w.	1977-05-16	1760/A
PŁAWCE			DWÓR	około 1900 r.		
PŁAWCE			KAPLICA	1934 r.		

PODGAJ		14	CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
PODGAJ			SZKOŁA	koniec XIX w.		
POŁĄŻEJEWO			BRAMA gospodarcza	4 ćwierć XIX w.		
POŁĄŻEJEWO		2 / 3	CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
POŁĄŻEJEWO		5 / 6	CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
POŁĄŻEJEWO		7	CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
POŁĄŻEJEWO		9	DOM	początek XX w.		
POŁĄŻEJEWO		1	DWOJAK, obecnie dom	początek XX w.		
POŁĄŻEJEWO			OBORA	4 ćwierć XIX w.		
POŁĄŻEJEWO			SPICHLERZ	koniec XIX w.		
POŁĄŻEJEWO			STODOŁA	koniec XIX w., przebudowany w 1925 r.		
POŁĄŻEJEWO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX w.	2000-04-07	23/Włkp./A
POŁĄŻEJEWO			DWÓR	3 ćwierć XIX w., przybudówka zachodnia z początku XX w.	1986-05-30	2090/A
ROMANOWO		11	OBORA	4 ćwierć XIX w.		
ROMANOWO		11	STODOŁA	4 ćwierć XIX w.		
RUMIEJKI			BUDYNEK INWENTARSKI	koniec XIX w.		
RUMIEJKI			CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
RUMIEJKI			CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
RUMIEJKI			DWÓR	koniec XIX w.		
RUMIEJKI			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX w.		
RUSZKOWO		21	DOM	1928 r.		
SŁUPIA WIELKA			BRAMA I OGRODZENIE	4 ćwierć XIX w.		
SŁUPIA WIELKA			BRAMA WJAZDOWA	koniec XIX w.		
SŁUPIA WIELKA			BUDYNEK GOSPODARCZY	początek XX w.		
SŁUPIA WIELKA			BUDYNEK INWENTARSKO - MAGAZYNOWY	1905 r.		
SŁUPIA WIELKA			BUDYNEK INWENTARSKI	początek XX w.		
SŁUPIA WIELKA			CHLEWNIA	początek XX w.		
SŁUPIA WIELKA		18	CZWORAK, obecnie dom	1914 r.		
SŁUPIA WIELKA		19	CZWORAK, obecnie dom	1914 r.		

SŁUPIA WIELKA		20	CZWORAK, obecnie dom	1911 r.		
SŁUPIA WIELKA		21	CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
SŁUPIA WIELKA			ELEWATOR	lata 40. XX wieku		
SŁUPIA WIELKA			KUZNIA	4 ćwierć XIX w.		
SŁUPIA WIELKA			OBORA	4 ćwierć XIX w.		
SŁUPIA WIELKA			PRZEPOMPOWNIĄ	początek XX w.		
SŁUPIA WIELKA			SPICHLERZ	początek XX w.		
SŁUPIA WIELKA			STODOŁA I	4 ćwierć XIX w.		
SŁUPIA WIELKA			STODOŁA II	4 ćwierć XIX w.		
SŁUPIA WIELKA			STODOŁA III	4 ćwierć XIX w.		
SŁUPIA WIELKA			WIATA	lata 40. XX w.		
SŁUPIA WIELKA			PARK KRAJOBRAZOWY	początek XIX w.	1974-07-02	1536/A
SŁUPIA WIELKA			PAŁAC	około 1880 r.	1974-07-02	1536/A
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI		13	DOM	1913 r.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI		13	OBORA	1910 r.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI		2	DOM	początek XX w.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI		7	DOM	1910 – 1920 r.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI		9	DOM	1910 – 1920 r.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI		24	DOM	1910 – 1920 r.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI		30	DOM	lata 20., 30. XX w.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI		24	OBORA	1910 – 1920 r.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI		18	SZKOŁA, obecnie dom	początek XX w.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX w.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI			CMENTARZ ewangelicki	XX w.		
STARKÓWIEC PIĄTKOWSKI			SŁUP GRANICZNY	około 1800 r.		
STRZESZKI			DWOJAK, obecnie dom	1900 - 1910 r.		
STRZESZKI			DWOJAK, obecnie dom	1900 - 1910 r.		
STRZESZKI			GORZELNIA	4 ćwierć XIX w.		
STRZESZKI			OBORA I	3 ćwierć XIX w.		
STRZESZKI			OBORA II	4 ćwierć XIX w.		
STRZESZKI			OGRODZENIE I BRAMA	2 połowa XIX w.		

STRZESZKI			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX w., przekształcony w 1932 r.	1980-06-27	1791/A
STRZESZKI			PAŁAC	około połowy XIX w.		
SZLACHCIN		3	DOM	1910 – 1920 r.		
SZLACHCIN		15	DOM	początek XX w.		
SZLACHCIN		16	DOM	koniec XIX w.		
SZLACHCIN		17	DOM	koniec XIX w.		
SZLACHCIN		22	DOM	1880 r.		
SZLACHCIN		29	DOM	1910 – 1920 r.		
SZLACHCIN			GORZELNIA	początek XX w.		
SZLACHCIN			MOST DROGOWY I nad ciekiem wodnym Wielki Rów	początek XX w.		
SZLACHCIN		15	OBORA / CHLEW	1900 – 1910 r.		
SZLACHCIN			POCZTA	1900 – 1910 r.		
SZLACHCIN			SZKOŁA	1912 r.		
SZLACHCIN			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XVIII w., przekształcony XIX/XX w.	1974-07-02	1537/A
SZLACHCIN			STODOŁA	1927 r.		
SZLACHCIN		7	CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
SZLACHCIN			PAŁAC	początek XIX w., rozbudowany w 1899 r.	1974-07-02	1537/A
SZLACHCIN			MOST DROGOWY II nad ciekiem wodnym Wielki Rów	początek XX w.		
SZLACHCIN HUBY		6	DOM	1910 - 1920 r.		
SZLACHCIN HUBY		8	DOM	1910 - 1920 r.		
TOPOLA		2	DOM	1912 r.		
TOPOLA			OBORA, obecnie magazyn	koniec XIX w.		
TOPOLA			PARK DWORSKI (pozostałości)	2 połowa XIX w.		
TOPOLA			STODOŁA, obecnie magazyn	początek XX w.		
TOPOLA			DWÓR	2 połowa XIX w., przebudowany około 1900 r.		
TRZEBISŁAWKI		2	BUDYNEK GOSPODARCZY	1912 r.		
TRZEBISŁAWKI		2	DOM	1912 r.		
TRZEBISŁAWKI		5	DOM	1905 r.		
TRZEBISŁAWKI		5	DOM	1 połowa XIX w.		
TRZEBISŁAWKI		3	KAPLICZKA PRZYDROŻNA	1913 r.		

TRZEBISŁAWKI		11	PARK	początek XX w.		
TRZEBISŁAWKI		12 i 13	STAJNIA	koniec XIX w.		
TRZEBISŁAWKI		11	DWÓR	1900 – 1909 r.	1987-12-01	2140/A
TRZEBISŁAWKI		21	DOM	lata 40. XX w.		
ULEJNO		3	CZWORAK, ob. dom	2 połowa XIX w.		
ULEJNO		4	DWANASCIORAK, obecnie dom	1885 r.		
ULEJNO		5	DWOJAK, obecnie dom	1924 r.		
ULEJNO			OBORA I	1885 r.	2002-02-07	77/Wlkp./A
ULEJNO			OBORA II	koniec XIX w.	2002-02-07	77/Wlkp./A
ULEJNO			RZĄDCÓWKA	4 ćwierć XIX w.		
ULEJNO			STODOŁA	koniec XIX w.		
ULEJNO		6	SZEŚCIORAK, obecnie dom	1923 r.		
ULEJNO			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XVIII w., połowa XIX w.	2002-02-07	1789/A; 77/Wlkp./A
ULEJNO			DWÓR	początek XIX w.	2002-02-07	1438/A; 77/Wlkp./A
WINNA GÓRA			BRAMA PARKOWA	początek XX w.		
WINNA GÓRA			BRAMA BOCZNA	początek XX w.		
WINNA GÓRA			BRAMA REPREZENTACYJNA	początek XX w.		
WINNA GÓRA		7	DOM	około 1910 r.		
WINNA GÓRA		30	DOM	1910 r.		
WINNA GÓRA		15	DOM	1916 r.		
WINNA GÓRA			KANCELARIA	początek XX w.		
WINNA GÓRA			OGRODZENIE	początek XX w.		
WINNA GÓRA			STODOŁA	około 1910 r.		
WINNA GÓRA			SZKOŁA	lata 20. XX w.		
WINNA GÓRA			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XVIII w., połowa XIX w.	1980-06-27	1789/A
WINNA GÓRA			CMENTARZ rzymskokatolicki	XVIII w.		
WINNA GÓRA			CMENTARZ rzymskokatolicki	XIX w.		
WINNA GÓRA			PAŁAC	1910 r.	1973-04-12	1438/A
WINNA GÓRA			PLEBANIA	początek XX w.		
WINNA GÓRA			KOŚCIÓŁ PARAFIALNY pw. św. Michała Archanioła	1766 r.	1953-12-11	2502/A
WINNA GÓRA			OBORA	koniec XIX w.		

WINNA GÓRA			STODOŁA	koniec XIX w.		
WINNA GÓRA			MAGAZYN I	1905 r.		
WINNA GÓRA			SPICHLERZ	około 1910 r.		
WINNA GÓRA			STAJNIA CUGOWA Z WOZOWNIĄ	1905 r.		
WINNA GÓRA			STAJNIA KONI ROBOCZYCH	początek XX w.		
WINNA GÓRA			STAJNIA, obecnie garaż	1905 r.		
WINNA GÓRA		23	CZWORAK, obecnie dom	1906 r.		
WINNA GÓRA		24	CZWORAK, obecnie dom	1910 r.		
WINNA GÓRA		10	OCHRONKA, obecnie dom	1911 r.		
WINNA GÓRA			MŁYN	1907 r.		
WŁOSTOWO		3	CHLEW	początek XX w.		
WŁOSTOWO		1	DOM	lata 20. XX w.		
WŁOSTOWO		5	DOM	lata 20. XX w.		
WŁOSTOWO		10	DOM	początek XX w., rozbudowany w 1930 r.		
WŁOSTOWO		3	OBORA	początek XX w.		
WŁOSTOWO		5	OBORA	lata 20. XX w.		
WŁOSTOWO		10	OBORA	około 1900 r.		
ZDZIECHOWICE			BRAMA WJAZDOWA	początek XX w.		
ZDZIECHOWICE		5	CZWORAK	1910 – 1920 r.		
ZDZIECHOWICE			POCZTA	początek XX w.		
ZDZIECHOWICE			SPICHLERZ	początek XX w.		
ZDZIECHOWICE			STAJNIA KONI WYJAZDOWYCH	1905 r.		
ZDZIECHOWICE			STODOŁA	początek XX w.		
ZDZIECHOWICE			DWÓR	XIX/XX w.		
ZDZIECHOWICE			PARK KRAJOBRAZOWY	2 połowa XIX w., przekształcony na początku XX w.	2013-06-05	1759/A; 858/Wlkp./A
ZIELNICZKI		3	DOM	1910 – 1920 r.		
ZIELNICZKI		8	DOM	1910 – 1920 r.		
ZIELNICZKI		11	DOM	1900 – 1910 r.		
ZIELNICZKI		11	OBORA	1900 – 1910 r.		
ZIELNICZKI		10	SZKOŁA	początek XX w.		

ZIELNIKI			DWÓR	koniec XIX w., przebudowany w latach 20. XX w.		
ZIELNIKI			KUŹNIA	1910 – 1920 r.		
ZIELNIKI			OGRODZENIE Z BRAMĄ	początek XX w.		
ZIELNIKI		9	CZWORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
ZIELNIKI		10	CZWORAK, obecnie dom	koniec XIX w.		
ZIELNIKI			BUDYNEK INWENTARSKI	1910 – 1920 r.		
ZIELNIKI			CHLEWIA	1910 – 1920 r.		
ZIELNIKI		5	CZWORAK, obecnie dom	1920 r.		
ZIELNIKI			OBORA	1900 – 1910 r.		
ZIELNIKI		7	RZĄDCÓWKA	połowa XIX w.		
ZMYSŁOWO		5	OBORA	1939 r.		
ZMYSŁOWO		8	OBORA	1925 r.		
ŻABIKOWO			CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
ŻABIKOWO			CZWORAK, obecnie dom	początek XX w.		
ŻABIKOWO			OBORA	1900 – 1910 r.		
ŻABIKOWO			SPICHLERZ	1890 r.		
ŻABIKOWO			STODOŁA I	1890 r.		
ŻABIKOWO			STODOŁA II	1890 r.		
ŻABIKOWO			STODOŁA II	1890 r.		
ŻABIKOWO			PARK KRAJOBRAZOWY	koniec XIX w.		

3.5. Zabytki ruchome.

Na terenie gminy Środa Wielkopolska zachowało się 7 cennych zespołów lub pojedynczych zabytków ruchomych. W kościele pw. św. Katarzyny w Koszutach znajduje się zespół wyposażenia kościoła, na który składa się 16 obiektów wpisanych do rejestru zabytków pod numerem 129/B z 25 listopada 1971 roku. W kościele pw. św. Wawrzyńca w Mącznikach przechowuje się 35 zabytków ruchomych z wyposażenia kościoła, wpisanych do rejestru zabytków pod numerami: 292/Wlkp./B z 29 marca 1972 roku i 9 maja 2013 roku. W kościele parafialnym pw. Wszystkich Świętych w Nietrzanowie znajduje się 11 cennych obiektów wpisanych do rejestru zabytków pod

numerem 124/B z 24 listopada 1971 roku i pod numerem 64/Wlkp./B z 11 kwietnia 2004 roku – 47 obiektów. W kościele pw. św. Stanisława w Pławcach, do rejestru zabytków włączono jeden obiekt pod numerem 120/B z 17 listopada 1971 roku. W kościele pw. Św. Michała Archaniola w Winnej Górze, do rejestru zabytków wpisano 69 pozycji pod numerami: 342/Wlkp./B z dnia 25 marca 1971 roku i 10 kwietnia 2014 roku.

Kościół kolegiacki w Środzie Wielkopolskiej (obecnie bazylika mniejsza) posiada niezwykle bogate wyposażenie, spośród którego na szczególną uwagę zasługuje 79 obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków 68/B z 27 marca 1971 roku. W kościele ewangelickim obecnie katolickim pw. Najświętszego Serca Jezusa zgromadzono przedmioty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków: 119/B z 17 listopada 1971 roku – 1 pozycja, 435/Wlkp./B z 10 lutego 2006 roku – 10 pozycji, 101/Wlkp./B z 6 lipca 2007 roku – 5 pozycji.

3.6. Krajobraz kulturowy (obszarowe wpisy do rejestru zabytków).

Układ urbanistyczny Środy Wielkopolskiej objęty jest ochroną konserwatorską przez wpis do rejestru zabytków pod numerem 247/Wlkp/A, decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 6 września 2005 roku. Ochroną objęto prawie całe historyczne założenie. Na obszarze wpisanym do rejestru zabytków znajduje się dawne rozplanowanie średniowiecznego miasta, wyraźnie oddzielonego od pozostałej tkanki urbanistycznej plantami, przedmieścia, których dzisiejszy kształt ugruntował się w XVIII wieku oraz najcenniejsze fragmenty miejscowości powstałe wskutek rozwoju infrastruktury przemysłowo – komunikacyjnej w końcu XIX wieku.

W celu precyzyjnego określenia zasięgu chronionego obszaru Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków we wzmiankowanej decyzji umieścił dokładny opis granicy chronionego obszaru wraz z załącznikiem graficznym – mapą miasta w skali 1:2000.

Granice wschodnią wyznacza:

- wschodnia granica dawnego cmentarza żydowskiego, wschodnia i południowa granica zespołu mogił powstańców wielkopolskich i wschodnia granica cmentarza parafialnego kościoła p.w. NMP Wniebowziętej,

- oś ulicy Wrzesińskiej od wschodniej granicy cmentarza parafialnego kościoła p.w. NMP Wniebowziętej do skrzyżowania z ulicami – Nekielską, Daszyńskiego i Wrzesińską.
- północna, wschodnia i południowa granica parku miejskiego do punktu styku trzech działek nr 1912 i 1954 i 1955,
- granice między działkami nr 1948/2 i 1949/1, 1948/4; 1948/1 i 1948/4; 1911/3 i 1948/4; 1911/6 i 1948/4,
- północna granica parku starościńskiego od punktu styku czterech działek nr 1907/5 i 1911/6 i 1948/4 i 1947/1 do ulicy Szarytek,
- oś ulicy Szarytek od parku starościńskiego do ulicy Żwirki i Wigury,
- granice między działkami nr 2135 i 2137, 2136; 2130/1 i 2134, 2133; 2130/2 i 2133, 2132, 2131; 2127 i 2129, 2128/1, 2128/3, 2123, 2122/3, 2122/1,
- oś ulicy Żwirki i Wigury, od punktu styku trzech działek nr 2104/1 i 2127 i 2122/1, do skrzyżowania z ulicą Brodowską,
- granica między działkami nr 2925 i 2928; 2926 i 2928; 2927 i 2928, do ulicy Niedziałkowskiego,
- oś ulicy Niedziałkowskiego od punktu styku trzech działek nr 3068 i 2927 i 2928 do skrzyżowania z ulicą 3 Maja i oś ulicy 3 Maja do punktu styku trzech działek 2944 i 29452 i 2947/1,
- granice między działkami nr 2945/2 i 2947/1, 2947/2; 2946 i 2947/2; 2960/1 i 2947/2, 2948; 2960/2 i 2948, 2952/1; 2963 i 2952/2, 2957/1, 2958/3, 2964, 3109; 2962 i 3108; 2961 i 3108,
- oś ulicy Niedziałkowskiego, od punktu styku czterech działek nr 3068 i 2961 i 3108 i 3111, do punktu styku trzech działek nr 3111 i 3192 i 3193,
- granice między działkami nr 3193 i 3192, 3198; 3194 i 3196; 3195 i 3197, 3205/7,
- oś ulicy Niedziałkowskiego, od punktu styku trzech działek nr 3111 i 3195 i 3205/7 do północnego punktu styku trzech działek nr 3203 i 3111 i 3205/7,
- granica między działkami nr 3203 i 3205/7,
- oś ulicy Niedziałkowskiego od południowego punktu styku trzech działek nr 3203 i 3111 i 3205/7, do południowej strony przejazdu kolejowego.

Granice południową wyznacza:

- południowa granica ulicy Łkowej i działki nr 3083/2, do punktu styku czterech działek nr 3083/2 i 3084 i 3257/8 i 3257/2.

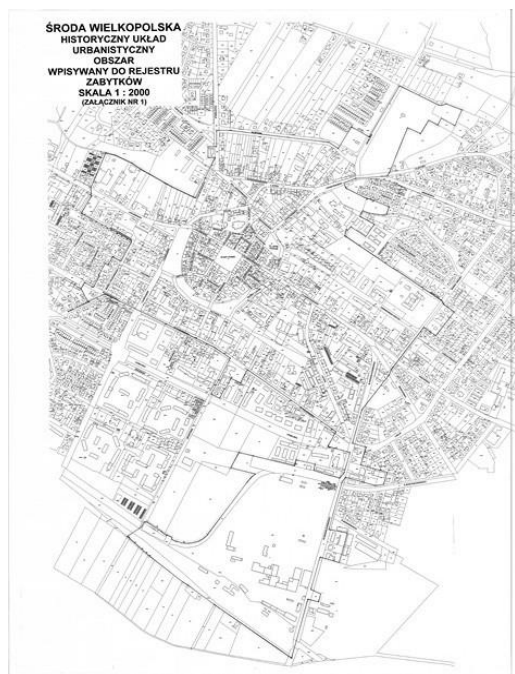
Granice zachodnią wyznacza:

- granice między działkami nr 3083 i 3257/2; 3083/1 i 3257/7,
- oś ulicy Sportowej od punktu styku czterech działek nr 3257/6 i 3257/7 i 3083/1 i 3076,
- północna granica zabudowy stacji kolei wąskotorowej „Środa Przeładownia” od ulicy Sportowej do punktu styku trzech działek nr 3081 i 3083/5 i 3082,
- granice między działkami nr 3083/5 i 3081, 3078,
- zachodnia granica torowiska kolei wąskotorowej do punktu styku trzech działek nr 3079 i 3074 i 3078,
- granice między działkami nr 3074 i 3078, 2765/2, 2766; 3075 i 2766, 2767/2; 3072/1 i 3072/2, 2767/2, 2768/4, 2769/3; 3075 i 3073,
- oś ulicy Niedziałkowskiego od punktu styku trzech działek nr 3075 i 3111 i 3073, do skrzyżowania z ulicą Poselską.
- oś ulicy Poselskiej od skrzyżowania z ulicą Niedziałkowskiego, do punktu styku dwóch działek nr 2775 i 2776,
- granica między działkami nr 2775 i 2776,
- oś ulicy 20 Października od punktu styku czterech działek nr 2775 i 2776 i 2837/2 i 2736/9 do punktu styku trzech działek nr 2736/7 i 2797 i 2798,
- granice między działkami nr 2798 i 2797, 2794/2; 2795/1 i 2794/2; 2792 i 2794/2; 2792 i 2794/2; 2791 i 2794/2, 2777/1,
- oś ulicy Sportowej od punktu styku trzech działek nr 2791 i 2777/1 i 2764 do skrzyżowania z ulicą 20 Października,
- oś ulicy 20 Października od skrzyżowania z ulicą Sportową do skrzyżowania z ulicą Piłsudskiego,
- oś ulicy Piłsudskiego od skrzyżowania z ulicą 20 Października do punktu styku trzech działek nr 1536 i 1526 i 1525/1,
- granice między działkami nr 1526 i 1525/4, 1482/7,
- oś ulicy 20 Października od punktu styku dwóch działek nr 1482/7 i 1526, do punktu styku trzech działek nr 1482/3 i 1462/3 i 1462/1,

- granice między działkami nr 1462/1 i 1462/3; 1461/2 i 1462/3; 1461/1 i 1462/3, 1461/10, 1461/7; 1460/1 i 1460/2, 1460/3, 1450; 1451 i 1450,
- oś ulicy Staszica od punktu styku trzech działek nr 1628/3 i 1450 i 1451, do skrzyżowania z ulicą Piłsudskiego,
- oś ulicy Piłsudskiego od skrzyżowania z ulicą Staszica do skrzyżowania z ulicą Kozierowskiego,
- oś ulicy Kozierowskiego od skrzyżowania z ulicą Piłsudskiego do punktu styku trzech działek nr 1323/8 i 1323/9 i 1323/10,
- granice między działkami nr 1323/9 i 1323/10; 1323/9 i 1323/6; 1323/3 i 1323/6,
- odcinek przecinający ulicę Kilińskiego od punktu styku trzech działek 1316/1 i 1323/3 i 1323/6 do punktu styku trzech działek 1316/1 i 1007/46 i 1008,
- granice między działkami nr 1008 i 1007/46, 1007/44, 1007/1,

Granice północną wyznacza:

- oś cieków wodnych od punktu styku trzech działek nr 998 i 1008 i 1007/1, do skrzyżowania z ulicą Kapuścińskiego,
- oś ulicy Kapuścińskiego od skrzyżowania z ciekami wodnymi do punktu styku czterech działek nr 996/8 i 966/2 i 996/5 i 996/9,
- granice między działkami nr 996/5 i 996/9
- oś ulicy Jażdżewskiego od punktu styku trzech działek nr 966/2 i 996/5 i 996/9, do skrzyżowania z ulicami Strzelecką i Witosa.
- oś ulicy Witosa do skrzyżowania z ulicami Strzelecką i Jażdżewskiego do północno – zachodniej granicy cmentarza ewangelickiego,
- granica północno – zachodnia i granica północno – wschodnia cmentarza ewangelickiego,
- oś ulicy Nekielskiej od północno – wschodniej granicy cmentarza ewangelickiego do północnego naroża cmentarza parafialnego kościoła NMP Wniebowziętej, granica północno – wschodnia cmentarza parafialnego kościoła NMP Wniebowziętej i północno – wschodnia granica dawnego cmentarza żydowskiego, do jego wschodniego naroża.

Zabudowa miasta, objęta ochroną konserwatorską, składa się z obiektów sakralnych, użyteczności publicznej, zabudowy mieszkalnej oraz gospodarczo – przemysłowej.

Skutkiem wpisu do rejestru zabytków ochronie podlegają:

1. historyczne granice działek zabudowy,
2. historycznie ukształtowany układ ulic wraz z liniami zabudowy,
3. dawne kompozycje terenów zielonych publicznie użytkowanych,
4. nawarstwienia kulturowe i zewidencjonowane stanowiska archeologiczne.

W celu ochrony dawnego obrazu miasta, weryfikacji konserwatorskiej podlegają nowo wprowadzane elementy przestrzenne.

3.7. Zabytki archeologiczne.

Zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.).

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Na zasób zabytków archeologicznych składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne – warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne, jak i ruchome zabytki z nich pochodzące i skarby. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 ze zm.) uznaje je za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”.

3.7.1. Gminna ewidencja zabytków archeologicznych.

Zarządzenie Nr 149/2019 Burmistrza Miasta Środa Wielkopolska z dnia 17 października 2019 roku w sprawie prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Nieruchomych dotyczącej zabytków archeologicznych.

Wykaz stanowisk archeologicznych.

Numer karty	Miejscowość lub obręb geodezyjny/ obszar AZP/ nr na obszarze
1	Pławce 54-30/104,105 Pławce 54-31/118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, Zdziechowice 54-31/129, 130, 131, 132, 133, 134
2	Pławce 55-31/2,3
3	Pławce 55-31/2, 3,, 4, 5, Romanowo 55-31/44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,51, 52, 53, 55, 56, 57, 58
4	Trzebisławki 55-30/58, 59
5	Zmysłowo 55-30/39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, Januszewo 55-30/60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69 Januszewo 55-30/70, Zielniki 55-30/71, 72, 73, 74, 75, Zielniki 55-31/11, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120
6	Januszewo 55-30/70, Zielniki 55-30/71, 72, 73, 74, 75, Zielniki 55-31/11, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120
7	Dębiczek 55-31/77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 07, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110 Mączniki 55-31/122, 123, 124, 125 Ulejno 55-31/126, 127
8	Chudzice/56-32/55,56
9	Brzezie/56-32/79; Czarne piątkowo/56-32/123
10	Janowo/56-31/1,6,13,14; Środa wielkopolska / 56-31/25,26,35,36,39,41
11	Januszewo / 56-30/9,10
12	Januszewo / 56-30/11,12
13	Kijewo/56-31/101,102,105; Włostowo/56-31/103; Środa wielkopolska/56-31/60,61,62,63,64,65,66,67
14	Koszuty / 56-30/76,77,78,152; Żabikowo /56-30/84
15	Koszuty / 56-30/75,79,80,143,144,145,146,147,148,149,151
16	Januszewo /56-30/13,14,15,16,17,18,139; Brzeziny /56-30/3,4,5,6,7,8;

	Jarosławiec /56-30/19,20,21,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,45,46,56; Środa wielkopolska /56-30/57; Koszuty /56-30/59,60,61,62,63,64,65,66,67,68,69,70,71,72,73,74
17	Mączniki / 56-31/19,129
18	Mączniki / 56-31/20,131
19	Janowo / 56-31/2,3,4,8,9,10,11,12,15,16,17,127; Mączniki / 56-31/21,130
20	Olszewo/56-31/88,89,90,91,92
21	Olszewo/56-31/93,94
22	Olszewo/56-31; 57-31/95,15
23	Polażejewo/56-32/40,41,43,44,45,46,47,48
24	Polażejewo/56-32/49,50,51,52
25	Olszewo/56-31/76,77,78; Chudzice /56-31/75
26	Słupia wielka / 56-30/107,108,109,110,114,115,116
27	Słupia wielka / 56-30/111,112,113,117,118,119,120
28	Słupia wielka / 56-30/121, 122; 57-30/4,5
29	Słupia wielka / 56-30/123, 124
30	Słupia wielka / 56-30/125, 126
31	Słupia wielka / 56-30;56-31/127,128,129,96
32	Żabikowo / 56-30/81,82,83,85,86,140,153
33	Brzezcie/56-32/67,68,69,70,71,72,73,74,75; Winna góra /56-32/98,99; Szlachcin / 56-32/111,112,113,114,115,116,117,118,119,120,121
34	Środa wielkopolska / 56-31/23,24
35	Środa wielkopolska / 56-31/37,38,40,104
36	Środa wielkopolska / 56-31/42,43
37	Środa wielkopolska / 56-31/44,45,46,47,48,49,50,51
38	Środa wielkopolska/56-31/52,58,59
39	Środa wielkopolska / 56-31/55,56
40	Środa wielkopolska/56-31/70,71,72,73
41	Pętkowo-strzeszki /56-31/97; Kijewo / 56-31/98,99,100
42	Środa wielkopolska /56-31/68,69; Olszewo /56-31/80,81,82,83,85,86,87
43	Tadeuszewo /56-32/34,35,36,37; Chudzice/56-32/53,54
44	Tadeuszewo /56-32/38,39; Brzezcie/56-32/57,58,59,60,62,63,64,65,66
45	Jarosławiec /56-30/22,23,24; Topola /56-30/47,48,49,50,51,52,53,54; Środa wielkopolska / 56-30/55; Środa wielkopolska /56-31/27,28,29,30,31,32,33,34; Topola /56-31/22
46	Trzebisławki / 56-30/1,2
47	Trzebisławki / 56-29/71,73,74,75
48	Trzebisławki /56-29/ 76,77
49	Trzebisławki /56-29/ 78,79,80,81,82
50	Ulejno/56-32/1,2
51	Winna góra/56-32/86,87
52	Winna góra/56-32/88,89,90,91,92,95
53	Winna góra/56-32/93,94
54	Winna góra/56-32/108,109
55	Brzezcie/56-32/77,78,80,81; Winna góra /56-32/104,105,107
56	Winna góra /56-32/96,100,101,102,103; Brzezcie /56-32/76
57	Środa Wielkopolska, ob. AZP 56-31
58	Środa Wielkopolska, ob. AZP 56-31
59	Środa Wielkopolska, ob. AZP 56-31
60	Szlachcin, ob. AZP 56-32/122 Szlachcin, ob. AZP 57-32/7, 172
61	Słupia Wielka, ob. AZP 57-30/6, 7
62	Słupia Wielka, ob. AZP 57-30/8 Pętkowo – Strzeszki, ob. AZP 57-30/9, 10, 11, 12
63	Pętkowo – Strzeszki, ob. AZP 57-30/14, 15
64	Chwałkowo, ob. AZP 57-31/23, 24, 25

65	Chwałkowo, ob. AZP 57-31/26, 27
66	Kijewo, ob. AZP 57-31/136, 137, 138
67	Kijewo, ob. AZP 57-31/139, 140, 141 Chwałkowo, ob. AZP 57-31/28, 29, 142
68	Włostowo, ob. AZP 57-31/10, 11, 12, 13
69	Nadziejewo, ob. AZP 57-31/62, 75, 76, 77
70	Nadziejewo, ob. AZP 57-31/63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 132, 133 Brodowo, ob. AZP 57-31/55, 56, 57, 58 Marianowo Brodowskie, ob. AZP 57-31/51, 52, 53, 54, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87
71	Włostowo, ob. AZP 57-31/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, Brodowo, ob. AZP 57-31/30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41
72	Brodowo, ob. AZP 57-31/43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 145
73	Nietrzanowo, ob. AZP 57-31/8, 14, 111, 112 Nietrzanowo, ob. AZP 57-32/30, 31, 32, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134
74	Olszewo, ob. AZP 57-31/16 Pierzchno, ob. AZP 57-31/17, 19
75	Pierzchno, ob. AZP 57-31/18, 20, 21, 22
76	Nietrzanowo, ob. AZP 57-32/136, 137, 138, 139, 140, 141
77	Piechrzno, ob. AZP 57-32/1, 2, 3, 4, 5, 6, Szlachcin, ob. AZP 57-32/11, 12
78	Szlachcin, ob. AZP 57-32/9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, Czarne Piątkowo, ob. AZP 57-32/27, 29
79	Starkowiec Piątkowski, ob. AZP 57-32/58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95
80	Czarne Piątkowo, ob. AZP 57-32/33, 35, 39, 40, 41, 42, 43, 44, Nietrzanowo, ob. AZP 57-32/142
81	Czarne Piątkowo, ob. AZP 57-32/34, 36, 37, 38
82	Starkowiec Piątkowski, ob. AZP 57-32/46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57
83	Winna Góra, ob. AZP 57-32/ 96, 97, 102
84	Winna Góra, ob. AZP 57-32/ 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 116, 117
85	Winna Góra, ob. AZP 57-32/ 112, 114, 115
86	Winna Góra, ob. AZP 57-32/ 98, 99, 100, 101, 106
87	Winna Góra, ob. AZP 57-33/ 2, 3
88	Brodowo, ob. AZP 57-31

3.7.2. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Na terenie gminy Środa Wielkopolska znajduje się siedem stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków:

- Czarne Piątkowo, stan. 1, AZP 57-32/27
 - cmentarzysko płaskie
 - nr rejestru 799/A, decyzja WKZ z dnia 8 grudnia 1969 r.,
- Chudzice, stan. 3, AZP 56-31/75
 - osada
 - nr rejestru 1375/A, decyzja WKZ z dnia 11 listopada 1972 r.,
- Chudzice, stan. 1, AZP 56-31/56
 - osada

- nr rejestru 1374/A, decyzja WKZ z dnia 11 listopada 1972 r.,
- Januszewo, stan. 1, AZP 56-30/16
 - osada
 - nr rejestru 1367/A, decyzja WKZ z dnia 10 listopada 1972 r.,
- Pławce, stan. 17, AZP 54-30/104
 - osada
 - nr rejestru 2274/A, decyzja WKZ z dnia 30 maja 1993 r.,
- Pławce, stan. 8, AZP 54-30/120
 - osada
 - nr rejestru 2275/A, decyzja WKZ z dnia 30 maja 1993 r.,
- Nadziejewo, stan. 1, AZP 57-31/62
 - cmentarzysko płaskie
 - nr rejestru 1338/A, decyzja WKZ z dnia 25 lutego 1972 r.,

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich prac ziemnych naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

3.7.3. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej.

Na terenie gminy zarejestrowano 3 stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej – grodziska:

- Szlachcin, grodzisko, stan. 9
- Starkowiec Piątkowski, grodzisko, stan. 35
- Winna Góra grodzisko, stan. 2

3.7.4. Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne).

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniższa tabela prezentuje zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Środa Wielkopolska.

GMINA ŚRODA WIELKOPOLSKA				
grodziska	cmentarzyska	osady	inne	ogólna ilość stanowisk archeologicznych
3	64 w tym 2 wpisane do rejestrów zabytków	709 w tym 5 wpisanych do rejestru zabytków	15	791 w tym 7 wpisanych do rejestru zabytków

* wg, *Raportu o stanie zabytków archeologicznych w województwie wielkopolskim*, „Wielkopolski Biuletyn Konserwatorski”, t. 3, cz. 1, Poznań 2006.

Rozmieszczenie pozostałości osadnictwa jest nierównomierne i wykazuje wyraźną zależność od sieci hydrograficznej. Stanowiska archeologiczne położone są głównie przy krawędziach wykształconych dolin cieków. Na wysoczyznach występuje mniej pradziejowych stanowisk archeologicznych, przy większym udziale stanowisk wczesno i późnośredniowiecznych, przy czym zawsze w pobliskim sąsiedztwie cieków lub ich dolin. Uwzględniając chronologię osadnictwa trwało nieprzerwanie na tym obszarze od

mezolitu, poprzez neolit i epokę brązu aż do średniowiecza włącznie. Stanowiska archeologiczne z terenu gminy reprezentowane są przede wszystkim przez osady i położone są głównie wzdłuż rzeki Moskawy oraz w rejonie Średzkiej Strugi.

Na terenie gminy zarejestrowano kilka skupisk stanowisk archeologicznych. Osadnictwo w pradziejach koncentrowało się między innymi wokół Dębicza i Dębiczka, a także przy północno – wschodniej granicy gminy (Orzeszkowo, gmina Dominowo, Murzynowo Leśne, gmina Krzykosy). Zarejestrowano tu ślady osadnictwa z okresu neolitu, osady kultury łużyckiej i przeworskiej z okresu wpływów rzymskich oraz datowane na wczesne średniowiecze. Rozproszone, ale zróżnicowane osadnictwo występuje obok takich miejscowości jak Koszuty, Jarosławiec, Żabikowo, Słupia Wielka. Skupiska stanowisk archeologicznych odkryto w rejonie Topoli, Środy Wlkp., Janowa, Mącznika i Kijewa, co ma związek z bogatą siecią hydrograficzną oraz dobrymi glebami. Podobną sytuację zanotowano wzdłuż rzeczki Wielkiej i leżących przy niej miejscowościach: Szlachcin i Brzezcie.

Duże wielokulturowe osady z wczesnej epoki kamienia, epoki brązu, okresu wpływów rzymskich oraz wczesnego średniowiecza zarejestrowano wokół Brodowa, Nadziejewa, Pierzchna, Nietrzanowa, Włostowa, Czarne Piątkowa, Starkówca Piątkowskiego i Winnej Góry.

W okresie wczesnego średniowiecza zajmowane są nie tylko rejony dolin rzecznych, ale i tereny wysoczyzny. W tym czasie kształtuje się obecny układ przestrzenny miejscowości, a stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę.

4. Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa i krajobrazu kulturowego na obszarze Gminy Środa Wielkopolska.

4.1. Stan zachowania zabytków w Gminie Środa Wielkopolska

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	STAN ZACHOWANIA
Babin	Park	2 – bez zmian
Brodowo	Park	5 – bez zmian
Chudzice	Park	3 – bez zmian
Chwałkowo	Park	2 – bez zmian
Dębicz	Pałac	5 – bez zmian
Jarosławiec	Dwór	5 – bez zmian
	Park	5 – bez zmian
Kijewo	Dwór	5 – bez zmian
	Park	4 – bez zmian
Koszuty	Dwór	5 – bez zmian
	Park	5 – bez zmian
	Wiatrak I	5 – bez zmian
	Wiatrak II	5 – bez zmian
	Wiatrak III	5 – bez zmian
	Cmentarz przykościelny	5 – bez zmian
	Kościół	5 – bez zmian
Mączniki	Kościół	5 – bez zmian
Nadziejewo	Park	5 – poprawa
Nietrzanowo	Brama z ogrodzeniem kościoła	5 – bez zmian
	Cmentarz przykościelny	5 – poprawa
	Kościół	5 – bez zmian
Pętkowo	Park	3 – bez zmian
Pierzchno	Park	2 – bez zmian
Pławce	Park	3 – bez zmian
Połażejewo	Pałac	5 – bez zmian
	Park	5 – bez zmian
Słupia Wielka	Pałac	5 – bez zmian
	Park	4 – bez zmian
Strzeszki	Park	2 – bez zmian
Szlachcin	Pałac	2 – pogorszenie
	Park	2 – bez zmian
Środa Wlkp.	Układ urbanistyczny	4 – bez zmian
	Kościół kolegiacki	5 – bez zmian
	Dzwonnica z bramami bocznymi	5 – bez zmian
	Organistówka	4 – bez zmian
	Cmentarz kościelny	5 – bez zmian
	Ogrodzenie	5 – poprawa
	Plebania	5 – bez zmian
	Pozostałości kościoła dominikanów	5 – poprawa
	Cmentarz katolicki	4 – bez zmian
	Kaplica cmentarna	5 – bez zmian
	Ogrodzenie	5 – bez zmian

	Brama cmentarna	4 – brak danych
	Kościół poewangelicki	5 – bez zmian
	Ratusz	4 – pogorszenie
	Dom, ul. Dąbrowskiego 2	4 – bez zmian
	Dom, ul. Dąbrowskiego 12	4 – bez zmian
	Dom, ul. Dąbrowskiego 20	4 – bez zmian
	Dom, ul. Kilińskiego 7	4 – bez zmian
	Dom, ul. Kilińskiego 13	5 – bez zmian
	Dom, ul. Kolegiacka 4	4 – bez zmian
	Dom, ul. Krótka 5	2 – bez zmian
	Willa, ul. Niedziałkowskiego 32	2 – bez zmian
	Dom, Rynek 9	4 – bez zmian
	Dom, Rynek 13	2 – bez zmian
	Dom, Rynek 14	2 – bez zmian
	Dom, Rynek 15	3 – bez zmian
	Dom, ul. Szamarzewskiego 20	3 – bez zmian
	Wieża ciśnień, Dąbrowskiego	5 – bez zmian
Środa - Żrenica	Klasztorówka	1 – bez zmian
	Stajnia	1 – bez zmian
	Park	3 – bez zmian
Trzebisławki	Dwór	4 – bez zmian
Ulejno	Dwór	5 – bez zmian
	Park	2 – brak danych
	Obora I	3 – bez zmian
	Obora II	2 – bez zmian
Winna Góra	Kościół	5 – bez zmian
	Pałac	5 – bez zmian
	Park	5 – bez zmian
Zdziechowice	Park	3 – bez zmian

LEGENDA:

1. Bardzo zły
2. Zły
3. Dostateczny
4. Dobry
5. Bardzo dobry

Źródło: Dane o ocenie jakości zachowania substancji zabytkowej zaczerpnięto z tworzonej Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Środa Wielkopolska. Dane pochodzą z lat 2011 – 2012. Dodatkowo zaznaczono porównanie z oceną kondycji zabytków zawartą w poprzedniej edycji Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2016 – 2019. Zestawienie obiektów zweryfikowano w 2023 roku, na podstawie decyzji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Zarządzenia Burmistrza Miasta Środa Wielkopolska.

Historyczny układ przestrzenny Środy Wielkopolskiej zachowany jest w dobrym stanie. Czytelny jest układ ulic. Do czasów współczesnych w znacznym stopniu przetrwały również granice działek zabudowy. W roku 2005 roku układ urbanistyczny miasta został wpisany do rejestru zabytków. W okresie po 1989 roku, po wzmocnieniu instytucji samorządowych, władze Gminy Środa Wielkopolska szczególną troską objęły obszar średniowiecznego miasta. Rozpoczęto od zabiegów mających na celu uporządkowanie plant miejskich, tworzących naturalne odgródzenie dawnego miasta od części zagospodarowanych w późniejszych okresach historycznych. Następnie przeprowadzono szereg prac mających na celu przywrócenie historycznych bruków. Niestety w tym zakresie zabrakło konsekwencji i obecnie część ulic i chodników wykończonych jest nawierzchniami betonowymi, co tworzy dysonans z zachowaną siecią komunikacyjną miasta oraz historyczną zabudową. Dużym wysiłkiem finansowym w ubiegłych latach przeprowadzono prace rewitalizacyjne na obszarze Starego Rynku. Oprócz położenia nowej nawierzchni na płycie placu, wyremontowano bruki na jego obrzeżach. Zainstalowano nowe oświetlenie, którego projekt jest twórczym odwołaniem się do przedwojennego zaaranżowania placu. Zmniejszono ilość drzew na obrzeżach placu, co w znacznym stopniu poprawiło wygląd historyczny placu, przywołując jego dawny handlowy charakter. Pomnik upamiętniający 700 – lecie miasta, wzniesiony tutaj w latach 70 – tych ubiegłego wieku został usunięty z placu i postawiony na niewielkim skwerze między ulicami Kościuszki i Kilińskiego. W 2018 roku, w płycie Rynku zamontowano fontannę, która, jako współczesny element, nie odwołując się do historycznej przestrzeni placu, tworzy dysonans przestrzenny. W ostatnich latach wykonywane zostały remonty ulic Jana Henryka Dąbrowskiego i Lipowej, tworząc na ich styku niewielkie rondo. W celu odtworzenia przestrzeni kulturowej starego miasta wykonano posąg Maryi w typie ikonograficznym pochodzącym z Apokalipsy św. Jana Apostoła oraz św. Wawrzyńca w dalmatyce i z atrybutem męczeństwa – „rusztem”. Figury ustawiono na okazałych cokołach w kształcie walców, stanowiąc odwołanie do dawnych figur, które w przeszłości flankowały zabudowę południowej pierzei placu.

Na terenie starego miasta zachowała się znaczna część dawnej architektury. Na omawianym terenie występuje jedynie kilka elementów dysharmonizujących: pawilon handlowy przy ulicy Wałowej (obecnie remontowany z zachowaniem dotychczasowej

architektury) oraz zabudowa przy ulicach Czerwonego Krzyża i Wiosny Ludów. Obiekty te wznoszono od lat 70. XX wieku po lata współczesne. Obecnie dzięki nowej aranżacji targowiska oraz powstawaniu licznych inwestycji handlowych w tej okolicy znacznie zmniejszył się wpływ owych dysharmonizujących budynków na otoczenie. Większość domów mieszkalnych wzniesionych w końcu XIX wieku oraz w XX wieku jest w zadowalającym stanie technicznym. Prowadzone są w nich bieżące naprawy i remonty. W najgorszym stanie pozostają budynki powstałe w XVIII wieku oraz w pierwszej połowie XIX wieku. Wykazują one duże zużycie elementów konstrukcyjnych, wynikające z racji wieku oraz powstałe po części wskutek braku prowadzenia bieżących napraw i remontów, a także z powodu stosowania oszczędnościowych technologii i materiałów. Wskutek tychże uwarunkowań zabudowa ta ulega sukcesywnej likwidacji. Widoczne jest to szczególnie na obszarach zabudowy skupionej przy ulicach średniowiecznego miasta. Biorąc pod uwagę całość historycznej zabudowy miasta należy zauważyć, że, pomimo prowadzenia licznych prac naprawczych i renowacyjnych, w trosce o zachowanie dawnego charakteru miasta, wiele budynków powinno zostać poddanych remontom, zarówno konstrukcji, jak i elewacji. Szczególną troską i ochroną trzeba objąć zabudowę głównych placów oraz ciągów komunikacyjnych miasta. W tym zakresie działań, należy zintensyfikować prace renowacyjne nieruchomości skupionych wokół ulic Dąbrowskiego, Kilińskiego, Daszyńskiego, Limanowskiego, Górki, Lipowa i Niedziałkowskiego. Niezbędne jest określenie gabarytów i form szyldów reklamowych i tablic informacyjnych oraz zasad ich umieszczania na budynkach, szczególnie na terenie „średniowiecznego miasta”, co ma bardzo istotne znaczenie w utrzymaniu estetyki ulic i placów. W tym kontekście na osobną uwagę należy zwrócić na zabudowę ulicy Małej Klasztornej. Zakończono prace remontowe i adaptacyjne w obrębie dawnego klasztoru i szwalni. Jakkolwiek prace wykończeniowe dawnego klasztoru doprowadziły do zatarcia oryginalnych średniowiecznych elementów elewacji, to ogólny remont z całą pewnością zahamował proces destrukcji. Natomiast obecnie szczególnej troski wymaga budynek znajdujący się naprzeciw dawnego klasztoru. Budynek bez natychmiastowego remontu może ulec zawaleniu.

Na terenie miasta jest 30 obiektów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków.

Kolegiata średzka – bazylika mniejsza – kościół pw. Wniebowzięcia NMP, (obecnie przyjęła się nazwa „bazylika kolegiacka”⁶⁶) pochodząca z lat 1423 – 1428, później rozbudowywana (głównie w XVI wieku) wzniesiona na terenie średniowiecznego centrum miasta przy placu Kościelnym. Kościół znajduje się w dobrym stanie, zarówno od strony technicznej, jak i w wymiarze zachowania substancji zabytkowej. Na bieżąco prowadzone są prace remontowe i konserwatorskie. Do większych przedsięwzięć remontowych ostatnich lat należy zaliczyć prace naprawcze więźby dachowej i wymianę dachówki na prezbiterium i korpusie nawowym. W roku 2022 prowadzone były prace naprawcze na elewacjach świątyni. Na ten cel Gmina Środa Wielkopolska przeznaczyła 90000,00 złotych. Ponadto w tym samym czasie prowadzono prace dekarские na dachu zakrystii. W najbliższym czasie planuje się przeprowadzenie remontu wnętrza wieży. Działania te wykonane będą z funduszu „Polskiego Ładu” w wysokości 655930,00 złotych.

Kaplica w Pławcach, działająca jako filia bazyliki kolegiackiej otrzymała pozwolenie na prace remontowe dachu.

Plebania bazyliki kolegiackiej, znajdującej się przy ulicy Jażdżewskiego utrzymana jest w dobrym stanie. W roku 2022 przeprowadzono remont elewacji. Ponadto obiekt nie wymaga innych czynności remontowych. W obrębie zespołu budowlanego bazyliki kolegiackiej w Środzie Wielkopolskiej wchodzi m. in. Organistówka. W roku 2022 przeprowadzono prace naprawcze ceglanych elewacji budynku. Na ten cel Gmina Środa Wielkopolska przeznaczyła 110000,00 złotych w charakterze dotacji.

Cmentarz katolicki położony przy ulicy Nekielskiej znajduje się w dobrym stanie. Wyremontowano ogrodzenie od strony południowej i wschodniej. Również w dobrym stanie utrzymywana jest kaplica cmentarna oraz zieleń. Na terenie cmentarza prowadzone były liczne prace naprawcze i konserwatorskie grobowców i nagrobków. Przystąpiono również do remontu elewacji kaplicy cmentarnej wraz z rozbudową (niewielką). Na prace te Gmina Środa Wielkopolska przeznaczyła w charakterze dotacji 90000,00 złotych. W celu lepszego rozpoznania zasobu substancji zabytkowej na cmentarzu Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków zleciła przygotowanie dokumentacji w dwóch

⁶⁶ Decyzją Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów 16 grudnia 2021 podniesiono rangę kościoła do bazyliki mniejszej.

częściach, pt.: Inwentaryzacyjnej cmentarza parafialnego w Środzie Wlkp. (część pierwsza – historyczna z kartografią i ikonografią wraz z planem ogólnym z podziałem na kwatery).

Na terenie miasta średniowiecznego zachował się także gotycki fragment nieistniejącego klasztoru dominikanów. Zabudowania klasztorne zostały rozbudowane w XIX wieku w celu utworzenia szwalni. Do dzisiaj od strony ulicy Małej Klasztornej widać średniowieczny zarys jednego ze skrzydeł dawnej budowli. Całość zabudowy szwalni, w tym także pozostałości klasztoru zostały gruntownie wyremontowane z przeznaczeniem na cele socjalne. Właścicielem i inwestorem jest Powiat Średzki. Prace zostały wykonane zgodnie z zaleceniami Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Niestety przeprowadzony remont nie uwypuklił zachowanych XV. wiecznych fragmentów budowli, „markując” jedynie ich istnienie.

Kościół ewangelicki, obecnie katolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa jest zadbane. W minionych latach we wnętrzu kościoła wymurowano chór, likwidując o połowę mniejszą emporę. Przekształcenie to w znacznym stopniu zmieniło historyczny wygląd wnętrza. W ostatnich latach dokonano umiejętnej rozbudowy zakrystii.

Ratusz średzki, wzniesiony w XIX wieku przy placu Zamkowym w swoich wnętrzach prawdopodobnie zachował niewielkie fragmenty średniowiecznego zamku starościańskiego.⁷ Prawdopodobne relikty zamku są słabo widoczne i wymagają przebadania. Budynek ratusza utrzymywany jest w dobrym stanie i z konserwatorskiego punktu widzenia nie wymaga poważniejszych prac zabezpieczających. Obecnie w obiekcie zakończono prace remontowe mające na celu przystosowanie obiektu do celów biurowych. Prowadzono prace w piwnicach budynku z przeznaczeniem na archiwum oraz na kolejnych kondygnacjach z przeznaczeniem na biura. Gruntownej przebudowie poddana była również klatka schodowa. Wszystkie działania remontowe wykonywane były w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Na budynku ratusza zamontowano monitoring oraz okazały napis „RATUSZ” za kwotę 4214,54 złotych. Obecnie procedowane są działania mające na celu przeprowadzenia remontu elewacji budynku z wbudowaniem windy oraz prace mające na celu gruntowne

⁷ Ratusz jest własnością Gminy Środa Wielkopolska. Wszystkie prace remontowe tego obiektu prowadzone są z inicjatywy Urzędu Miejskiego

uporządkowanie placu pomiędzy ratuszem i biblioteką publiczną. Prowadzono również prace remontowo – adaptacyjne w gmachu urzędu przy ulicy Daszyńskiego 5. Ich charakter związany był głównie z zamiarem powiększenia powierzchni biurowej w partii poddasza oraz z realizacją zaleceń ochrony przeciwpożarowej.

Spośród kilkuset budynków powstałych od XVIII wieku do pierwszych dziesięcioleci wieku XX, do rejestru zabytków wpisano zaledwie 13 obiektów. W dobrym stanie znajdują się domy wzniesione przy ulicy Dąbrowskiego 2, 12 i 20. Ponadto w rejestrze figurują również domy przy ulicy Kilińskiego 7, 13 i przy Starym Rynku 9, 13, 14 i 15. Domy przy Starym Rynku 13, 14, 15 – tzw. domy senatorskie zostały w minionych latach wyremontowane. Remonty polegały na odnowieniu elewacji oraz naprawie pokrycia dachowego z blacharką. Niestety budynki te, szczególnie nr 13 i 14 wymagają kompleksowych prac naprawczych. Prace remontowe domu zahamowały proces dewastacji. Wymieniono pokrycie dachowe i częściowo wymieniono stolarkę okienną i drzwiową. Wprowadzono też nowe funkcje do obiektu, co pozwala sądzić, że budynek będzie w coraz lepszej kondycji technicznej. Obecnie procedowane są działania w sprawie uzyskania pozwolenia na prace naprawcze elewacji obiektu.. Dom przy ul. Szamarzewskiego 20 jest nieco zaniedbany. Niestety w ostatnich latach fasada uległa dalszej degradacji. W złym stanie znajduje się willa przy ul. Niedziałkowskiego 32, której remont przerwano kilka lat temu. Wykonano jedynie remont więźby dachowej wraz z wymianą pokrycia. Wyremontowano również jedną elewację budynku. Obecnie budynek stoi pusty, ze zniszczoną stolarką okienną i drzwiową. W bardzo złym stanie są zdobione dekoracją architektoniczną tynki elewacji zewnętrznych. Przeprowadzenia pilnego remontu wymaga również dom przy ul. Krótkiej 5.⁸ Budynek jest opuszczony, wnętrza zdewastowane. Stwierdzono liczne nieszczelności w pokryciu dachowym, zniszczoną więźbę, ugięte stropy, duże zawilgocenie ścian oraz odspojone tynki zewnętrzne i wewnętrzne. Widoczne są także poważne uszkodzenia drewnianej konstrukcji budynku.

Biorąc pod uwagę ochronę substancji zabytkowej na obszarze wpisanym do rejestru zabytków prowadzono liczne remonty zabudowy mieszkalnej, zarówno na zewnątrz jak i we wnętrzach. Poprawiając tym samym sprawność techniczną zachowanej

⁸ Nieruchomość położona przy ulicy Krótkiej 5 znajduje się w zarządzie Gminy. Nieuregulowana sytuacja własnościowa oraz skala zużycia technicznego obiektu powoduje jego powolną destrukcję.

architektury. Remonty dotyczyły między innymi domów położonych przy ulicach: Cechowej 1, Daszyńskiego 18, 19 i 20, Dąbrowskiego 7, 19, 22, 35, 38, 43, 44 i 49, a w ostatnim czasie 11 (Wałowa 3) i 25 oraz Kilińskiego 5, 13 i 20, Lipowej 14, 15, 16 i 17, Małej Klasztornej 1, Niedziałkowskiego 2 i 9, 20 Października 44 i 68, Szamarzewskiego 18, Stary Rynek 15, Westerplatte 5 i 9, 17 Września 1, 3 i 7 oraz Żwirki i Wigury 10, tj. w obrębie szpitala powiatowego przeprowadzono remont kaplicy wraz z wymianą pokrycia dachowego. W odniesieniu do zespołu budynków „Domu pogodnej jesieni” położonego przy ulicy Szpitalnej 10 planuje się dalsze prace remontowe. Tym razem zostaną przeprowadzone remonty elewacji i dachu. Na prace te przeznaczono środki finansowe w wysokości 400000,00 złotych. Kwota ta będzie pozyskana z „Polskiego Ładu”.

Istotnym elementem kształtującym przestrzeń śródmieścia są planty miejskie. Powstały one w XIX i XX wieku na miejscu dawnej fosy i przedmurza. Teren ten sukcesywnie jest porządkowany i rewitalizowany. Wykonano prace w obrębie dawnych ogrodów klasztornych przy ulicy ks. Kegla, pomiędzy kościołem pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa i budynkami liceum ogólnokształcącego. Obecnie prowadzone są prace w okolicy skrzyżowania ulic Jana Kilińskiego i Tadeusza Kościuszki. Całość planowanych prac ma wynosić 933000,00 złotych.

Wieża wodociągowa – okazała budowla, znajdująca się u zbiegu ulic Dąbrowskiego, Harcerskiej, Niedziałkowskiego oraz Żwirki i Wigury zasadniczo utrzymana jest w dobrym stanie i nie wymaga większych prac remontowych.⁹ Ostatnio prowadzono szereg działań, które zakończono w 2018 roku. Jednak ostatnia kontrola Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wykazała niepokojący proces destrukcji tynków we wnętrzu budowli. Obecnie istotne byłoby znalezienie nowej funkcji dla obiektu, tym bardziej, że coraz chętniej pojawia się na różnego typu materiałach promocyjnych miasta. Naprawa wnętrza mogłaby być skorelowana z pracami adaptacyjnymi obiektu na cele turystyczne.

W obrębie zespołu dworsko – parkowego w Żrenicy znajdującego się obecnie w granicach administracyjnych Środy Wielkopolskiej, zachowane obiekty ogólnie znajdują

⁹ Wieża wodociągowa jest własnością Gminy Środa Wielkopolska.

się w złym stanie technicznym lub są zaniedbane.¹⁰ W stanie ruiny znajdują się budynki tzw. „klasztorówki” i stajni. Szczególnie budynek „klasztorówki” wymaga decyzji właściciela w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, co do jego dalszego losu, tym bardziej, że do tej pory nie uzyskano zgody na jego wykreślenie z rejestru zabytków. W ostatnich latach nastąpiła wyraźna poprawa stanu utrzymania parku dworskiego w Środzie – Żrenicy, w którym po przejęciu od Agencji Nieruchomości Rolnych przez Gminę prowadzone są systematyczne prace porządkowe i pielęgnacyjne. Pewną szansą dla tutejszej zieleni może być nowe zagospodarowanie terenu, polegające na budowie domów czynszowych. Wówczas park, położony na uboczu miasta stałby się naturalnym zielonym zapleczem dla nowych mieszkań. Nadanie nowej funkcji pozwoliłoby zahamować proces dewastacji.

Wsie znajdujące się na terenie Gminy, pomimo ich wielowiekowej przeszłości, dzisiejszy obraz zawdzięczają przekształceniom przestrzennym zainicjowanym ustawą uwłaszczeniową wdrożoną przez Rząd Pruski w 1823 roku oraz tzw. „reformą rolną” z 1946 roku. Skutkiem prowadzenia licznych zmian w przestrzeniach wiejskich, na terenie Gminy Środa Wielkopolska nie zachowały się wartościowe – w sensie historycznym – układy ruralistyczne.

Specyfiką wsi położonych na terenie Gminy Środa Wielkopolska jest zachowanie (w różnym stopniu) aż 29 zespołów rezydencjonalno – folwarcznych lub folwarcznych, spośród których 9 wpisano do rejestru zabytków. Ogółem w obrębie Gminy Środa wpisano do rejestru zabytków 39 obiekty dawnej zabudowy.

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy należy zespół dworsko – parkowy w Koszutach – pomnik historii, kościół w Mącznikach oraz kościół i zespół pałacowo – parkowy w Winnej Górze. W Koszutach znajduje się zespół wiatraków, przeniesionych z Pięchkowa, Jarosławca i Pałczyna koło Miłosławia. Cenny zespół pałacowo – parkowy znajduje się także w Szlachcinie.

Dwór w Koszutach poddawany jest bieżącym naprawom i konserwacji.¹¹ W latach 80 – tych przeprowadzono remont kapitalny zabytku. Od tego czasu sukcesywnie wymieniona została zniszczona stolarka okienna. W 2013 roku przeprowadzono remont

¹⁰ W ramach zespołu parkowo – folwarcznego, własnością Gminy Środa Wielkopolska jest zabytkowy park wraz z zabudowaniami – rządcówką (dworem), oficyną i czworakami.

¹¹ Dwór w Koszutach jest własnością Gminy Środa Wielkopolska.

kapitałny więźby dachowej oraz pokrycia dachu. W 2018 roku za kwotę dworu 74 230,00 złotych, więźba oraz pokrycie dachu zostały zakonserwowane. Wykonano również całkowicie nowe tynki. Na ten cel w latach 2016 – 2017 przeznaczono odpowiednio 68 763,55 złote i 79 997,16 złotych. W latach 2018 – 2022 przeprowadzono remonty pomieszczeń ekspozycyjnych muzeum nie naruszając substancji zabytkowej obiektu. W 2023 roku przeprowadzono kolejne prace konserwacyjne dachu gontowego za kwotę 47500,00 złotych.

Park w Koszutach utrzymany w bardzo dobrym stanie.¹² W latach 2016 – 2018 odnowiono ogrodzenie na długości 40 metrów. W 2016 roku wykonano podjazd do dwory dla osób z niepełnosprawnością ruchową za kwotę 10 000,00 złotych. Prowadzono regularne prace porządkowe w obrębie skupisk starodrzewia, stawów i trawników. Powyższe prace wykonywane były ze środków bieżących Muzeum Ziemi Średzkiej „Dwór w Koszutach”. W 2018 roku decyzją Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zespół dworsko – parkowy w Koszutach otrzymał godność pomnika historii.

Na terenie wsi znajduje się kościół pw. św. Katarzyny. Obiekt systematycznie remontowany znajduje się w bardzo dobrym stanie.

Przy drodze krajowej nr 11, na obrzeżach wsi wzniesiono trzy wiatraki. W 2018 roku przeprowadzono końcowe prace remontowe wiatraków. Dokończono prace przy oszalowaniach i dachach gontowych. Wykonano również nowe śmigi (atrapy). Prace te uzyskały dotację Gminy Środa Wielkopolska w wysokości 92 000,00 złotych. W znacznym stopniu poprawiły one wygląd zespołu wiatraków i całej wsi. Od kilku lat właściciel wiatraków oraz sąsiadującego z nimi zajazdu usiłuje sprzedać nieruchomości. Przedłużający się czas braku funkcji dla tych zabytków może skutkować przyspieszoną destrukcją i w konsekwencji potrzebą przeprowadzenia ponownych prac naprawczych.

Ostatnio w drewnianym kościele pw. św. Wawrzyńca w Mącznikach przeprowadzono szereg remontów, znacznie poprawiając jego techniczną kondycję. Prowadzono również intensywne prace konserwatorskie.

Ciekawy kościół pw. Wszystkich Świętych w Nietrzanowie, o wielowiekowej tradycji jest utrzymany w dobrej kondycji, zarówno technicznej, jak i zabytkowej. W roku 2012 przeprowadzono prace remontowe przy elewacjach kościoła. W roku 2013

¹² Park w Koszutach jest własnością Gminy Środa Wielkopolska.

prowadzono prace remontowe wieży kościoła. W roku następnym 2014 wykonano drugi etap prac przy wieży kościoła. Obecnie po interwencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zarządca nieruchomości prowadzi prace porządkowe w obrębie cmentarza procesyjnego w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła.

Natomiast kościół pw. Michała Archaniola w Winnej Górze, rozbudowany w 1912 r. przez architekta Stanisława Boreckiego poddawany jest od kilku lat pracom remontowym, polegającym na naprawie więźby wraz ze stropem, wymianie pokrycia dachowego, naprawie i malowaniu tynków zewnętrznych oraz malowaniu wnętrza. W latach 2016 – 2017 prowadzono prace konserwatorskie i restauratorskie okna witrażowego z bordiurą w nawie głównej kościoła pw. św. Michała Archaniola w Winnej Górze.

Pałac w Winnej Górze, również dzieło Boreckiego, po przejęciu od Instytutu Ochrony Roślin przez prywatnego właściciela przeszedł remont kapitalny – naprawę dachu i stropów, wymianę pokrycia dachowego, remont elewacji wraz z malowaniem, kompleksowy remont i adaptację wnętrz, co doprowadziło zabytek do bardzo dobrego stanu. W 2017 roku zespół pałacowo – parkowy w Winnej Górze został zakupiony przez Urząd Marszałkowski, przekazując obiekt Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy. Obecnie zespół pałacowo – parkowy w Winnej Górze jest siedzibą instytucji kultury pod nazwą: Pałac Dąbrowski. Wraz z powołaniem nowej instytucji rozpoczęto prace remontowe i adaptacyjne. W latach 2020 - 2023 roku przeprowadzono remont tarasu pałacu od strony ogrodu. Wykonano nowe instalacje elektryczne i sygnalizacji pożaru, a także remont i przygotowanie do funkcji ekspozycyjno – biurowo – magazynowych pomieszczeń znajdujących się w stajni i wozowni. Remont ten, prowadzony ze środków Sejmiku Wielkopolskiego, zakończono w 2023 roku, a jego koszt wyniósł ponad 4500000,00 zł. Park obecnie jest również porządkowany i nie wymaga poważnych prac renowacyjnych. Na jego terenie, w ostatnich latach, przeprowadzono szereg prac rewaloryzacyjnych. Oczyszczono stawy, odtworzono układ komunikacyjny i prowadzono cięcia sanitarne w drzewostanie. Stan parku bardzo dobry.

W minionych latach pałac w Szlachcinie po zmianie właściciela poddany został pracom remontowym, polegającym przede wszystkim na osuszeniu piwnic i ścian zewnętrznych i uszczelnieniu dachu. Budynek, jako dawna własność Rolniczej

Spółdzielni Produkcyjnej, przez wiele lat pozbawiony bieżącej konserwacji, był silnie zawilgocony, szczególnie w partii piwnic i cokołu, natomiast wnętrza systematycznie zalewane były przez nieszczelny dach. Prace te nie zostały zakończone i obecnie pałac ulega stopniowej dewastacji. Wydaje się, że w celu uratowania obiektu byłoby odnalezienie trwałych funkcji dla obiektu i wykonanie remontu całego obiektu pod ich kątem. Podobnie rzecz się ma ze stanem zachowania parku.

Dwory w Słupi Wielkiej i w Jarosławcu znajdują się w dobrym stanie technicznym, oba poddawane są bieżącym naprawom i remontom. Park w Słupi Wielkiej jest w dobrym stanie, utrzymany i pielęgnowany na bieżąco. Natomiast park w Jarosławcu został w przeszłości całkowicie zniekształcony, układ kompozycyjny zmieniono na skutek niewłaściwie prowadzonych prac. Obecnie prowadzone są bieżące prace pielęgnacyjne.

W maju 2011 roku do rejestru zabytków wpisano dwór i park w Kijewie. Wpis dworu do rejestru zabytków, zbiegł się z zakończeniem pierwszego etapu renowacji obiektu. Dwór po drugiej wojnie światowej, jako część majątku użytkowanego przez Pomocnicze Gospodarstwo Rolne Technikum Rolniczego w Środzie Wielkopolskiej, był ciągle użytkowany, bez specjalnej dewastacji. Jednak z uwagi na naturalny proces zużycia i brak remontów, w latach 90 – tych XX wieku, dwór był zagrożony. Po przejęciu obiektu przez prywatnego inwestora, przeprowadzono szereg podstawowych prac remontowych ratujących budynek. Obecnie przez przywrócenie funkcji mieszkalnych i dzięki stałej trosce o poprawę kondycji budynku zabytek z konserwatorskiego punktu widzenia znajduje się w bardzo dobrym stanie.

Wraz z przejęciem dworu w Kijewie, prywatny właściciel objął we władanie otaczający go park. Zabytkowa zieleń, podobnie jak budynek, nie była pielęgnowana przez wiele lat. Co gorsza, z uwagi na lokalizację parku względem pozostałej zabudowy wsi, na jego terenie zlokalizowano bardzo rozbudowaną komunalną instalację kanalizacyjną. Obecnie konieczne jest uporządkowanie zasadniczych elementów tej infrastruktury i wyeliminowanie zbędnych jej części. Inwestor – właściciel obiektu, oprócz działań mających na celu wprowadzenie ładu w stanie własności gruntów, na których położony jest zabytek oraz zakres własności i służebności zlokalizowanej na nim

infrastruktury, rozpoczął porządkowanie zieleni oraz przeprowadził prace mające na celu przynajmniej częściowe przywrócenie dawnej kompozycji.

W dobrym stanie jest pałac w Dębiczu, sprzedany przez Spółdzielnię osobie prywatnej, który obecnie znów zmienił właściciela. W budynku przeprowadzono do tej pory szereg prac remontowych. Część parku, należąca do właścicieli dworu, niestety nie pokrywa się z jego historycznymi granicami. Do prawidłowego zakomponowania zieleni, szczególnie brakuje terenów położonych bezpośrednio przy stawie. Obecnie park jest uporządkowany.

Dwór w Trzebisławkach po remoncie sprzed kilku dekad jest mocno wyeksploatowany i wymaga remontu.

W pałacu w Połężewie przed laty przerwano prowadzony remont. Dopiero w ostatnim czasie udało się, staraniem poprzednich właścicieli, doprowadzić pałac do stanu dawnej świetności, w celu prowadzenia działalności hotelowej. Również park prezentuje się bardzo dobrze. Obecny właściciel, który włada również zabudowaniami dawnego folwarku nie prowadzi już działalności hotelowej.

Przeprowadzone prace remontowe dworu w Ulejniu doprowadziły obiekt do bardzo dobrego stanu. Obecna funkcja gwarantuje, że obiekt będzie prawidłowo utrzymywany. Park, również jest w dobrej kondycji.

Na terenie Gminy Środa Wielkopolska znajdują się jeszcze dwa zabytkowe parki, w Chwałkowie i Pławcach. Oba są wpisane do rejestru zabytków. Park w Chwałkowie jest utrzymany w formie skupiny starodrzewia.¹³ Nie prowadzono na jego terenie żadnych prac mających na celu odtworzenie pierwotnego układu przestrzennego. Park w Pławcach został sztucznie podzielony. Część przy dworze obejmuje zaledwie kilka drzew.¹⁴ Reszta, wraz z większym areałem ziemi została oddzielona od rezydencji tracąc podstawowy kontekst pierwotnej funkcji, czyli zieleni otaczającej rezydencję. Działanie to jest niebezpieczne, gdyż w ramach nowego podziału, park może stać się jedynie nie znaczącą grupą drzew, nie odzwierciedlającą jego pierwotnej funkcji.

Wszystkie prace przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia

¹³ Park jest własnością Gminy Środa Wielkopolska.

¹⁴ Dwór wraz z zielenią porastającą w jego bezpośrednim sąsiedztwie w Pławcach jest własnością Gminy Środa Wielkopolska.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych.

16 zabytków ruchomych wchodzi w skład wyposażenia kościoła pw. św. Katarzyny w Koszutach. Zespół ten znajduje się w dobrym stanie i nie wymaga pilnych prac konserwatorskich.

W kościele pw. św. Wawrzyńca w Mącznikach ochronie konserwatorskiej podlega 35 obiektów. Znajdują się w dobrym stanie. W latach ubiegłych prowadzone były prace konserwatorskie w prezbiterium. Wykonano również konserwację polichromii znajdującej się na północnej ścianie prezbiterium.

W kościele parafialnym pw. Wszystkich Świętych w Nietrzanowie zabytkowe wyposażenie zawiera się w zespole liczącym 74 obiekty. Stanowi zachowania zabytków nie zagraża żaden proces destrukcji.

Bardzo bogate wyposażenie znajdujące się w bazylice kolegiackiej w Środzie Wielkopolskiej znajduje się w różnej kondycji. Przez wiele lat nie prowadzono żadnych prac przy ołtarzach bocznych, ambonie i prospekcie organowym. Rozpoczęte przed paru laty prace konserwatorskie przy tych obiektach wprowadziły nieoczekiwane zmiany we wnętrzu kościoła. Przeprowadzone prace renowacyjne przy ołtarzach Matki Boskiej Różańcowej i Matki Boskiej Szkaplerznej oraz przy ambonie ukazały ciekawą dominację czerni, właściwą w stylistyce stosowanej po soborze trydenckim. Cały zbiór zabytków ruchomych w kościele kolegiackim składa się z 111 obiektów, niestety znajdujących się w różnym stopniu zniszczenia. W roku 2012 przeprowadzono prace konserwatorskie stall w prezbiterium. W roku 2013 wykonano malowanie wnętrza kościoła. W ostatnim czasie, w latach 2022 i 2023 Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków wydała pozwolenia na prace konserwatorskie rzeźb św. Barbary i Chrystusa Frasobliwego. W ramach „Polskiego Ładu” zaplanowano prace konserwatorskie ołtarza św. Michała Archaniola, Balustrady i chóru organowego za kwotę 284200,00 złotych.

Nader skromne zabytkowe wyposażenie liczące 16 pozycji, znajdujące się w kościele ewangelickim, obecnie katolickim, pw. Najświętszego Serca Jezusa jest utrzymane w dobrym stanie. Prace konserwatorskie prowadzone w tym kościele polegały

na wbudowaniu dodatkowej szklanej osłony dla witraży kościoła. W roku 2015 przeprowadzono gruntowny remont wnętrza kościoła. Obecnie w ramach „Polskiego Ładu” planowany jest remont organów za kwotę 781927,00 złotych.

Prace konserwatorskie prowadzone były również przy zabytkach ruchomych znajdujących się w kościele parafialnym pw. Michała Archanioła w Winnej Górze. W roku 2012 przeprowadzono prace konserwatorskie witrażu w nawie głównej kościoła. W 2013 roku konserwowano dwa witraże. Natomiast w 2014 wykonano prace konserwatorskie przy witrażu prezbiterium kościoła. Wykonano również prace konserwatorskie ołtarza bocznego wraz z obrazem z kaplicy gen. Jana Henryka Dąbrowskiego. Na powyższe działania Gmina Środa Wielkopolska wypłaciła w formie dotacji kwotę w wielkości 59 000,00 złotych. W ramach programu odnowy zabytków „Polski Ład” przeprowadzona będzie konserwacja ołtarza św. Stanisława Biskupa za kwotę 195800,00 złotych.

W latach 2016 – 2019 były prowadzone prace renowacyjne polegające na utrzymaniu w dobrej kondycji zgromadzone zabytki oraz odtworzenie pierwotnego wyglądu dzieł sztuki, tj. tych, które uległy nieprawidłowym zmianom.

Wszystkie prace przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.1.3. Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.

Podstawową i najliczniejszą grupę stanowisk, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe, stanowią stanowiska archeologiczne ujawnione głównie podczas badań AZP. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, stanowią wśród nich niewielki procent. Mniej narażone na zniszczenia są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Aktualnie, zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe, nielegalna eksploatacja żwirowni. Realizacja inwestycji takich jak budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, eksploatacja żwirowni i kopalń kruszywa wymaga prawidłowego rozpoznania terenu pod względem faktycznej ilości stanowisk archeologicznych oraz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na wytypowanych stanowiskach. Z uwagi na szerokopłaszczyznowy zakres prac ziemnych charakteryzujący tego typu przedsięwzięcia budowlane, w bezpowrotny sposób niszczy się substancje zabytkową i obiekty archeologiczne. Natomiast istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów nie potrafimy ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom zlokalizowanym na terenie gminy. Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego, jak już wspomniano użycie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa na obrzeżach miast, budowa dróg. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Wysoki stopień zurbanizowania ma samo miasto Środa Wielkopolska. Zabudowa historyczna miasta nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie. W kontekście tego procesu, w obrębie budowanej wschodniej obwodnicy miasta prowadzone były owocne prace archeologiczne. Działania te wykonywane w latach 2022 i 2023 finansowane były przez Powiat Średzki. Gmina Środa Wielkopolska wspomagała zadanie w kwocie 33456,00 złotych w 2022 roku i 8364,00 złotych w 2023 roku.

Przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie

badan materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

W najbliższym czasie spośród najważniejszych zadań planuje się prowadzenie następujących prac inwestycyjnych, które będą naruszały strukturę gruntu: remont drogi gminnej – ulicy Ossolińskich w Środzie Wielkopolskiej, przebudowa drogi gminnej – ulicy A. Bnińskiego w Środzie Wielkopolskiej, przebudowa drogi gminnej – ulicy Miętowej w Środzie Wielkopolskiej, modernizacja dróg wewnętrznych (wewnątrzsiedlowych) w Jarosławcu, rozbudowa drogi gminnej – ulicy Akacyjowej wraz z budową skrzyżowania typu rondo na skrzyżowaniu ulicy Akacyjowej z ulicą Kórnicką w Środzie Wielkopolskiej, łączącej ulicę Kórnicką z ulicą Kosynierów w Środzie Wielkopolskiej, budowa drogi gminnej dojazdowej do terenów inwestycyjnych w Kijewie, przebudowa drogi gminnej nr 555525P Jarosławiec – Zielniczki, rozbudowa sieci ścieżek pieszo – rowerowych w mieście i gminie Środa Wielkopolska, w tym rozbudowa ścieżki pieszo – rowerowej łączącej Brodowo i Środę Wielkopolską, przebudowa dróg dla pieszych przy ulicach Wawrzyniaka, Kilińskiego, Platanowej, Szarych Szeregów, Harcerskiej i w Brodowie ulicy Pogodnej. Ponadto prowadzone będą prace poprawiające bezpieczeństwo przy drogach gminnych nr 999009P – ulicy R. Dmowskiego w Środzie Wielkopolskiej i nr 560065P – ulicy M. Niedziałkowskiego w Środzie Wielkopolskiej. Planuje się również prace budowlane kanalizacji sanitarnej i deszczowej w ulicy Za Strzelnicą, Wystrzałowa, Rolnej, Chełmońskiego, Spacerowa, Nad Struga wraz ze zlewnią i w Kijewie, a także budowę i modernizację boisk i terenów rekreacyjnych w Brodowie, Jarosławcu, Mącznikach, Bieganowie i w obrębie stadionu przy ulicy Sportowej w Środzie Wielkopolskiej. Planuje się również prace ziemne związane z inwestycjami przy szkole na działce 51/1 w Środzie Wielkopolskiej, na obszarze, na którym zlokalizowany będzie łącznik pomiędzy ścieżką rowerową z Brodowa i obwodnicą budowaną przez Starostwo Powiatowe w Środzie Wielkopolskiej nr 3989/10 w Środzie. W ramach zadania pt.: „Rozbudowa drogi powiatowej nr 3667P Żrenica – Miłosław” prowadzone jest aktualnie rozpoznanie prowadzone przez WUOZ w Poznaniu skali prac archeologicznych.

Ponadto należy zauważyć, że w odniesieniu do wszystkich spraw wynikających ze złożonych wniosków o warunki zabudowy, lokalizacji inwestycji celu publicznego,

opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, odsyłane są do uzgodnień z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te, atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, były również atrakcyjne dla ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne. W celu ochrony zabytków archeologicznych ważne jest spełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych na terenie Gminy Środa Wielkopolska, są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Do inwestycji zagrażających zabytkom archeologicznym w Gminie Środa Wielkopolska należą:

- kanalizacja
- gazyfikacja
- modernizacja dróg
- budownictwo wielorodzinne
- budownictwo jednorodzinne indywidualne

- rozbudowa infrastruktury rekreacyjnej
- zalesienia.

Podsumowanie

Szczegółowe założenia programu ochrony i opieki nad zabytkami należy umieszczać w dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju Gminy, w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy (do 1 stycznia 2026 roku), a po tym terminie w planach ogólnych oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego niezbędne jest ujęcie obiektów zabytkowych, zarówno wpisanych do rejestru zabytków, jak i znajdujących się w ewidencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu i gminnej ewidencji zabytków, a także ujęcie stref ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego oraz założeń parkowych. Należy również do planów zagospodarowania przestrzennego wprowadzać zapisy określające najważniejsze zasady dbałości o zabytki w zakresie wyznaczonym przez ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Strategie, studia i plany powinny przewidywać rozwiązania właściwe dla zapobiegania powstawaniu zagrożeń dla zabytków oraz zagwarantowania im ochrony podczas realizacji różnego rodzaju inwestycji związanych z aktywizacją gospodarczą i przemysłową regionu, a także programy ich rewaloryzacji. W dokumentach strategicznych, studiach i planach Gminy Środa Wielkopolska należy również akcentować związki otoczenia przyrodniczego z zachowanymi zabytkami w celu wykorzystania przestrzeni Gminy do celów turystycznych. Wyznaczone kierunki rozwoju i zagospodarowania terenu i jego przeznaczenia nie mogą być sprzeczne z zasadami sprawowania opieki nad zabytkami.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Środa Wielkopolska 2021 – 2030.

Strategia Rozwoju Gminy Środa Wielkopolska 2021 – 2030 została przyjęta przez Radę Miejską uchwałą XXXV/494/2021 29 kwietnia 2021 roku. Poniżej przedstawiono najważniejsze treści związane z opieką nad zabytkami.

W dokumentacji na wstępie przedstawiono intencję oraz zadania jakie powinna spełniać Strategia: „Strategia jest odpowiedzią na stojące przed Gminą Środa Wielkopolska wyzwania, które wiążą się z globalizacją i rewolucją gospodarczo–technologiczną, ponieważ zmieniają one sposób funkcjonowania gospodarki lokalnej i społeczeństwa” (s. 9.), następnie „uwzględni aktualne uwarunkowania ekonomiczne, przepisy prawa oraz zmieniające się potrzeby mieszkańców. Pozwoli również spełnić wymogi umożliwiające pozyskanie środków zewnętrznych na realizację zadań własnych gminy. Strategia jest szansą na stworzenie długofalowej wizji rozwoju gminy oraz koordynację i hierarchizację działań, które pozwolą dodatkowo na właściwe i w odpowiedniej kolejności rozwiązywanie i przewidywanie problemów. Dokument ten zwiększy wiarygodność gminy wobec partnerów zewnętrznych oraz przygotuje lokalną społeczność do nadchodzących zmian”. (s. 9.)

W celu strategicznym: „Wzrost atrakcyjności turystycznej i przyrodniczej” zaproponowano stworzenie mapy zabytków i atrakcji turystycznych. W rozdziale Kultura i dziedzictwo wymieniono instytucje kultury, m.in. Muzeum Ziemi Średzkiej „Dwór w Koszutach” oraz cenniejsze zachowane zabytki. Pokróćce też opisano historie miasta. W następnym rozdziale Sport, turystyka i rekreacja stwierdzono: „Liczne zabytki, znakomite położenie geograficzne oraz doskonale rozwinięta infrastruktura turystyczna z rozbudowaną bazą turystyczną sprzyjają odwiedzaniu gminy przez turystów...”. (s. 57.) Następnie opisano zabytki, które – zdaniem autorów Strategii – stanowią atrakcję turystyczną Środy Wielkopolskiej i okolicy.

W celu, Stworzenie interaktywnej mapy zabytków i atrakcji turystycznych, napisano: „Stworzenie interaktywnej mapy zabytków i atrakcji Gminy Środa Wielkopolska przyczyniłoby się do wzrostu z jednej strony zainteresowania się gminą, a drugiej strony do większego ruchu turystycznego. Na interaktywnej mapie Gminy Środa Wielkopolska zaznaczona byłaby lokalizacja lokalnych zabytków, sklepów, hoteli, restauracji, aptek, kompleksów sportowych atrakcji turystyczno-rekreacyjnych i wiele innych. Spośród wymienionych kategorii, można by wybierać tą, która jest interesująca

dla danej osoby, dzięki czemu na mapie pokażą się tylko te obiekty, które są szukane. Taka mapa dawałaby możliwość dowiedzenia się więcej na temat danego obiektu z uwzględnieniem szczegółów, galerii zdjęć itp. Także dzięki mapie satelitarnej, można by sprawdzić jak wygląda dowolne miejsce w Gminie Środa Wielkopolska z widoku satelity. Dzięki np. funkcji Street View można by wyświetlić i oglądać wybraną przez kogoś część gminy z poziomu ulicy”. (s. 108.)

W celu: Uatrakcyjnienie wirtualnego spaceru po gminie, zapisano: „W ramach realizacji projektu „Kształtowanie wizerunku Gminy Środa Wielkopolska poprzez kompleksową akcję promocyjną” można by opracować wirtualny spacer po gminie. W jego ramach można by wykonać określoną ilość panoram najbardziej charakterystycznych miejsc i zabytków, atrakcji turystycznych i rekreacyjnych gminy, która byłaby swego rodzaju „pigulka terenu gminy”. Zaprezentowane byłyby sołectwa i najważniejsze dla nich elementy dziedzictwa kulturowego i geograficznego. Znalazłyby się tutaj zdjęcia zabytków, punkty widokowe i panoramy. Zamieścić również można galerię zdjęć, które można przekształcić na elektroniczną pocztówkę. Ciekawym elementem może być również interaktywna mapa, na którą naniesiono by m.in. szlaki rowerowe i piesze, kościoły, pensjonaty oraz gospodarstwa agroturystyczne. Ułatwieniem dla odwiedzających gminę może być także korzystanie z aplikacji GPS”. (s. 108.)

W celu: Wykorzystanie walorów turystyczno – krajoobrazowych w gminie, wskazano, „Zabytki Gminy Środa Wielkopolska, dogodne położenie geograficzne sprzyjają odwiedzaniu gminy przez turystów. W samej Środzie Wielkopolska można zobaczyć kilka ciekawostek m.in. charakterystyczny dla średniowiecza układ ulic wokół Starego Rynku, do którego przylega kilka domów mieszczańskich z XVIII w, na uwagę zasługuje też późnogotycka kolegiata pw. Wniebowzięcia NMP, w której przez trzy wieki odbywały się sejmiki dla szlachty województw kaliskiego i poznańskiego. We wnętrzach kolegiaty znajdują się wyjątkowe obrazy „Madonna z Dzieciątkiem, które podaje swej matce kwiatek „ Cathariniego oraz „Podwyższenie Krzyża” i „Zaparcie się św. Piotra” nieznanych autorów. Na terenie gminy znajdują się także dwory szlacheckie i pałace. Do najciekawszych należy dwór szlachecki wraz z parkiem w Koszutach, w którym mieści się Muzeum Ziemi Średzkiej „Dwór w Koszutach” oraz pałac w Winnej Górze z powstającym muzeum pod nazwą, Pałac Generała Dąbrowskiego w Winnej Górze.

„Koszuty zespół dworsko – parkowy” w 2018 roku otrzymał godność pomnika historii od Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, jako jedyny tego typu zabytek w Polsce. Mieszkańcy oraz turyści, dla których sport i rekreacja jest nieodzowną częścią wypoczynku, mają możliwość skorzystania z Transwielkopolskiej Trasy Rowerowej. W okresie letnim nie lada atrakcję stanowi 14-kilometrowa wąskotorowa linia kolejowa, łącząca Środę Wielkopolską z Zaniemyślem. Latem dla amatorów wodnych kąpielei czeka jezioro, czyli część Zalewu Średzkiego, nad którym w efekcie spiętrzenia Moskawy powstało kąpielisko. Hasłem promocyjnym miasta jest „Środa Wielkopolska miasto ludzi aktywnych”. (s. 111.)

4.3. Uwarunkowania wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Środa Wielkopolska.¹⁵

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Środa Wielkopolska zostało przyjęte uchwałą Rady Miejskiej Nr XXVI/374/2002 z dnia 20 lutego 2002 roku. W późniejszych latach było zmieniane uchwałami Nr III/21/2006 z dnia 28 grudnia 2006 r., nr XV/209/2008 z dnia 24 stycznia 2008 r., nr XLIII/700/2010 z dnia 24 czerwca 2010 r., XVI/193/2011 z dnia 24 listopada 2011 r., LIII/937/2014 z dnia 26 czerwca 2014 r. i XII/170/2015 z dnia 25 czerwca 2015 r. oraz XXXVIII/618/2016 z dnia 24 listopada 2016 r., a także LXV/1041/2018 z dnia 25 czerwca 2018 r. Ostatnia zmiana polegająca na ogłoszeniu nowego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy wprowadzona została uchwałą nr XXXVII/521/2021 z dnia 24 czerwca 2021 roku.

We wprowadzeniu tego dokumentu, w punkcie 1. Przedmiot i cel opracowania, wspomniano część określającą uwarunkowania rozwoju, przedstawioną w formie tekstowej i graficznej, która uwzględnia m.in. dotychczasowe przeznaczenie, zagospodarowanie i uzbrojenie terenu, stan ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony, stan środowiska naturalnego, w tym stan ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury

¹⁵ Na podstawie nowelizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przestaną obowiązywać studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Ich miejsce zajmą plan ogólny. Na tę zmianę samorządy będą miały 2,5 roku.

współczesnej. W części określającej kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy w formie tekstowej i graficznej, uwzględnia m.in. kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów, w tym wynikające z audytu krajobrazowego, kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny wyłączone spod zabudowy, obszary i zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W materiałach wejściowych wymieniono m.in. rejestr zabytków województwa wielkopolskiego oraz gminną ewidencję zabytków. Również w części graficznej zaznaczono 49 obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz granice działek parków krajobrazowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków i stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. W rozdziale Zasoby środowiska kulturowego wymieniono zespół dworski w Koszutach, kościół w Mącznikach oraz kościół i zespół pałacowo – parkowy w Winnej Górze. W Koszutach znajduje się również mini – skansen wiatraków. W Szlachcinie zachował się cenny zespół pałacowo – parkowy. Ponadto zespoły dworsko – parkowe znajdujące się w Dębiczu, Jarosławcu, Połazejewie, Słupi Wielkiej, Trzebisławkach i Ulejnie, a dalej wymieniono wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w gminie Środa Wielkopolska obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków, a także zabytki archeologiczne. W rozdziale Warunki życia ludności opisano m. in. instytucje kultury działające na terenie gminy, a w tym Muzeum Ziemi Średzkiej „Dwór w Koszutach”, kolegiatę średzką (obecnie bazylikę mniejszą). Dalej Powiatową Kolej Wąskotorową. W rozdziale Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Środa Wielkopolska opisano mocne strony, zagrożenia i szanse rozwoju, a w tym, w mocnych stronach, liczne zabytki architektury, zróżnicowane w regionalnej skali elementy środowiska kulturowego i przyrodniczego (m.in. liczne parki podworskie). W złych stronach – zły stan techniczny wielu obiektów zabytkowych. W możliwościach rozwoju zapisano, że walorem jest fakt występowania wielu zabytków. Dalej opisano ogólne zasady ochrony obiektów zabytkowych oraz zasady kształtowania przestrzeni w sąsiedztwie obiektów zabytkowych z ograniczeniami stawiania reklam włącznie. W rozdziale Ocena przydatności terenu dla różnych rodzajów użytkowania i form zagospodarowania określono czynniki sprzyjające, takie jak: liczne obiekty

zabytkowe, możliwość wytyczania ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych, dobrze rozwinięta sieć dróg, możliwość tworzenia baz turystycznych. W rozdziale Zadania wynikające z innych dokumentów planistycznych wpisano: „...Przy projektowaniu i zagospodarowywaniu terenu należy uwzględnić zadania, wynikające z innych dokumentów planistycznych i strategicznych, dotyczących: modernizacji dróg powiatowych, wojewódzkich, krajowych, zwiększania lesistości gminy, w oparciu o „Krajowy Program Zwiększania Lesistości” opracowany przez Ministerstwo Środowiska; ochrony i renowacji zabytków na terenie gminy...”. (s. 88.) W rozdziale, w którym opisano wszystkie miejscowości gminy Środa Wielkopolska, wspomniano m.in. obiekty zabytkowe.

4.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na terenie Gminy Środa Wielkopolska.

Na obszarze Gminy Środa Wielkopolska wprowadzono uchwałami Rady Miejskiej 52 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które zawierają adnotacje dotyczące zagadnień konserwatorskich. Z uwagi na specyfikę terenów, których dotyczą, problematyka ochrony i opieki zabytków występuje w różnym stopniu. Poniżej wymieniono wszystkie aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, cytując zapisy dotyczące zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego. Ukazanie pełnego zestawu miejscowych planów uwidacznia skalę, w jakiej podjęto kwestię zachowania dawnej architektury oraz zabytków archeologicznych.

- 1. UCHWAŁA Nr VI/80/99 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WLKP.** z dnia 22 marca 1999 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu centrum usługowego przy ul. Czerwonego Krzyża.

§ 2, pkt 5.: Wprowadza się obowiązek uzgodnienia architektury wszystkich obiektów kubaturowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

- 2. Nr XXVII/392/2002 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WLKP.** z dnia 24 kwietnia 2002 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania

przestrzennego korytarza napowietrznej linii WN 110 kV. NAGRADOWICE, KIJEWÓW w Gminie Środa Wlkp.

ROZDZIAŁ III. Szczególne warunki zagospodarowania terenów, w tym zakaz zabudowy, wynikające z potrzeb ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i zdrowia ludzi, prawidłowego gospodarowania zasobami przyrody oraz ochrony gruntów rolnych i leśnych.

§ 13, 4) Przy wykonywaniu wszelkich wykopów, dla osadzenia słupów energetycznych, zwrócić uwagę na istniejącą sieć gazową, urządzenia melioracyjne oraz ewentualne stanowiska archeologiczne.

- 3. UCHWAŁA Nr XXVII/393/2002 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WLKP.** z dnia 24 kwietnia 2002 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu górniczego: złoża kruszywa naturalnego oraz terenu działalności gospodarczej we wsi Czarne Piątkowo, gm. Środa Wlkp.

ROZDZIAŁ VI. Szczególne warunki zagospodarowania terenów, w tym zakaz zabudowy, wynikający z potrzeb ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i zdrowia ludzi, prawidłowego gospodarowania zasobami przyrody oraz ochrony gruntów rolnych i leśnych.

§ 31. Wszelkie prace ziemne należy wykonywać po uzgodnieniu z odpowiednim organem nadzoru archeologicznego.

- 4. UCHWAŁA Nr XIX/285/2004 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WLKP.** z dnia 4 listopada 2004 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy usługowo – produkcyjnej, położonego w Zielnikach, gm. Środa Wlkp.

ROZDZIAŁ IV. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 18. Wszelkie prace remontowo - budowlane prowadzone przy istniejących budynkach, nową zabudowę, wycinki, prace pielęgnacyjne i porządkowe na terenie planu należy konsultować z właściwymi służbami konserwatorskimi.

§ 19. Ustala się obowiązek uzyskania pozytywnej opinii właściwych służb ochrony konserwatorskiej na podstawie przedłożenia tym służbom:

- 1) projektu budowlanego i nakazu stosowania rozwiązań formalnych i kolorystycznych na elewacjach przyjętych w projekcie budowlanym przy realizacji nowej zabudowy,
- 2) projektu kolorystyki elewacji i nakazu stosowania rozwiązań formalnych i kolorystycznych na elewacji przyjętych w projekcie elewacji dla istniejącej zabudowy, przy wszelkich działaniach polegających na remoncie i termorenowacji.

5. UCHWAŁA Nr XXV/357/2005 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WLKP z dnia 27 października 2005 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Koszuty.

§ 3. Ustalenia ogólne.

7. Ochronie konserwatorskiej podlegają:

1. obiekty wpisane do rejestru zabytków Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

- a. kościół parafialny p.w. św. Katarzyny i N.S.J.
- b. dwór (obecnie Muzeum Ziemi Średzkiej) i oficyna dworska
- c. 3 wiatraki.

Na właścicieli i użytkowników tych obiektów ustawa o zabytkach i opiece nad zabytkami nakłada obowiązek uzgodnienia z WWKZ wszelkich zmian w zakresie funkcji, formy, detali architektonicznych, wystroju wnętrz itp.;

2. pozostałe obiekty cenne kulturowo ujęte w ewidencji zabytków:

- a. domy w Koszutach nr 55, 66 i 67 oraz w Koszutach Hubach nr 1 i 9,
- b. dawna folwarczna kuźnia (obecnie dom nr 26 w Koszutach);

Właścicieli i użytkowników tych obiektów ustawa, o której mowa w punkcie 1, zobowiązuje do zasięgnięcia opinii WWKZ w zakresie j. w.;

3. stanowiska archeologiczne:

- a. skupione na terenie oznaczonym na rysunku planu Nr 1,
- b. występujące w rozproszeniu (rys. planu Nr 1 i 2), których lokalizacja jest orientacyjna i nie oddaje rzeczywistego zasięgu stanowiska pod ziemią.

Podjęcie jakichkolwiek inwestycji związanych z pracami ziemnymi na terenach określonych w lit. a i b musi być uzgodniona z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych.

15. Wyznacza się teren istniejącego Muzeum Ziemi Średzkiej z parkiem, objętych ochroną konserwatorską, oznaczony symbolem UK, ZP.

16. Wyznacza się teren kościoła parafialnego, objętego ochroną konserwatorską, oznaczony symbolem UK 1.

17. Wyznacza się teren trzech zabytkowych wiatraków, oznaczony symbolem UK2, w których dopuszcza się, po uzyskaniu zgody WWKZ, prowadzenie nieuciążliwej działalności gospodarczej o charakterze usługowym (związanej z kulturą, gastronomią lub tp.).

6. UCHWAŁA Nr XXXI/400/2005 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 27 października 2005 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrzeży „Jeziora Średzkiego”.

§ 3. Ustalenia ogólne.

7. Obejmuje się ochroną stanowiska archeologiczne, dla których w planie pokazano tylko orientacyjny zasięg ich występowania. Ustala się obowiązek uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków prac ziemnych związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenów celem ustalenia zakresu prac archeologicznych obowiązujących inwestorów.

7. UCHWAŁA Nr XXXI/401/2005 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 27 października 2005 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej z możliwością realizacji usług publicznych i komercyjnych w Środzie Wielkopolskiej w rejonie ulic: Gnieźnieńskiej i Plażowej.

Rozdział II. Przepisy ogólne.

§ 8. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

1. Z uwagi na położenie obszaru opracowania w strefie występowania stanowisk archeologicznych inwestorzy są zobowiązani do:

1. zlecenia stałego nadzoru archeologiczno – konserwatorskiego nad całością prac ziemnych a w przypadku odkrycia obiektów archeologicznych zobowiązani są do zlecenia ratowniczych badań archeologicznych w celu sporządzenia ewidencji obiektów zabytkowych oraz skróconej dokumentacji naukowej tych partii obiektów, które następnie ulegną bezpowrotnemu zniszczeniu w trakcie prac budowlanych,

2. do nawiązania w trybie pilnym kontaktu z Wydziałem Archeologicznym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu w celu ustalenia sposobu realizacji warunków konserwatorskich wymienionych w pkt 1,

3. z 7-dniowym wyprzedzeniem powiadomienia Wydziału Archeologicznego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu o terminie rozpoczęcia realizacji inwestycji i podania nazwy (nazwiska) wykonawcy ww. prac archeologicznych.

4. w razie przypadkowego odkrycia obiektów archeologicznych przez ekipę budowlaną zabezpieczenie znaleziska i zgłoszenie tego faktu do Wydziału Archeologicznego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

8. UCHWAŁA Nr XXXII/418/2005 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 24 listopada 2005 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, położonego w Środzie Wielkopolskiej w rejonie ulicy Żwirki i Wigury.

Rozdział IV.

§ 19. 1. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uzgadniania, z właściwymi służbami ochrony zabytków, wszelkich prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem lub zabudowaniem terenu, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu prac archeologicznych.

2. W przypadku odkrycia, przy prowadzeniu prac budowlanych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie prace oraz powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z przepisami.

9. UCHWAŁA Nr XXXV/472/06 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 16 marca 2006 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Osiedla Piastowskiego oraz przyległych obszarów zieleni publicznej w Środzie Wielkopolskiej.

ROZDZIAŁ IV. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 18. W przypadku odkrycia przedmiotu, podczas prowadzenia prac budowlanych, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie prace oraz powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków.

10. UCHWAŁA Nr XXXVII/510/2006 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 29 czerwca 2006 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu centrum usługowego przy ul. Czerwonego Krzyża w Środzie Wielkopolskiej.

ROZDZIAŁ IV. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 15. Wszelkie prace budowlane należy uzgodnić z właściwymi służbami konserwatorskimi.

§ 16. Podczas robót ziemnych, ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych. Zakres koniecznych prac archeologicznych określą służby archeologiczne w drodze decyzji przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

11. UCHWAŁA Nr XXXVII/511/2006 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 29 czerwca 2006 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, położonego we wsi Romanowo, gm. Środa Wielkopolska.

ROZDZIAŁ IV. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 19. W przypadku odkrycia, przy prowadzeniu prac budowlanych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie prace oraz powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z przepisami.

12. UCHWAŁA Nr VI/84/2007 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działalności gospodarczej położonego w Kijewie i Włostowie.

§ 2. Ustalenia ogólne.

8. Obejmuje się ochroną stanowiska archeologiczne, dla których w planie pokazano tylko orientacyjny zasięg ich występowania. Ustala się obowiązek uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków prac ziemnych związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenów celem ustalenia zakresu prac archeologicznych obowiązujących inwestorów.

13. UCHWAŁA Nr XXXVII/509/2006 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 29 czerwca 2006 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego parku miejskiego w Środzie Wielkopolskiej.

ROZDZIAŁ IV. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 18. 1. Przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, zakres prac ziemnych wykonywanych podczas realizacji inwestycji wymaga uzgodnienia z właściwymi służbami ochrony zabytków.

2. W przypadku odkrycia, przy prowadzeniu prac budowlanych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie prace oraz powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z przepisami prawa.

14. UCHWAŁA Nr XIII/164/2007 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WLKP. z dnia 29 listopada 2007 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu

zagospodarowania przestrzennego terenów budownictwa mieszkaniowego, jednorodzinnego w Środzie Wlkp. rejon ul. Topolskiej.

Rozdział IV. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 18. W przypadku odkrycia przedmiotu, przy prowadzeniu prac budowlanych, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem należy wstrzymać wszelkie prace oraz powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków.

15. UCHWAŁA Nr XV/212/2008 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 24 stycznia 2008 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej pomiędzy ulicą Strzelecką a ulicą Topolską w Środzie Wielkopolskiej

ROZDZIAŁ IV. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 19. 1. Prace ziemne, prowadzone podczas inwestycji, wymagają wykonania badań archeologicznych, w zakresie uzgodnionym z odpowiednimi służbami ochrony zabytków.
2. W przypadku odkrycia, przy prowadzeniu robót budowlanych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie prace oraz powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków.

16. UCHWAŁA Nr XX/291/2008 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 28 sierpnia 2008 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla inwestycji celu publicznego – budowy dwutorowej napowietrznej linii elektroenergetycznej 400 kV Kromolice - Pątnów, przechodzącej przez tereny obrębów Staniszewo, Pławce i Zdziechowice w gminie Środa Wielkopolska

ROZDZIAŁ I. Przepisy ogólne.

§ 6. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uzgadniania z Wydziałem Archeologicznym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków

w Poznaniu, inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu objętego planem, a wymagających prac ziemnych, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych.

17. UCHWAŁA Nr XXVI/378/2008 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 30 grudnia 2008 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów usługowo-mieszkaniowych w Środzie Wlkp., rejon ulicy Witosy.

ROZDZIAŁ II. Przepisy szczegółowe.

§ 4. Wyznacza się teren, oznaczony na rysunku planu symbolem MM, na którym ustala się:

4. zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

1) z uwagi na położenie terenu w obrębie historycznego układu urbanistycznego, wpisanego do rejestru zabytków, obiekty małej architektury, szyldy, tablice informacyjne, reklamy, elementy oświetlenia ulicznego, ogrodzenia winny być konsultowane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i poprzedzone stosownym pozwoleniem;

2) prace remontowo - budowlane, prace konserwatorskie przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz prace elewacyjne przy budynkach ujętych w ewidencji zabytków (także zmiana pokrycia dachowego, malowanie elewacji, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej) jak i podziały geodezyjne, lokalizacje nowych budynków winny być konsultowane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, i poprzedzone stosownym pozwoleniem. Dotyczy to następujących budynków: budynku przy ul. Jażdżewskiego nr 9, budynków przy ul. Szamarzewskiego nr 2a, nr 16 i nr 18;

3) w przypadku konieczności wymiany budynków wpisanych do rejestru lub do ewidencji zabytków obowiązuje:

a) zachowanie podobnego kształtu brył budynków ich obrysów zewnętrznych, wysokości, rodzajów dachów;

b) zachowanie zasad rozplanowania elewacji;

c) zastosowanie podobnych detali architektonicznych i podobnych materiałów wykończeniowych;

d) uzgodnienie projektu budynku z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

4) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z pracami ziemnymi, ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych, których zakres określi Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków drogą decyzji. Inwestor winien złożyć wniosek na pozwolenie na prowadzenie badań archeologicznych do WWKZ w Poznaniu przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

18. UCHWAŁA Nr XXXIV/558/2009 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 29 października 2009 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej położonych we wsiach Zmysłowo i Staniszewo.

§ 5. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) ustalenia planu nie naruszają zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i archeologicznego i nie podejmuje się dodatkowych ustaleń.

19. UCHWAŁA NR XLVI/736/2010 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 28 października 2010 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Środa Wielkopolska – Topolska IV – Zmiana”.

§ 5. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego wprowadza się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas realizacji inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem przedmiotowego terenu, a wymagających prac ziemnych. Inwestor powinien uzyskać pozwolenie na badania archeologiczne przed otrzymaniem pozwolenia na budowę.

20. UCHWAŁA NR XLVI/737/2010 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 28 października 2010 r. w sprawie: uchwalenia

miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Topola.

§ 5. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

- 1) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, wprowadza się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu; inwestor powinien uzyskać pozwolenie na badania archeologiczne przed otrzymaniem pozwolenia na budowę;
- 2) ochronie konserwatorskiej podlegają istniejące zabudowania folwarczne, które są ujęte w ewidencji konserwatorskiej; lokalizacja nowych obiektów musi w sposób harmonijny komponować się z istniejącą zabudową oraz zostać uzgodniona z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

21. Uchwała Nr XVI/194/2011 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 24 listopada 2011 r. w sprawie: zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrzeży "Jeziora Średzkiego".

Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 16. Podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji, ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych. Inwestor winien uzyskać pozwolenie na badania archeologiczne przed wydaniem pozwolenia na budowę, właściwych służb ochrony zabytków.

§ 17. W przypadku odkrycia, przy prowadzeniu prac budowlanych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie prace, zabezpieczyć ten przedmiot oraz powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

22. Uchwała Nr XVI/195/2011 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 24 listopada 2011r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej w rejonie ulicy Ignacego Daszyńskiego.

Rozdział IV. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 20. Na wszelkie prace budowlane prowadzone na terenie historycznego układu urbanistycznego wpisanego do rejestru zabytków, o którym mowa w § 6 ust. 4 a, a którego granice zostały pokazane na rysunku planu, należy uzyskać pozwolenie właściwych służb ochrony zabytków.

§ 21. Podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych. Inwestor winien uzyskać pozwolenie na badania archeologiczne przed wydaniem pozwolenia na budowę, właściwych służb ochrony zabytków.

§ 22. W przypadku odkrycia, przy prowadzeniu prac budowlanych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie prace, zabezpieczyć ten przedmiot oraz powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

23. Uchwała Nr XVI/196/2011 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 24 listopada 2011 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej, przy ulicy Kochanowskiego.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej - dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, ustala się obowiązek uzgadniania z właściwymi służbami ochrony zabytków, inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu a wymagających prac ziemnych, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę

24. Uchwała Nr XLIII/722/2013 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 24 października 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsiach: Kijewo, Pętkowo, Strzeszki.

§ 5. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uzgadniania z WWKZ inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu a wymagających prac ziemnych, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

25. Uchwała Nr L/857/2014 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ
z dnia 24 kwietnia 2014 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej, przy ul. Estkowskiego.

Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 13. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem przedmiotowego terenu a wymagających prac ziemnych. Inwestor winien uzyskać pozwolenie na badania archeologiczne przed otrzymaniem pozwolenia na budowę.

26. Uchwała Nr LI/899/2014 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 29 maja 2014 roku w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrzeży „Jeziora Średzkiego”.

Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 12. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem przedmiotowego terenu, a wymagających prac ziemnych. Inwestor winien uzyskać pozwolenie na badania archeologiczne przed otrzymaniem pozwolenia na budowę.

27. Uchwała Nr LVI/969/2014 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 4 września 2014 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej przy ul. Kórnickiej.

Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 12. Ustala się realizację ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

28. Uchwała Nr LVI/970/2014 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 4 września 2014 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Grójec, obręb Czarne Piątkowo, gmina Środa Wielkopolska.

Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 16. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem przedmiotowego terenu, a wymagających prac ziemnych. Inwestor winien uzyskać pozwolenie na badania archeologiczne przed otrzymaniem pozwolenia na budowę.

29. Uchwała Nr LVIII/1015/2014 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 10 listopada 2014 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej w rejonie ulic: Plażowej, Spacerowej, Słonecznej, Alfonsa Białkowskiego, i Lotniczej.

Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

§ 12. W przypadku odkrycia obiektu archeologicznego lub innego przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy zabezpieczyć znalezisko i

powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami szczególnymi.

§ 13. W granicach strefy lokalizacji stanowisk archeologicznych, pokazanej na rysunku planu ustala się nakaz prowadzenia badań archeologicznych w trakcie prowadzenia prac ziemnych związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu. Na prowadzenie badań archeologicznych należy uzyskać pozwolenie właściwych służb ochrony zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę.

30. Uchwała Nr III/26/2014 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ
z dnia 19 grudnia 2014 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu
zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej w
rejonie ulicy Nekielskiej.

Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury
współczesnej.

§ 12. 1. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, w granicach strefy
ochrony konserwatorskiej, pokazanej na rysunku planu, ustala się obowiązek
prowadzenia badań archeologicznych podczas inwestycji związanych z
zagospodarowaniem i zabudowaniem przedmiotowego terenu, a wymagających prac
ziemnych. Inwestor winien uzyskać pozwolenie na badania archeologiczne przez
otrzymaniem pozwolenia na budowę.

2. W przypadku odkrycia obiektu archeologicznego lub innego przedmiotu, co do którego
istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy zabezpieczyć znalezisko i
powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z obowiązującymi
przepisami odrębnymi.

31. UCHWAŁA NR XXXVIII/617/2016 RADY MIESKIEJ W ŚRODZIE
WIELKOPOLSKIEJ z dnia 27 listopada 2016 roku w sprawie uchwalenia
miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w
Środzie Wielkopolskiej w rejonie ulicy Topolowej.

§ 6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- 1) W przypadku odkrycia obiektu archeologicznego lub innego przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy postępować zgodnie z przepisami odrębnymi.

32. UCHWAŁA NR XL/662/2016 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 21 grudnia 2016 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego Środzie Wielkopolskiej przy ul. ks. Jana Krajewskiego.

§ 6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- 1) W przypadku odkrycia obiektu archeologicznego lub innego przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy postępować zgodnie z przepisami odrębnymi.

33. UCHWAŁA NR XLIII/717/2017 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 23 lutego 2017 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w miejscowości Zdziechowice, gmina Środa Wielkopolska.

§ 6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) w przypadku odkrycia obiektu archeologicznego lub innego przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy zabezpieczyć znalezisko i powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi.

Uzasadnienie. „...Z kolei w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków - zgodnie z wytycznymi Konserwatora Zabytków – zawarto w planie następujący zapis *w przypadku odkrycia obiektu archeologicznego lub innego przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy zabezpieczyć znalezisko*

i powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi...”.

34. UCHWAŁA NR LI/849/2017 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 28 września 2017 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ul. Doktora Kapuścińskiego.

§ 6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

w przypadku odkrycia obiektu archeologicznego lub innego przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy zabezpieczyć znalezisko i powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi.

35. UCHWAŁA NR LI/850/2017 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 28 września 2017 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wyznaczenia pasa technologicznego dla linii elektroenergetycznej 110kV relacji Środa Wielkopolska – Kromolice, przez grunty miejscowości Januszewo, gmina Środa Wielkopolska.

§ 9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

1) nakazuje się prowadzenie badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, w granicach archeologicznej strefy ochrony konserwatorskiej pokazanych na rysunku planu;

2) prowadzenie badań archeologicznych realizować zgodnie z przepisami odrębnymi.

3) w przypadku odkrycia obiektu archeologicznego lub innego przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy zabezpieczyć znalezisko i powiadomić odpowiednie służby ochrony zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi.

36. UCHWAŁA NR LXV/1040/2018 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 25 czerwca 2018 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej przy Jeziorze Średzkim – wschód.

§ 8. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

- 1) nakaz prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, w granicach archeologicznej strefy ochrony konserwatorskiej pokazanej na rysunku planu;
- 2) prowadzenie badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi.
- 3) w przypadku odkrycia obiektu archeologicznego lub innego przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, nakaz zabezpieczenia znaleziska i powiadomienia odpowiednich służb ochrony zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi.

37. UCHWAŁA NR LXIX/1130/2018 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 25 września 2018 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej przy ul. Wincentego Witosa.

„...Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym projekt planu:

(...)

- 3) uwzględnia wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej poprzez ustalenia zawarte m. in. w §6 tekstu uchwały, dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej, które w granicach obszaru objętego planem nie występują...”

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej nie podejmuje się ustaleń z uwagi na brak takich terenów.

38. UCHWAŁA NR LXX/1144/2018 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 18 października 2018 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej przy ul. Fabrycznej.

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

(...)

§ 7. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: 1) w granicach strefy ochrony konserwatorskiej, wskazanej na rysunku planu, nakaz prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu; 2) nakaz uzyskania pozwolenia konserwatorskiego na prowadzenie badań archeologicznych, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.

39. UCHWAŁA NR XIII/221/2019 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 26 września 2019 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej przy ul. Topolskiej – południe.

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

§ 7. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

- 1) wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego Środa Wielkopolska stan. 9 (AZP 56-31/28), stan. 10 (AZP 56-31/29), stan. 11 (AZP 56-31/30), stan. 15 (AZP 56-31/34);
- 2) dopuszczenie działalności inwestycyjnej i nakaz prowadzenia badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem terenu na terenach objętych strefami ochrony konserwatorskiej, pokazanymi na rysunku planu; prowadzenie badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi.

40. UCHWAŁA NR XXI/331/2020 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 28 maja 2020 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsiach Pławce i Zdziechowice, gmina Środa Wielkopolska.

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

- 1) na terenie 6MN/U, ochronę obiektu budowlanego objętego ochroną konserwatorską: poczty, określonego na rysunku planu, zgodnie z przepisami odrębnymi, z uwzględnieniem pkt 2;
- 2) dla obiektu budowlanego objętego ochroną konserwatorską ustala się:
 - a) zachowanie historycznej bryły architektonicznej budynku,
 - b) zachowanie kształtu historycznego dachu budynku,
 - c) zachowanie układu elewacji budynku wraz z rozmieszczeniem, wielkością i kształtem pierwotnych otworów okiennych i drzwiowych,
 - d) roboty budowlane oraz prace stanowiące ingerencję w bryłę obiektu budowlanego podlegającego ochronie konserwatorskiej oraz jego wygląd zewnętrzny powinny zostać uzgodnione z właściwą służbą ochrony zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi,

e) utrzymanie obiektu zabytkowego we właściwym stanie technicznym, zgodnie z przepisami odrębnymi.

41. UCHWAŁA NR XL/551/2021 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 28 października 2021 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Połazejewo, gmina Środa Wielkopolska

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwala, co następuje:

§ 7. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) ochronę budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, zgodnie z oznaczeniem na rysunku, tj.:

- a) dwojak, ob. dom dz. nr 35/8,
- b) czworak, ob. dom dz. nr 35/4,
- c) czworak, ob. dom. dz. nr 35/6;

2) w odniesieniu do obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków:

- a) obowiązują przepisy art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. prawo budowlane (Dz. U. 2020 poz. 1333 ze zm.) oraz przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2021 poz. 710 ze zm.),
- b) ochronie podlegają charakterystyczne bryły, formy dachów, tradycyjny rodzaj materiałów budowlanych, historyczny wystrój elewacji;

3) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych stan. 3, AZP 56-32/42, zgodnie z granicami oznaczonymi na rysunku;

4) w ramach wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych dopuszcza się działalność inwestycyjną i określa się wymóg prowadzenia badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych, przy czym zasady ochrony zabytków archeologicznych i zasady postępowania w związku ze zmianą zagospodarowania terenów, pracami ziemnymi oraz budową obiektów budowlanych w

strefie ochrony archeologicznej, określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2021 poz. 710 ze zm.).

42. UCHWAŁA NR XLI/574/2021 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 25 listopada 2021 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Winna Góra, gmina Środa Wielkopolska

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwala, co następuje:

§ 7. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się.

1) ochronę budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, zgodnie z oznaczeniem na rysunku, tj.:

a) dom, ob. Winna Góra dz. 176/7,

b) dom, ob. Winna Góra dz. 189,

c) ochraniarka ob. Dom, ob. Winna Góra dz. 188;

2) w odniesieniu do obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków:

a) obowiązują przepisy art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. prawo budowlane (Dz. U. 2020 poz. 1333 ze zm.) oraz przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2021 poz. 710 ze zm.),

b) ochronie podlegają charakterystyczne bryły, formy dachów, tradycyjny rodzaj materiałów budowlanych, historyczny wystrój elewacji;

3) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych stan. 3, AZP 55-32/100, 105, zgodnie z granicami oznaczonymi na rysunku;

43. UCHWAŁA NR XVI/602/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 3 marca 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej przy ul. Zaniemyskiej (V)

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: w przypadku natrafienia w trakcie prowadzenia robót ziemnych na przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem obowiązują przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

44. UCHWAŁA NR XLVI/629/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 31 marca 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Brodowo III, gmina Środa Wielkopolska

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

§ 8. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

- 1) nakaz prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, w granicach stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na rysunku planu;
- 2) prowadzenie badań archeologicznych realizować zgodnie z przepisami odrębnymi.

45. UCHWAŁA NR XLVI/628/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 31 marca 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej przy ul. Zaniemyskiej (IV)

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: w przypadku natrafienia w trakcie prowadzenia robót ziemnych na przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem obowiązują przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

46. UCHWAŁA NR XLVI/630/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 31 marca 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Brodowo i Marianowo Brodowskie, gmina Środa Wielkopolska

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem terenów 2.4RM, 2.6RM, 2.7RM, 2.8RM, 2.5MN, 2.3R w granicach stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych:

- a) obszar AZP 57-31/82, stanowisko 5, oznaczony na rysunku planu symbolem (A),
- b) obszar AZP 57-31/83, stanowisko 6, oznaczony na rysunku planu symbolem (B),
- c) obszar AZP 57-31/86, stanowisko 9, oznaczony na rysunku planu symbolem (C),
ujętych

w wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków obowiązek zachowania przepisów odrębnych, w tym przepisów ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami;

2) na terenach 1.1RM, 1.3RM, 2.4MN/U, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu zlokalizowane są obiekty budowlane ujęte w gminnej ewidencji zabytków przyjętej

zarządzeniem nr 148/2019 Burmistrza miasta Środa Wielkopolska z dnia 17.10.2019 r. podlegające ochronie konserwatorskiej na podstawie przepisów odrębnych:

- a) stodoła przy ul. Św. Walentego 6, oznaczona na rysunku planu symbolem (1),
 - b) dom, obora i budynek gospodarczy przy ul. Św. Walentego 10, oznaczony na rysunku planu symbolem (2),
 - c) dom przy ul. Św. Walentego 12, oznaczony na rysunku planu symbolem (3),
 - d) dom w zagrodzie, na terenie działki nr 10/4, oznaczony na rysunku planu symbolem (4);
- 3) na terenach 1.1RM, 1.3RM, 2.4MN/U roboty budowlane prowadzone przy obiektach budowlanych podlegających ochronie konserwatorskiej należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi.

47. UCHWAŁA NR XLVII/643/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 28 kwietnia 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej w rejonie ulic Gnieźnińskiej i Lotniczej (II)

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwala, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: w przypadku natrafienia w trakcie prowadzenia robót ziemnych na przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem obowiązują przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

48. UCHWAŁA NR XLVIII/662/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 26 maja 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Brodowo, gmina Środa Wielkopolska

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

- 1) dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem terenów 38MN, 40MN, 41MN, 42MN, 43MN, 19KDW, 21KDW, 23KDW, 2E w granicach strefy ochrony archeologicznej zewidencjonowanego stanowiska archeologicznego Brodowo, stanowisko 23, obszar AZP 57-31/52 stanowiącego pozostałości osadnictwa z epoki brązu, wczesnego średniowiecza i okresu nowożytnego, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, obowiązek zachowania przepisów odrębnych, w tym przepisów ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami;
- 2) na terenie 2MN/U zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu zlokalizowany jest obiekt budowlany ujęty w gminnej ewidencji zabytków, podlegający ochronie konserwatorskiej na podstawie przepisów odrębnych: budynek gospodarczy, oznaczony na rysunku planu symbolem (1);
- 3) na terenie 2MN/U roboty budowlane prowadzone przy obiektach budowlanych podlegających ochronie konserwatorskiej należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi.

49. UCHWAŁA NR LI/680/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 29 czerwca 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Olszewo, gmina Środa Wielkopolska

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych zgodnie z oznaczeniem na rysunku:

a) stanowisko 15 AZP 56-31/90,

b) stanowisko 17 AZP 56-31/92;

2) w ramach wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych dopuszcza się działalność inwestycyjną i określa się wymóg prowadzenia badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych, przy czym zasady ochrony zabytków archeologicznych i zasady postępowania w związku ze zmianą zagospodarowania terenów, pracami ziemnymi oraz budową obiektów budowlanych w strefie ochrony archeologicznej, określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840).

50. UCHWAŁA NR LI/682/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 29 czerwca 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Chocicza, gmina Środa Wielkopolska

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwala, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej dopuszcza się, zgodną z przepisami odrębnymi dotyczącymi zabytków, działalność inwestycyjną w obrębie wskazanych na rysunku planu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków na terenach: 1MN (dom nr 4 i 5), 1MN/U (dom nr 6), 3MN (dom nr 9), 4MN (dom nr 8).

51. UCHWAŁA NR LI/683/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 29 czerwca 2022 roku w sprawie uchwalenia

miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi
Włostowo, gmina Środa Wielkopolska

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwała, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej :

1) ustala się ochronę budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, zgodnie z oznaczeniem na rysunku, tj.:

a) chlew i obora w zagrodzie na działce o nr ewid. 39/4,

b) dom i obora w zagrodzie na działce o nr ewid. 61,

c) dom i obora w zagrodzie na działce o nr ewid. 84,

d) dom na działce o nr ewid. 44/3;

2) w odniesieniu do obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków:

a) dopuszcza się zagospodarowania na nowe funkcje przy utrzymaniu walorów zabytkowych,

b) należy dążyć do utrzymania historycznej formy architektonicznej obiektu: gabaryty wysokościowe, forma dachu i rodzaj pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki okiennej i drzwiowej , przy czym:

- w przypadku budynków z elewacjami ceglanymi z dekoracją architektoniczną należy zrezygnować ze stosowania zewnętrznego ocieplenia w postaci płyt styropianowych lub wełny mineralnej,

- W przypadku pokrycia dachowego należy zrezygnować z blachy dachówko podobnej,

c) nowa zabudowa realizowana w bezpośrednim sąsiedztwie tych obiektów nie powinna naruszać ich zabytkowych walorów,

d) inwestora obowiązują odpowiednie przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz prawa budowlanego;

3) ustala się strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanego stanowiska archeologicznego Włostowo stan. 10, AZP 57-31/6, zgodnie z oznaczeniem na rysunku;

4) w ramach wyznaczonej strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanego stanowiska archeologicznego dopuszcza się działalność inwestycyjną i określa się wymóg prowadzenia badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych, przy czym zasady ochrony zabytków archeologicznych i zasady postępowania w związku ze zmianą zagospodarowania terenów, pracami ziemnymi oraz budową obiektów budowlanych w strefie ochrony archeologicznej, określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840).

52. UCHWAŁA NR LIV/714/2022 RADY MIEJSKIEJ W ŚRODZIE WIELKOPOLSKIEJ z dnia 29 września 2022 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Środzie Wielkopolskiej przy ul. Strzeleckiej (III)

„...zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Miejska w Środzie Wielkopolskiej uchwala, co następuje:

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej dopuszcza się, zgodną z przepisami odrębnymi dotyczącymi zabytków, działalność inwestycyjną w obrębie wskazanych na rysunku planu stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych.

4.5. Uwarunkowania wynikające z Programu Rewitalizacji dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2018 – 2023.

22 marca 2018 roku, uchwałą nr LX/970/2018 Rady Miejskiej w Środzie Wielkopolskiej wprowadzono w życie Program Rewitalizacji dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2018 – 2023. Do czasu redakcji Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2024 – 2027, nie ukazała się nowa edycja omawianego dokumentu.

W Analizie Stanu Aktualnego, podrozdziale Kultura, sport i zabytki zapisano m. in.: „Muzeum Ziemi Średzkiej „Dwór w Koszutach”: Wizytówką Muzeum Ziemi

Średzkiej jest jego siedziba, mieszcząca się w późnobarokowym dworze szlacheckim z trzeciej ćwierci XVIII wieku. Dwór w Koszutach zbudowany został z zachowaniem podstawowych cech ustalonych w XVIII wieku. Jest to budynek parterowy, symetryczny, z werandą, narożnymi alkierzami i stromym, mansardowym dachem, krytym gontem, położony w zrekonstruowanym parku krajobrazowym z pierwszej połowy XIX wieku. Ekspozycja stała muzeum pt. „Mała siedziba ziemiańska w Wielkopolsce” prezentowana jest w siedmiu salach, urządzonych w duchu dawnego, polskiego dworu z końca XIX i początku XX wieku. Zgromadzone tu zestawy mebli oraz uzupełniające wystrój malarstwo, tkaniny i przykłady rzemiosła artystycznego – ustawione tak, by swobodnie poruszać się po wnętrzach – pozwalają odtworzyć wygląd i atmosferę szlacheckiego dworu, a pozostawione „mimoходом” drobne sprzęty dają wrażenie stałej obecności jego dawnych mieszkańców”. Następnie wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków z terenu całej gminy.

W rozdziale Turystyka, rekreacja i walory przyrodnicze zapisano: „Na terenie gminy znajduje się 13 pomników przyrody, 10 z nich znajduje się w Winnej Górze. Na terenie gminy Środa Wielkopolska znajduje się 29 parków, natomiast na terenie miasta Środa Wielkopolska znajduje się sześć parków miejskich o łącznej powierzchni ponad 15 ha. Część z parków została wpisana do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. I dalej: „W Środzie Wielkopolskiej można zobaczyć kilka ciekawych zabytków, m in. charakterystyczny dla średniowiecza układ ulic wokół Starego Rynku, do którego przylega kilka domów mieszczańskich z XVIII w, na uwagę zasługuje też późnogotycka kolegiata pw. Wniebowzięcia NMP, w której przez trzy wieki odbywały się sejmiki dla szlachty województw kaliskiego i poznańskiego. We wnętrzach kolegiaty znajdują się wyjątkowe obrazy "Madonna z Dzieciątkiem, które podaje swej matce kwiatek" Cathariniego oraz "Podwyższenie Krzyża" i "Zaparcie się św. Piotra" nieznanych autorów. Na terenie gminy znajdują się także dworki szlacheckie i pałace. Do najciekawszych należy pałac w Winnej Górze z Izbą Pamięci J. H. Dąbrowskiego oraz dworek szlachecki w Koszutach, w którym mieści się Muzeum Ziemi Średzkiej.”

W rozdziale Podsumowanie, stwierdzono: „Zarówno miasto jak i gmina obfituje w zabytki mocno związane z tradycjami pracy i walki o zachowanie polskości począwszy

od rozbiorów, a skończywszy na zwycięskim Powstaniu Wielkopolskim, którego stulecie będziemy w roku tworzenia niniejszego dokumentu obchodzić.”

W tabeli, Fiszki projektowe do zadań podstawowych dla celu „Rozwój infrastruktury służącej realizacji celów społecznych”, wymieniono potrzebę przeprowadzenia adaptacji więzy ciśnień na cele społeczne.

4.6. Uwarunkowania wynikające z zasad określonych w Programie ochrony środowiska dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2022 – 2025.

Dokument zasadniczo nie zajmuje się zagadnieniami ochrony i opieki nad zabytkami. Temat zabytków znalazł się w akapicie: Turystyka i rekreacja: „Korzystanie z zasobów i walorów przyrodniczych w zakresie turystyki i rekreacji odbywa się na terenach już zurbanizowanych. Wyznaczone w tym celu zostały odpowiednie szlaki, które są eksploatowane przez osoby lubiące aktywnie spędzić czas i wypocząć obcując z naturą. Część powierzchni gminy została objęta ochroną w formie Obszaru Natura 2000, co potwierdza jak osobiwe są walory przyrodnicze tego terenu. Sektor turystyczno-rekreacyjny stanowi doskonały przykład dostosowania polityki zrównoważonego rozwoju w rozumieniu Unii Europejskiej, pozwala na zaspokojenie potrzeb obecnego, jak i przyszłych pokoleń z zachowaniem wartości kulturowych, obiektów i przyrody. Działania prowadzące do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju sektora rekreacji i turystyki obejmują:

- optymalne wykorzystanie walorów przyrodniczych do celów rekreacji i turystyki,
- rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej,
- wspieranie organizacji zajmujących się turystyką, rekreacją i sportem,
- wspieranie tworzenia szlaków pieszych, konnych i rowerowych,
- kontynuację i wdrażanie programów wspierających rozwój rekreacji i sportu mieszkańców, organizacja turniejów i zawodów sportowych,
- rozszerzanie edukacji ekologicznej,
- ochronę dziedzictwa kulturowo-historycznego (program ochrony zabytków).

4.7. Uwarunkowania wynikające z zasady udzielania i rozliczania pomocy finansowej udzielanej przez Gminę Środa Wielkopolska na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i nie stanowiących własność Gminy – 2023 w roku.

Zasady udzielania i rozliczania pomocy finansowej udzielanej przez Gminę Środa Wielkopolska na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i nie stanowiących własność Gminy – 2023 w roku, zasadniczo nie zmieniły się od 2020 roku, kiedy to Rada Miejska określiła szczegóły tego działania Uchwałą nr XXVI/406/2020 z dnia 12 listopada 2020 roku.

Informacja dotycząca możliwości składania wniosków o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nie stanowiących własności gminy w roku 2023 dostępna jest w Internecie oraz w Urzędzie Miasta Środa Wielkopolska: „Dotacja, może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub jego stan zachowania wymaga niezwłocznego ich podjęcia, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac. Łączna wysokość dotacji i innych uzyskanych środków publicznych przeznaczonych na przeprowadzenie prac przy określonym zabytku nie może przekroczyć 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac”.

W roku 2023 wnioski, o udzielenie dotacji należało składać do Burmistrza Miasta Środa Wielkopolska w terminie do dnia 20 stycznia 2023 r., według wzoru stanowiącego załącznik do uchwały Nr XXVI/406/2020 Rady Miejskiej w Środzie Wielkopolskiej z dnia 12 listopada 2020 roku, (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego z dnia 24 listopada 2020 r. poz.8891). Do wniosku należy załączyć:

- kopię decyzji o wpisie do rejestru zabytków obiektu, którego dotyczą prace lub roboty,

- dokument potwierdzający tytuł prawny do władania zabytkiem,
- pełnomocnictwo, jeżeli wnioskodawca reprezentowany jest przez przedstawiciela,
- pozwolenie wielkopolskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków na przeprowadzenie prac lub robót objętych wnioskiem,
- dokument poświadczający prawo osoby/osób wskazanej/wskazanych we wniosku do reprezentowania wnioskodawcy, składania oświadczeń woli i zaciągania w jego imieniu zobowiązań, w tym finansowych,
- kosztorys inwestorski lub ofertowy prac lub robót określonych we wniosku,
- dokumentację fotograficzną zabytku ukazującą jego aktualny stan zachowania.

Dokumenty składane w kopiach, winny być potwierdzone za zgodność z oryginałem.

Przy opiniowaniu wniosków uwzględnia się w szczególności następujące kryteria:

- dostępność obiektu dla ogółu społeczności lokalnej i turystów,
- ranga artystyczno-historyczna obiektu lub jego wartość niematerialna – związana z wydarzeniami historycznymi bądź wybitnymi osobami – ważnymi dla dziejów miasta i gminy,
- promowanie kultury oraz historii gminy – preferowane są obiekty wzbogacające ofertę turystyczną i kulturalną Gminy Środa Wielkopolska,
- funkcję zabytku,
- celowość realizacji zadania oraz fakt kontynuowania prac przy zabytku,
- wysokość zaangażowania środków własnych oraz środków pozyskanych z innych źródeł na realizację zadania,
- stan zachowania zabytku według informacji zawartych we wniosku.

W budżecie Gminy Środa Wielkopolska na rok 2023 zaplanowane zostały środki w wysokości 200000,00 zł na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nie stanowiących własności Gminy Środa Wielkopolska.

4.8. Najważniejsze zasady ochrony zabytków archeologicznych.

Do najważniejszych zasad ochrony zabytków archeologicznych należy respektowanie stref ochrony stanowisk archeologicznych wyznaczonych na załącznikach

graficznych dokumentów planistycznych. Wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych tj. układu urbanistycznego Środy Wielkopolskiej, obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków.

Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych tj. układu urbanistycznego Środy Wielkopolskiej, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków oraz stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji.

4.9. Zasady ochrony zabytków (dobre praktyki).

Dla obiektów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków ustala się:

1. wszystkie prace budowlane, konserwatorskie, renowacyjne i rewitalizacyjne przy obiektach na terenach wpisanych do rejestru zabytków wymagają postępowania zgodnie z przepisami odrębnymi;
2. zakaz lokalizacji, wszelkich inwestycji mogących przyczynić się do pogorszenia wyglądu obiektów i zespołów budowlanych, a także osi widokowych na te obiekty i zespoły, które również mogą silnie ingerować w krajobraz kulturowy oraz których funkcja nie jest dostosowana do charakteru otoczenia zabytkowego ze szczególnym uwzględnieniem inwestycji typu: wiatraki, stacje bazowe cyfrowej telefonii komórkowej, reklamy wielkoformatowe;
3. wszelkie prace sanacyjno – porządkowe i wycinki drzew na terenach zabytkowych parków, a także wydzielenia działek i lokalizacji nowych obiektów wymagają postępowania zgodnie z przepisami odrębnymi.

Dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków ustala się:

1. nakaz zachowania bryły budynku i kształtu dachu;
2. w przypadku budynków z elewacjami ceglanymi lub z dekoracją architektoniczną, zakaz zastosowania zewnętrznego ocieplenia ścian;

3. odnośnie do wyglądu elewacji (szczególnie fasad) nakaz zachowania lub odtworzenia na podstawie zachowanych elementów bądź ikonografii układu elewacji, kształtu okien, a także detalu architektonicznego;
4. zakaz zastosowania blachy dachówkopodobnej lub gontu papowego jako pokrycia dachu;
5. odnośnie do kolorystyki elewacji nakaz nawiązywania do historycznej tendencji kolorystycznych występujących na danym terenie;
6. zakaz instalowania reklam wielkoformatowych w sposób zakłócający wygląd budynku oraz osie widokowe na obiekty zabytkowe;
7. wszelkie prace budowlane, konserwatorsko – restauratorskie mające wpływ na zmianę wyglądu zewnętrznego obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków należy uzgodnić z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

Dla wszystkich budynków zlokalizowanych na terenie strefy historycznego układu urbanistycznego Środy Wielkopolskiej wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 247/Wlkp/A z dnia 6 września 2005 roku:

1. wszelkie prace rozbiórkowe, budowlane, konserwatorsko – restauratorskie mające wpływ na zmianę wyglądu zewnętrznego obiektu budowlanego wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, wydanego przez właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Oдноśnie do inwestycji związanych z nową zabudową pośród obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków zaleca się:

1. konieczność dostosowania nowej zabudowy do kompozycji przestrzennej, w zakresie usytuowania, skali i bryły, kompozycji stylistycznej fasad, geometrii dachów, wysokości gzymsów i kalenic oraz nawiązania formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej;
2. utrzymanie istniejących podziałów nieruchomości;
3. zachowanie historycznego układu przestrzennego w zakresie rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni;

4. zachowanie proporcji wysokościowych, dotyczących szczególnie lokalizacji dominant wysokościowych mających wpływ na wygląd całego zespołu budowlanego oraz jego fragmentów, ze szczególnym uwzględnieniem osi widokowych na obiekty podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej, wyróżniające się charakterystycznymi cechami godnymi wyeksponowania.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

1. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
6. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

6.1. Gminna ewidencja zabytków.

6.1.1. Działanie – weryfikacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych (architektura i budownictwo).

L.p.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	– Weryfikacja kart adresowych gminnej ewidencji zabytków części wiejskiej w celu zaktualizowania stanu jakościowego i ilościowego zasobu zachowanej historycznej zabudowy na terenie Gminy. Weryfikacja będzie przeprowadzona w oparciu o Wojewódzką Ewidencję Zabytków oraz bieżące zmiany zachodzące w obrębie obiektów zewidencjonowanych. – Sporządzenie spisu obiektów zabytkowych kwalifikujących się do włączenia do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz wyłączenia z Gminnej Ewidencji Zabytków i przedłożenie Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu dokonania wymaganej prawem akceptacji.	2024 - 2025 2024 - 2025
2.	– Weryfikacja kart adresowych gminnej ewidencji zabytków części miejskiej w celu zaktualizowania stanu jakościowego i ilościowego zasobu zachowanej historycznej zabudowy na terenie Gminy. Weryfikacja będzie przeprowadzona w oparciu o Wojewódzką Ewidencję Zabytków oraz bieżące zmiany zachodzące w obrębie obiektów zewidencjonowanych.	2026 - 2027

	– Sporządzenie spisu obiektów zabytkowych kwalifikujących się do włączenia do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz wyłączenia z Gminnej Ewidencji Zabytków i przedłożenie Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu dokonania wymaganej prawem akceptacji.	2026 - 2027
--	--	-------------

6.1.2. Działanie – weryfikacja gminnej ewidencji zabytków archeologicznych.

L.p.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Prace przygotowawcze odnoszące się do wykonania nowej gminnej ewidencji zabytków archeologicznych, polegające na uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków zakresu czynności administracyjnych oraz rzeczowych w celu ustalenia rzeczywistej wartości zadania i zaplanowania go w następnym roku budżetowym.	2027

6.2. Plany ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

6.2.1. Działanie – weryfikacja aktualnego stanu przygotowania Planów ochrony

zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Środa Wielkopolska oraz sporządzenie Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Gminy Środa Wielkopolska.

L.p.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	– Weryfikacja aktualnego stanu przygotowania Planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Środa Wielkopolska. – Sporządzenie Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Gminy Środa Wielkopolska.	2024 2024

6.3. Promocja regionu i edukacja przez prezentację lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

6.3.1. Działanie – udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych.

L.p.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Rozpowszechnienie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy, a także zabytkowego złożenia urbanistycznego Środy Wielkopolskiej.	2024 – 2027
2.	Udostępnienie „Programu opieki nad zabytkami Gminy Środa Wielkopolska na lata 2024 – 2027” na stronie internetowej Urzędu Miasta Środy Wielkopolskiej.	2024

3.	Publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych opisujących istniejące zabytki w Gminie.	2024 – 2027
4.	Wspieranie organizacji i stowarzyszeń w opracowaniu i publikowaniu materiałów dotyczących historii i zabytków Gminy.	2024 – 2027
5.	Przygotowanie koncepcji projektu utworzenia na terenie Gminy ścieżek dydaktycznych przedstawiających jej historię i zabytki na potrzeby promocji turystycznej.	2024 – 2027
7.	Przeprowadzenie spotkań z właścicielami najwartościowszych obiektów zabytkowych w celu ustalenia możliwości i zasad ich udostępniania.	2024 – 2027

6.3.2. Działanie – edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

L.p.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach.	2024 – 2027
2.	Wdrażanie do zajęć szkolnych pojęć związanych z krajobrazem kulturowym Gminy oraz regionu.	2024 – 2027
3.	Informowanie młodzieży szkolnej o zasobach krajobrazu kulturowego Gminy.	2024 – 2027
4.	Zorganizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek po najciekawszych i najważniejszych miejscach w Gminie oraz przedstawienie dzieciom i młodzieży obiektów zabytkowych.	2024 – 2027

6.4. Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami w regionie.

6.4.1. Działanie – zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

W kolejnych latach niezmiennie Gmina Środa Wielkopolska przeznacza środki finansowe na “Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami”. Pieniądze te kierowane są, zarówno na poprawę kondycji zabytków, będących własnością Gminy, jak i obiektów które znajdują się na terenie gminy i nie są własnością lokalnego samorządu. Gmina Środa Wielkopolska finansuje działania inwestycyjne, które mają na celu poprawę historycznej przestrzeni miejskiej.

L.p.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na ich remonty	2024 – 2027
2.	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na ich odnowę	2024 – 2027
3.	Nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków w zakresie:	
a.	Rozpowszechnianie informacji na temat profilaktyki konserwatorskiej stosowanej w odniesieniu do zabytków w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	2024 – 2027
b.	Zbieranie informacji na temat przeprowadzonych remontów i odnotowanie tych faktów w kartach adresowych obiektów.	2024 – 2027
4.	Aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych.	2024 – 2027
5.	Interweniowanie władz Gminy polegające na ścisłej współpracy z Wielkopolskim Wojewódzkim	2024 – 2027

	Konserwatorem Zabytków przy rażących naruszeniach prawa budowlanego głównie dotyczących rozbudowy i przebudowy zmieniającej bryłę obiektów lub ich charakterystycznych elementów (zwłaszcza na obszarach objętych ochroną konserwatorską i przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków).	
6.	Prowadzenie przez Urząd Miejski w Środzie Wielkopolskiej bieżących działań mających na celu utrzymanie substancji zabytkowej obiektów wpisanych do rejestru zabytków, będących własnością Gminy Środa Wielkopolska.	
a.	Zabytkowe historyczne centrum Środy Wielkopolskiej. W obrębie obszaru wpisanego do rejestru zabytków planuje się prowadzenie prac remontowych na obszarze plant miejskich wzdłuż ulicy Tadeusza Kościuszki, Szpitalnej i ks. Teofila Kegla.	2024 – 2027
b.	Ratusz, plac Zamkowy 1. Własność Gminy Środa Wielkopolska. Planuje się prowadzenie prac remontowych na elewacjach budynku oraz polegających na zainstalowaniu windy.	2024 – 2027
c.	Zabytkowe historyczne centrum Środy Wielkopolskiej. W obrębie obszaru wpisanego do rejestru zabytków planuje się prowadzenie prac aranżacyjnych placu pomiędzy budynkami ratusza i biblioteki miejskiej.	2024
d.	– Wieża wodociągowa, ulica Henryka Dąbrowskiego. Własność Gminy Środa Wielkopolska – obiekt wymaga prac remontowych w partii tynków wewnętrznych.	2024 – 2027

	Stały nadzór użytkownika Miejskiego Przedsiębiorstwa Energii Ciepłej, Wodociągów i Kanalizacji Sp. z O.O. – Prowadzenie rozpoznania środowiskowego w celu sformułowania nowej funkcji użytkowej obiektu z poszanowaniem zachowanej substancji zabytkowej.	2024 – 2027
e.	Zespół parkowo – folwarczny w Środzie Żrenicy, ulica Harcerska 22. Własność Gminy Środa Wielkopolska. Bieżące prace porządkowe uwzględniające ochronę zachowanej substancji zabytkowej. Prace będą wykonywane ze środków własnych.	2024 – 2027
f.	Dwór w Koszutach, Koszuty 27, siedziba Muzeum Ziemi Średzkiej „Dwór w Koszutach”. Własność Gminy Środa Wielkopolska. – Prace remontowe przy elewacji zachodniej polegające na częściowej naprawie stolarki okiennej, w tym wymianie konstrukcji jednego okna i wymianie profilowanych drewnianych opasek okiennych. Prace będą wykonywane ze środków własnych. 25000,00 zł. – Malowaniu okiennic przy elewacjach wschodniej i zachodniej. Prace będą wykonywane ze środków własnych. 5000,00 zł. – Prace remontowe i aranżacyjne prowadzone we wnętrzu zabytkowego dworu, mające na celu polepszenie percepcji zachowanej	2024 2024 2024

	substancji zabytkowej przez zwiedzających Muzeum. Prace będą polegały na wymianie stolarki drzwiowej między pokojami „pana domu „ i „pani domu”, sienią i korytarzem północnym, na remoncie podłogi, na tapetowaniu i malowaniu. Prace będą prowadzone ze środków własnych. 140000,00 zł. – Wymiana posadzek w korytarzach północnym i południowym oraz w alkierzu południowo – wschodnim w celu zaaranżowania pomieszczenia ekspozycyjnego „kawiarki”. Prace będą wykonywane ze środków własnych. 20000,00 zł	2025
g.	Park dworski, Koszuty 27, siedziba Muzeum Ziemi Średzkiej „Dwór w Koszutach”. Własność Gminy Środa Wielkopolska. – Prowadzenie stałych prac rewitalizacyjnych na terenie parku mających na celu podtrzymanie w prawidłowej kondycji rekonstrukcyjny charakter kompozycji zieleni. Prace będą wykonywane ze środków własnych. – Założenie zielnika edukacyjnego „Ogród Zosi”. Prace będą wykonywane ze środków własnych oraz częściowo z dofinansowaniem pochodzącym z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Koszt przedsięwzięcia będzie wynosił 10000,00 zł. – Kontynuacja prac związanych z remontem i wymianą ogrodzenia. Prace będą	2024 – 2027 2024 2025

		wykonywane ze środków własnych. 15000,00 zł	
--	--	---	--

6.4.2. Działanie – sporządzenie wykazu zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy Środa Wielkopolska w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych.

L.p.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Współpraca z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w sprawie wpisania do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego zabytków archeologicznych nieujętych jeszcze w rejestrze, a reprezentujących duże walory historyczne, naukowe lub artystyczne i stanowiących ważne miejsce w krajobrazie kulturowym Gminy oraz w zakresie ochrony rozpoznanych i chronionych zabytków archeologicznych. W zakresie tych działań Gmina może inicjować procedurę wpisania do rejestru zabytków odnośnie do gruntów własnych lub promować ten sposób ochrony w odniesieniu do innej własności.	
	a. Monitoring prac archeologicznych na terenach będących własnością Gminy Środa Wielkopolska w celu wyłonienia zabytków, które mogłyby być wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego z intencją promocji lokalnego środowiska przez zasoby dziedzictwa kulturowego.	2024 – 2027

	b.	Wyznaczenie stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych dokumentów planistycznych Gminy, które będą uwzględniały prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Strefy te winny posiadać każdorazowo zapis: <i>„Ustala się nadzór konserwatorski i archeologiczny nad robotami budowlanymi i ziemnymi, jeżeli jest on wymagany przepisami odrębnymi”</i> . Strefy te ponadto powinny być odwzorowaniem stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych wyznaczonych przez WWKZ.	2024 – 2027
--	----	---	-------------

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podmiotem powołującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd miasta i gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz miasta i gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych.

Samorząd winien oddziaływać na inne podmioty mające do czynienia z obiektami zabytkowymi, w tym także na mieszkańców miasta i gminy Środa Wielkopolska, tak by wywołać w nich potrzebę zachowania dziedzictwa kulturowego, jako fundamentalnego dobra identyfikującego ich tożsamość. W odniesieniu do lokalnej społeczności pielęgnowanie tradycji zawartej w zabytkach ma ścisły związek z kształtowaniem poczucia własnej wartości. W odniesieniu do podmiotów gospodarczych dobra kultury, jakimi są zabytki, mają potencjalnie dużą wartość marketingową itp.

Aby zrealizować zamierzone cele określone w konkretnych działaniach należy zastosować możliwie najszersze spectrum narzędzi – instrumentów. Zakłada się, że w realizacji powyżej zredagowanego gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacja oraz instrumenty kontrolne.

1. Instrumenty prawne:
 - programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - dokumenty wydawane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
 - uchwały miejscowego samorządu odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni.
2. Instrumenty finansowe:
 - dotacje
 - subwencje
 - dofinansowania
 - projekty uwzględniające finansowanie z funduszy Unii Europejskiej
3. Instrumenty społeczne:
 - edukacja kulturowa
 - informacja
 - współpraca
 - współdziałanie z organizacjami społecznymi
4. Koordynacja:
 - strategie rozwoju miasta i gminy
 - plany rozwoju lokalnego
 - programy prac konserwatorskich
 - programy ochrony środowiska
 - studia i analizy, koncepcje zrównoważonego rozwoju
 - plany rewitalizacji
5. Instrumenty kontrolne:
 - w ramach odpowiedzialności za wykonywane działania administracyjne wynikające z zakresów obowiązków poszczególnych pracowników Urzędu Miejskiego w Środzie Wielkopolskiej, będą monitorowane poszczególne zadania zaplanowane w niniejszym programie, a w tym aktualizacja bazy danych ewidencji gminnej,
 - monitoring stanu zachowania i rozwoju środowiska kulturowego,

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Burmistrz Miasta Środa Wielkopolska zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z gminnego programu opieki nad zabytkami. Każdorazowo sprawozdania te przedstawiane są Radzie Miejskiej w Środzie Wielkopolskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Miejską.

Do wykonania powyższego zadania, Zespół Koordynujący monitorujący „Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Środa Wielkopolska na lata 2024 – 2027” przedstawi pisemną analizę stopnia realizacji powyższego programu.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Obowiązek dbania o stan zabytków spoczywa na właścicielach i posiadaczach zabytków. Środowisko lokalne, doceniając potrzebę ochrony dziedzictwa kulturowego, wprowadziło zasady pomocy finansowej adresowanej do właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych.

Zasady udzielania i rozliczania pomocy finansowej udzielanej przez Gminę Środa Wielkopolska na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i nie stanowiących własność Gminy – 2023 w roku, zasadniczo nie zmieniły się od 2020 roku, kiedy to Rada Miejska określiła szczegóły tego działania Uchwałą nr XXVI/406/2020 z dnia 12 listopada 2020 roku. Akcentując społeczną funkcję zabytku lokalny samorząd realizuje w ten sposób misję budowania spójności środowiska w oparciu o szczególnie cenne dobra zachowanego dziedzictwa kulturowego.

Wsparciem dla zadań z zakresu ochrony zabytków są także zewnętrzne źródła dofinansowania udzielane zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

1. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (www.mkidn.gov.pl) w ramach swoich uprawnień tworzy programy wspierające między innymi prace służące

ochronie zabytków. Rodzaje i zakresy ochrony zgodne są z aktualną polityką ochrony dziedzictwa kulturowego Rządu Rzeczypospolitej.

2. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków (wosoz.bip-i.pl/public) – dotacje przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków.
3. Samorząd Województwa Wielkopolskiego (www.bip.umww.pl) – budżet województwa wielkopolskiego przewiduje środki na pomoc finansową ukierunkowaną na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych m. in. jednostek sektora finansów publicznych.
4. Istnieje możliwość pozyskania pomocy finansowej ze strony Starostwa Powiatowego w Środzie Wielkopolskiej na podstawie Uchwały nr XI/69/2007 z dnia 30 października 2007 roku. Rada Powiatu ustaliła zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach, wpisanych do rejestru zabytków, nie będących własnością Powiatu Średzkiego.
5. Fundusz Kościelny (www.mswia.gov.pl) – dotacje udzielane wyłącznie na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających obiektów. Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących, wyposażenia obiektów sakralnych oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków Funduszu Kościelnego są:
 - osoby prawne Kościoła Katolickiego
 - osoby prawne innych kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie ustaw o stosunku Państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych
 - osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych wpisanych do rejestru kościołów i związków wyznaniowych, o którym mowa w art. 30 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. 2017 poz. 1153 ze zm.).

6. Ponadto istnieją możliwości zdobywania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne do współfinansowania z funduszy krajowych i zagranicznych Unii Europejskiej.
7. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) to nowe narzędzie zaproponowane przez Komisję Europejską wspierające rozwój terytorialny, które ma z założenia przyczyniać się do zwiększania efektywności realizacji polityki spójności. Przy pomocy tego instrumentu, partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie mogą realizować wspólne przedsięwzięcia, łączące działania finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. W przypadku Gminy Środa Wielkopolska, mogą być realizowane zadania w ramach miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania.
8. Rządowy program odbudowy zabytków „Polski Ład dla kultury”.

Istnieje obecnie również możliwość pozyskania dofinansowania z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków. Inicjatywa ta ma na celu wsparcie samorządów w poprawie stanu zachowania i przywróceniu walorów kulturowych zabytkom w całej Polsce. Do dyspozycji będą 3 miliardy złotych. Zgodnie z założeniami Rządowego Programu Odbudowy Zabytków, jednostki samorządu terytorialnego (województwa, powiaty, gminy) mogą ubiegać się o dofinansowania zadań na ochronę zabytków i opiekę nad nimi. Środki przyznane w ramach programu przeznaczone są na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków zgodnie z ustawą z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wnioskodawca będzie mógł także przeznaczyć pozyskane środki na udzielenie dotacji samorządowej osobom fizycznym lub jednostkom organizacyjnym na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ samorządu. Walorem programu jest, że dofinansowanie pochodzące z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków może wynosić do 98 procent kosztów kwalifikowanych, natomiast jednostka samorządu terytorialnego poniesie minimalny wkład własny w wysokości 2 procent wartości

inwestycji. Zgodnie z regulaminem programu każda gmina, powiat lub województwo może złożyć maksymalnie 10 wniosków. Wnioski będą rozpatrywane według kategorii wartości dofinansowania w limitach: do 150 tys. zł do 500 tys. zł i do 3,5 mln zł. Nabór potrwa do 17 marca 2023 r. Zainteresowane JST wnioski mogą składać drogą elektroniczną do Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK), w aplikacji Polski Ład. Samorządy mogą ubiegać się jedynie o dofinansowanie nakładów koniecznych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840) lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wnioskodawca lub podległa mu jednostka organizacyjna musi być właścicielem obiektu lub posiadać prawo do użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Ponadto samorządy mogą ubiegać się o dofinansowanie udzielanych dotacji, o których mowa w art. 81 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na nakłady konieczne, określone w art. 77 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych. Prace muszą jednak dotyczyć zabytku wpisanego do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub znajdującego się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Uzasadnienie

do Uchwały Nr LXX/894/2023 Rady Miejskiej w Środzie Wielkopolskiej

z dnia 14 grudnia 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2024-2027 dla gminy Środa Wielkopolska

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840 ze zmianami) wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Zatwierdzenie wskazanego programu następuje w myśl art. 87 ust. 3 cytowanej ustawy przez radę gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2024-2027 dla gminy Środa Wielkopolska został pozytywnie zaopiniowany przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu pismem nr WWKZ.5120.11003.2.2023 z dnia 11.12.2023 r., a tym samym spełniony został warunek zawarty w art. 87 ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.